

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS

Edukologijos (Švietimo vadyba) studijų programa

LORETA VENSLAVIČIENĖ

**Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės
tobulinimas taikant savivaldį mokymąsi: atvejo analizė**

magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: doc. dr. Ramutė Gaučaitė

Darbas originalus
(studento parašas)

Šiauliai, 2020

**Parengto baigiamojo Edukologijos studijų (Švietimo vadyba)
magistro darbo savarankiškumo patvirtinimas**

Patvirtinu, kad įteikiamas baigiamasis magistro darbas **Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės tobulinimas taikant savivaldį mokymąsi: atvejo analizė** yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame universitete / institute Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

Loreta Venslavičienė

.....
Vardas, pavardė

.....
Parašas

Turinys

SANTRAUKA	4
ĮVADAS	6
I. FORMALŪJŲ ŠVIETIMĄ PAPILDANČIO MUZIKINIO UGDYMO PROCESO KOKYBĖS TOBULINIMAS TAIKANT SAVIVALDĮ MOKYMAŠI TEORINĖS PRIELAIDOS	13
1. Formalųjų švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės sampratos analizė	13
1.1. Ugdymo proceso kokybės samprata	13
1.2. Formalųjų švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybė	15
1.3. Edukacinė sąveika kaip ugdymo(si) proceso kokybės parametras	19
2. Savivaldis mokymasis kaip ugdytojo ir ugdytinio sąveiką keičiantis veiksnys	23
2.1. Savivaldžio mokymosi esmė.....	23
2.2. Edukacinės sąveikos kaita formalųjų švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese taikant savivaldį mokymasi	27
II. SAVIVALDŽIO MOKYMO(SI) RAIŠKOS FORMALŪJŲ ŠVIETIMĄ PAPILDANČIO MUZIKINIO UGDYMO PROCESSE EMPIRINIS TYRIMAS	31
1. Savivaldžio mokymo(si) raiškos Nacionaliniuose ir Instituciniuose švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose rezultatai ir analizė	35
2. Pedagogų požiūrio į savivaldžio mokymosi raišką formalųjų švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese tyrimo rezultatai ir analizė	46
3. Ugdytinių požiūrio į savivaldžio mokymosi raišką formalųjų švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese tyrimo rezultatai ir analizė	61
DISKUSIJA	64
IŠVADOS	65
LITERATŪRA	68
PRIEDAI	75

SANTRAUKA

Loreta Venslavičienė. **Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės tobulinimas taikant savivaldį mokymąsi: atvejo analizė.** Magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas: doc. dr. Ramutė Gaučaitė. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2020.

Tyrimai rodo, kad mokymosi visą gyvenimą mokyti paradigmos kontekste, savivaldus mokymasis sudaro prielaidas nuolatinei ir prasmingai, vykstančiai kartu su besikeičiančia aplinka, asmenybės kaitai (Giddings, 2015; Guglielmino, 2013; S. Vaivada, 2012; Leliūgienė, 2011;).

Formalųjį švietimą papildantis muzikinis ugdymas savo ugdymo proceso realizavimo esme yra artimas savivaldžio mokymosi proceso esmei, todėl muzikos mokykloje savivaldžiam mokymuisi realizuoti yra teorinės ir praktinės galimybės. Taikant savivaldų mokymąsi persiskirsto ugdymo proceso dalyvių galios ir atsakomybės, todėl sudaromos palankios prielaidos keistis ugdytinio ir ugdytojo sąveikai bei nuo mokymo pereiti prie mokymosi. Todėl laikomasi nuostatos, kad savivaldžio mokymosi realizavimas ugdymo praktikoje keičia ugdymo proceso kokybę.

Magistro darbe analizuojama, kaip konkrečios formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo institucijos (muzikos mokyklos) ugdymo procese įsitvirtinantis savivaldis mokymasis keičia ugdytinio ir ugdytojo sąveiką, kokios aplinkybės tam yra reikšmingos, kokios išryškėja sąsajos su ugdymo(si) proceso kokybe.

Tyrimo tikslas – ištirti Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės tobulinimo galimybes taikant savivaldį mokymąsi.

Mokslinės literatūros analizė parodė, kad kokybišku ugdymo procesu formalųjį švietimą papildančiame muzikiniame ugdyme laikytinas procesas, kuriame edukacinės sąveikos kontekste yra atliepiami ugdytinio saviraiškos poreikiai ir pasiekiami iškelti ugdymosi tikslai.

Taip pat išryškėjo, kad sistemiškai realizuotas savivaldis mokymasis sąlygoja ugdymo proceso dalyvių galių persiskirstymą, todėl sudaromos palankios prielaidos keistis ugdytinio ir ugdytojo sąveikai, kuomet ugdytojas nuo globos pereina prie apgalvoto sąlygų mokymuisi strategavimo, o ugdytinis turi galimybes realizuoti „savąjį AŠ“ ir prisiimti didesnes atsakomybes už savo mokymąsi. Todėl savivaldį mokymąsi galima vertinti kaip edukacinę sąveiką keičiantį ir papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybei įtakos turintį veiksni.

Švietimą reglamentuojančių **dokumentų turinio analizė** leidžia teigti, kad nacionalinio lygmens dokumentuose įtvirtintos savivaldžio mokymosi realizavimo galimybės. Institucinio lygmens dokumentuose (konkretus atvejis) savivaldžiam mokymuisi muzikos mokykloje realizuoti yra įtvirtintos dalinės prielaidos, jos daugiau yra numanomos, nei aiškiai išreikštos.

Empirinio tyrimo rezultatų – pedagogų pusiau struktūruoto interviu ir mokinių teminių rašinių **turinio analizė** leidžia teigti, kad pedagogai savivaldį mokymą(si) ir jo svarbą supranta

teoriškai, bet pats mokymas nėra tapęs natūralia ugdymo proceso organizavimo strategija; išvelgiami fragmentiški ugdytinių savivaldumo požymiai, mokymosi galios pozicijos daugiau būdingos pedagogams, nei ugdytiniams.

Todėl galima daryti prielaidą, kad siekiant ugdymo kokybės tikslinga ugdymo procese savivaldį mokymą(si) taikyti kaip sistemą, o ne atskirus jo fragmentus.

Tyrimo imtis: šešiolika X rajono muzikos mokyklos mokytojų ir trylika VII -XI klasės muzikos mokyklos mokinių.

Reikšminiai žodžiai: formalųjį švietimą papildantis muzikinis ugdymas; savivaldus mokymasis; edukacinė sąveika.

SUMMARY

Loreta Venslavičienė. **Improvement of Quality of Music Education Process Supplementing Formal Education through Self-directed Learning – Case Study.** Master's thesis. Supervisor: Doc. Dr. Ramutė Gaučaitė. Šiauliai: Šiauliai University, 2020.

Research shows that in the context of the lifelong learning paradigm, self-directed learning creates preconditions for constant and meaningful, going hand in hand with a changing environment, personality change (Giddings, 2015; Guglielmino, 2013; S. Vaivada, 2012; Leliūgienė, 2011).

Music education, which complements formal education, is, in the essence of the realization of its educational process, close to the essence of the self-directed learning process, therefore there are theoretical and practical possibilities for the realization of self-directed learning in a music school. The application of self-directed learning redistributes the power and responsibilities of the participants of the educational process, therefore opportune preconditions are created for the change of the interaction between the pupil and the educator and for the transition from teaching to learning. Therefore, the provision is observed that the implementation of self-directed learning in educational practice changes the quality of the educational process.

The master's thesis analyzes how the self-directed learning, established in the educational process of a specific music education institution (music school) that complements formal education changes the interaction between the pupil and the educator, what circumstances are significant, what are the links with the quality of the educational process.

The aim of the research – to study the possibilities of improving the quality of the music education process complementary to formal education by applying self-directed learning.

The analysis of the scientific literature showed that the quality of the educational process in music education complementary to formal education is the process in which the needs of the pupil's self-expression are met in the context of educational interaction and the set educational goals are achieved. It also became clear that systematically implemented self-directed learning causes redistribution of power between the participants of the educational process, therefore creating opportune preconditions for pupil-educator interaction, when the educator moves from care to thoughtful creation of conditions for learning, while the pupil has the opportunities to realize his/her "own self" and take on more responsibility for his/her learning. Therefore, self-directed learning can be considered as a factor influencing the quality of the process of music education that changes and complements educational interaction.

The analysis of the content of the documents governing education allows to state that the possibilities of realization of self-directed learning are established in the documents at a national level. Institutional-level documents (a specific case) set out partial preconditions for the implementation of self-directed learning in a music school, which are more implied rather than clearly expressed.

The analysis of the results of the empirical research - semi-structured interview of teachers and the **content** of students' thematic essays allows to state that teachers understand self-directed learning and its importance theoretically, but teaching itself has not become a natural strategy for organizing the educational process; fragmentary features of pupils' self-direction are seen, positions of learning power are more characteristic of teachers than pupils.

Therefore, it can be assumed that in order to achieve the quality of education, it is expedient to apply self-directed learning as a system in the educational process, and not its separate fragments.

Sample of the study: sixteen teachers of the X district music school and thirteen students of the VII-XI grades in music school.

Keywords: music education complementary to formal education; self-directed learning; educational interaction.

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Neformalusis ugdymas yra integrali mokymosi visą gyvenimą koncepcijos dalis, leidžianti jauniems žmonėms ir suaugusiesiems įgyti ir palaikyti įgūdžius, gebėjimus ir požiūrius, kurie reikalingi prisitaikymui prie nuolat besikeičiančios aplinkos. Tarptautinių organizacijų dokumentuose neformalusis ugdymas įvardijamas kaip visavertis formaliojo švietimo partneris ir pagrindinė priemonė visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi užtikrinti (Grabauskaitė – Jakimovska, 2014). Europos Sąjungos Taryba pabrėžia, kad „neformalusis ir savaiminis mokymasis atlieka svarbų vaidmenį ugdant būtinus tarpasmeninius, bendravimo ir kognityvinius įgūdžius, tokius kaip kritinis mąstymas, analizės įgūdžiai, kūrybiškumas, problemų sprendimas ir atsparumas, kurie padeda jaunuoliams žengti į suaugusiųjų gyvenimą, tapti aktyviais piliečiais ir dirbti.“ (Europos Sąjungos Tarybos rekomendacija, 2018).

Vienas iš pagrindinių UNESCO švietimo tikslų, strateginis švietimo plėtros siekis, esminė UNESCO programos „Švietimas visiems“ (2015) nuostata - teisė į kokybišką švietimą, kai *kokybiškas švietimas* laikomas prielaida mokymuisi visą gyvenimą, visuomenės gerovės prielaida.

Švietimo kokybę lemia atskirų švietimo sistemos elementų kokybė, jų tarpusavio sąveika. Vienas iš tokių elementų, lemiančių švietimo kokybę, yra mokymo ir mokymosi procesai. XXI amžiaus mokykloje poveikio paradigma transformuojasi į mokymosi paradigmą. Šiuolaikinė didaktika akcentuoja, kad ne mokymas, o mokymasis yra esminė ugdymo proceso ašis („Mokytojų didaktinė kompetencija“, 2006). Tokiu būdu išryškėja savivaldaus mokymosi, kai besimokantysis pats sprendžia, ko ir kaip mokytis, poreikis. Savivaldus mokymasis siejamas su tokiu besimokančiuoju, kuris geba susieti mokymąsi su gyvenimu, gali prisiimti atsakomybę už savo mokymosi kokybę ir patirtį (Jucevičienė, 2007; Vaivada, 2012). Mokymosi visą gyvenimą paradigmos kontekste savivaldus mokymasis sudaro prielaidas nuolatinei ir prasmingai asmenybės kaitai kartu su besikeičiančia aplinka (Gibbons, 2002; Guglielmino, 2013).

Formalųjį švietimą papildantis ugdymas sudaro palankias sąlygas savivaldžiam mokymuisi realizuoti, nes savo ugdymo proceso esme yra labai imlus savivaldžio mokymosi realizavimo proceso esmei: savivaldžiam mokymuisi, kaip ir neformaliojo švietimo veikloje, vaikas turi daug galimybių daryti pasirinkimus ir realizuoti savąjį „aš pats“, būti aktyviu savo mokymosi proceso dalyviu. Taikant savivaldaus mokymosi strategijas, persiskirsto ugdymo proceso dalyvių galios ir atsakomybės, todėl sudaromos palankios prielaidos keistis ugdytinio ir ugdytojo sąveikai, kuomet ugdytojas nuo globos pereina prie apgalvoto sąlygų mokymuisi strategavimo. Tokių galimybių

realizavimas praktikoje gali būti suprantamas kaip vienas iš ugdymo kokybei įtakos turinčių veiksnių.

Tyrimo problema. Savivaldį mokymąsi, kaip ugdytinio ir pedagogo sąveiką keičiančią ugdymo strategiją, realizuoti formalųjį švietimą papildančioje ugdymo įstaigoje (t.y. muzikos mokykloje) yra teorinės ir praktinės galimybės, tačiau ugdymo praktikos kontekste jis neretai tampa epizodiškas ir komplikotas (Kazlauskienė A. ir kt. 2016). Kaip žinia, be kitų kontekstinių veiksnių, tam reikšmingos įtakos turi taikomos mokymo(si) strategijos ir jų kontekste atsirandanti pedagoginė sąveika. Todėl aktualu analizuoti, kaip nuolat besikeičiančioje mokykloje įsitvirtinantis savivaldis mokymąsis keičia ugdytinio ir ugdytojo sąveiką, kokios aplinkybės tam yra reikšmingos, kaip tai paveikia ugdymo(si) proceso kokybę ir pan. Minėti klausimai ir apsprendžia šio darbo pedagoginę problemą.

Tyrimo objektas – Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės tobulinimas.

Tyrimo tikslas – ištirti formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės tobulinimo galimybes taikant savivaldį mokymąsi.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės tobulinimo, taikant savivaldį mokymąsi, teorines prielaidas.
 - 1.1. Atlikti formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės sampratos analizę.
 - 1.2. Pagrįsti savivaldį mokymąsi, kaip edukacinę sąveiką keičiantį ir papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybei įtakos turintį veiksni.
2. Atlikti savivaldžio mokymosi raiškos formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese empirinį tyrimą X muzikos mokykloje.
 - 2.1. Atlikti savivaldžio mokymosi raiškos analizę Nacionaliniuose ir Instituciniuose švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose.
 - 2.2. Ištirti ugdytinių ir pedagogų požiūrį į savivaldžio mokymosi raišką formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese X muzikos mokykloje.

Tyrimo metodologija. Šiame darbe remiamasi visuotinės kokybės vadybos teorijos transformacine kokybės samprata, kuri kokybišką ugdymąsi formalųjį švietimą papildančiame muzikiniame ugdyme suvokia kaip kaitos procesą; socialinio konstruktyvizmo teorijos prielaida, kad ugdytinis, sąveikaujant su aplinka, per savo žinojimą, turimą patirtį kuria naują individualų žinojimą, kurios kontekste keičiasi tiek mokinio, tiek ir mokytojo vaidmenys; tikslinga ir

kryptinga edukacine sąveika mokymosi procese, skirta ugdytinių asmenybei tobulinti, siekiant išsikeltų ugdymo(si) tikslų - kai mokinys tampa aktyvus savo mokymosi proceso dalyvis, o mokytojas – palaiko besimokantįjį (Martišauskienė, 2015, p. 44); savivaldžio mokymosi strategija, suformuota konstruktyvizmo teorijos, sakančios, kad pagrindinis tokio mokymosi veikėjas yra pats besimokantysis ir, kuri leidžia ugdytiniui pačiam būti atsakingu už savo mokymosi procesą ir jo valdymą, t.y. leidžia būti savivaldžiai besimokančia asmenybe, gebančia mokytis ir suvokti savo, kaip besimokančiojo, unikalumą, pasirinkti šį unikalumą atitinkančias mokymosi strategijas, kelti mokymosi tikslus, vertinti savo mokymąsi ir mokytis gyvenimui (Vaivada, 2012; Leliūgienė, 2011).

Tyrimo metodai. *Teoriniai metodai:* mokslinės pedagoginės literatūros analizė, švietimo dokumentų analizė, siekiant išsiaiškinti formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės sampratą; savivaldžio mokymosi sistemos sampratą; edukacinės sąveikos vaidmens ugdymo procese svarbą.

Empiriniai metodai: Švietimą reglamentuojančių Nacionalinių ir Institucinių X muzikos mokyklos dokumentų, X muzikos mokyklos pedagogų pusiau struktūruoto interviu, teminio rašinio „Aš ir muzikos mokykla“ turinio (content) analizė, siekiant išsiaiškinti savivaldžio mokymosi raišką.

Tyrimo imtis ir organizavimas: interviu raštu dalyvavo šešiolika X rajono muzikos mokyklos mokytojų. Teminius rašinius „Aš ir muzikos mokykla“ pateikė trylika VII – XI klasės muzikos mokyklos mokinių.

Tyrimo etapai: tyrimas buvo atliekamas nuo 2019 m. lapkričio 4 d. iki 2020 m. gegužės 5 d.

1 etapas. Pagrindinių teorinių ir tyrimo šaltinių paieška. Teorinių ir metodologinių pagrindų formavimas. Įvado struktūra ir jos pagrindimas.

2 etapas. Pusiau struktūruoto interviu klausimų parengimas. Mokinių rašinio temos konstravimas.

3 etapas. Tyrimo duomenų rinkimas. Analizavimas. Interpretavimas.

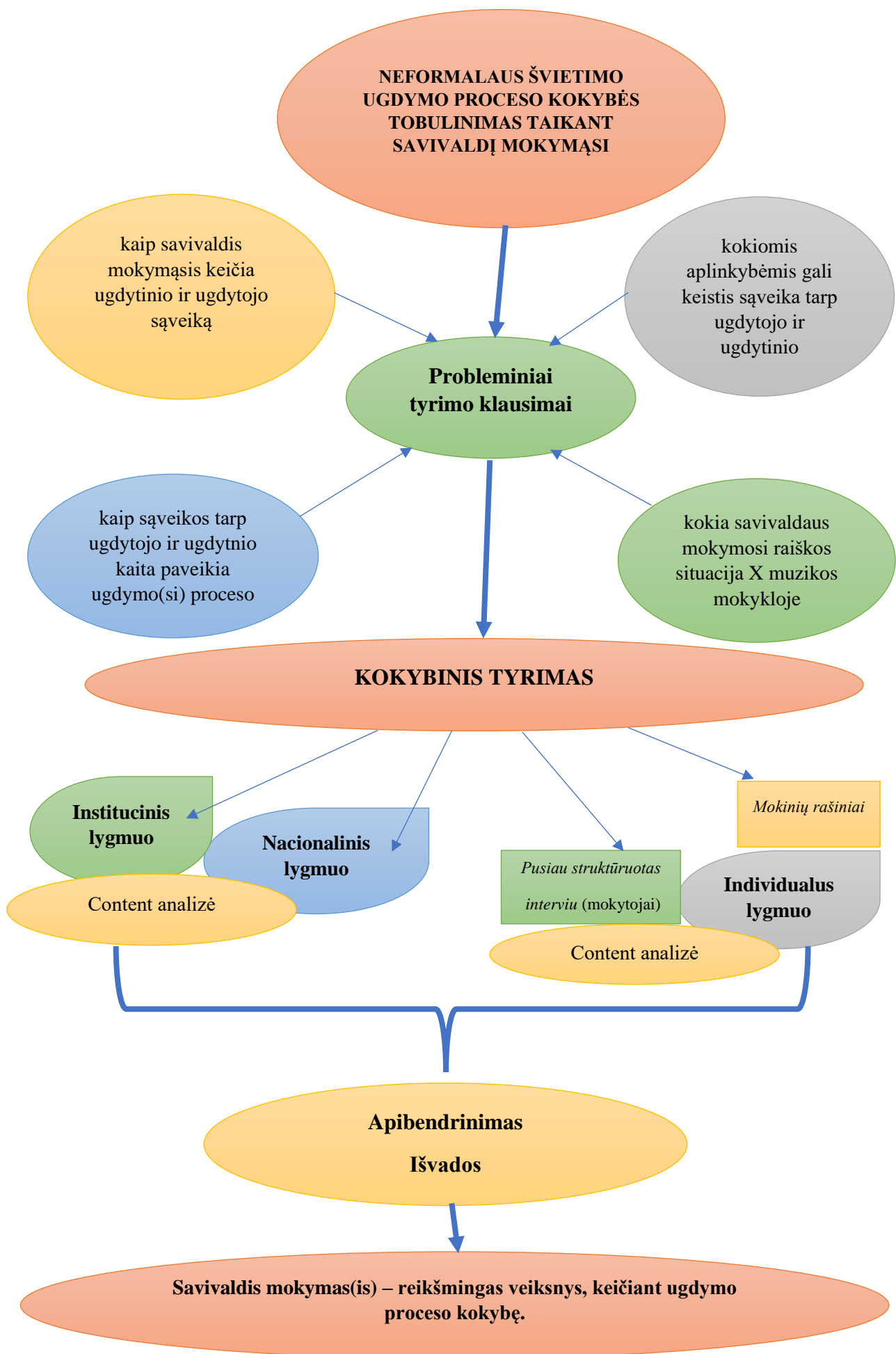
4 etapas. Tyrimo duomenų apibendrinimas. Sąsajos su teorija, išvadų, rekomendacijų formulavimas.

Darbo naujumas / reikšmingumas: teoriniai savivaldžio mokymosi strategijos aspektai siejami su formalųjį švietimą papildančiu muzikiniu ugdymu: bandoma pateikti savivaldų mokymą(si) kaip instrumentą tobulinant ugdymo proceso kokybę. Tokio pobūdžio tyrimai nebuvo atliekami konkrečioje aplinkoje, X muzikos mokykloje.

Darbo struktūra: darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalba, įvadas, 3 skyriai, diskusija, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 2 priedai. Darbe pateikiama 17 lentelių.

Lentelių sąrašas

Lentelės numeris	Lentelės pavadinimas
1	Pusiau struktūruoto interviu klausimai ir jų ryšys su tyrimo problema
2	Analizuojami dokumentai
3	Savivaldaus mokymosi taikymo prielaidos Nacionaliniuose švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose
4	Savivaldžio mokymosi raiška X mokyklos nuostatuose
5	Savivaldžio mokymosi raiška 2018 – 2020 metų X muzikos mokyklos strateginiame plane
6	Savivaldžio mokymosi raiška X muzikos mokyklos 2019–2021 metų kultūros programoje
7	Savivaldžio mokymosi raiška Muzikos mokyklos mokinių ugdymo individualizavimo, diferencijavimo, integravimo tvarkos apraše
8	Savivaldžio mokymosi raiška Mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo tvarkos apraše
9	Savivaldaus mokymosi aktualizavimas mokymo(si) procese
10	Personalizuoto mokymosi aktualizavimas mokymo(si) procese
11	Mokinių gebėjimų reikšmingumas
12	Poreikis keisti santykius tarp ugdytojo ir ugdytinio
13	Mokymosi sėkmė
14	Mokinys – mokymosi šeimininkas
15	Pasiekimų demonstravimas
16	Pasitikėjimo kultūra
17	Savivaldžio mokymosi raiška ugdytinių rašiniuose

I. FORMALŪJĮ ŠVIETIMĄ PAPILDANČIO MUZIKINIO UGDYMO PROCESO KOKYBĖS TOBULINIMAS TAIKANT SAVIVALDĮ MOKYMAŠI TEORINĖS PRIELAIDOS

1. Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės sampratos analizė

1.1. Ugdymo proceso kokybės samprata

Ugdymo procesas suvokiamas kaip asmens keitimo ir tobulinimo procesas, kaip keitimosi ir tobulinimosi vyksmas, kaip saviugda bei savikūra. Pagal V. Aramavičiūtę (Aramavičiūtė, 1998, p. 10) ugdymas – daugiamatis. Ugdymas turi savo objektyvią (ugdytojo) ir subjektyvią (ugdytinio) pusę. Ugdymas iš objektyvios pusės - asmens keitimo procesas, o ugdymas iš subjektyvios pusės – asmens savikūra ir saviugda. Tai procesas, kuriame aktyviai dalyvauja abi pusės. Svarbiausias ugdymo kriterijus yra ugdymo tikslas. Tiesioginis ugdymo tikslas yra ugdytinio išugdymo rezultatas, o netiesioginis – ugdytinio, šeimos, bendruomenės, visuomenės poreikių patenkinimas.

Pagal Z. Rinkevičių (Muzikos pedagogika, Klaipėda, 16 psl. 2005) muzikinio ugdymo procesas – ilgalaikė sociokultūrinės aplinkos veiksnių, ugdytojų ir ugdytinių praktinė ir pažintinė sąveika, per kurią ugdytiniai įgyja muzikinės meninės praktinės patirties bei žinių, perima muzikos mene užkoduotas asmenybės ir sociokultūrinio fono estetines, etines, tautines, dvasines ir kitokias vertybes.

Lotynų kalboje žodis „kokybė“ (lot. *qualitas*) reiškia „ypatybę“. Įvairūs žodynai šį žodį aiškina kaip tobulumą, meistriškumą. Tačiau kokybė gali būti suvokiama labai įvairiai ir interpretuojama iš skirtingų požiūrio taškų.

Remiantis švietimo organizacijų kokybės vadybos teorija, „jog vienalytės kokybės sampratos, vienos definicijos nėra, nes kokybė – tai daugiasluoksnė dinaminė koncepcija, kuri turi formas, bet tos formos nuolat pasiduooda kaitai ir reikalauja gebėti daugiau nei tradicinių subjekto-objekto žinių demonstravimas (Pirsig iš Fraser, 2005; Valiuškevičiūtė, Mikutavičienė, 2006). Ji nuolat kinta dėl intensyvios veiklos pasaulio reikalavimų kaitos, ir jeigu ją būtų galima griežtai ir vienareikšmiai apibrėžti, pasitelkus akademinę analizę, iškiltų visos švietimo sistemos sąstingio pavojus“ (Valiuškevičiūtė, Mikutavičienė, 2006).

Kaip teigia D. Pociūtė (2002, p.1): „<...> visos švietimo organizacijos, kurios rūpinasi kokybe, turi apibrėžti savo kokybės sampratą, kuria remtūsi tolimesniame kokybės tobulinimo ir

gerinimo procese, nes nuo jos priklausys visos tolimesnės tos organizacijos su kokybe susijusios veiklos <...>“.

Švietimo organizacijos kokybės vadybos teorijoje yra išskirti kokybės apibrėžimai: 1. Kokybė kaip atitikimas fiksuotiems reikalavimams; 2. Kokybė kaip klaidų nedarymas; 3. Kokybė kaip vartotojų/klientų poreikių patenkinimas ir/ar viršijimas; 4. Kokybė kaip paskirties tinkamumas; 5. Kokybė kaip tinkamumas paskirties išpildymui; 6. Kokybė kaip ekonominė vertė; 7. Kokybė kaip transformacija; 8. Kokybė kaip vystymas (Valiuškevičiūtė, Mikutavičienė, 2006).

Šiame darbe išėities tašku pasirinktas kokybės apibrėžimas „*Kokybė kaip transformacija*“ – šis požiūris akcentuoja mokymosi procesą kaip žinių, gebėjimų bei vertybių kaitos šaltinį. Mokinio ir institucijos sąveikos rezultate vyksta kokybiniai mokinio pokyčiai. Taigi, kuo kokybiškesnė mokyklos teikiama paslauga, tuo esmingesnius pokyčius patirs mokiniai. Ugdymo proceso kokybę mokykloje pirmiausia valdo tiesiogiai su mokiniais bendraujantis mokytojas.

W.E. Deming visuotinės kokybės principą „*išlaikyti nuolatinį tikslą – gerinti gaminį ar paslaugą skatinant verslumą, išlaikant verslą*“ švietimo organizacijoje galima taikyti perfazuojant – išlaikyti nuolatinį tikslą – tobulinti mokinių žinias bei jiems teikiamas paslaugas. Siekti, kad mokiniai turėtų geriausios kokybės žinias ir galėtų dalyvauti bei tobulinti bet kokius procesus bei užimtą prasmingą vietą visuomenėje. „Priimti naują teoriją (filosofiją). Gyvename naujame ekonomikos amžiuje. Nebeįmanoma vadovautis tradiciniais terminais, klysti, naudotis defektinėmis medžiagomis bei neefektyvia darbo jėga“ – pritaikant mokykloje – priimti ir įgyvendinti naujas teorijas (Pauliukas, 2004). Pagal Visuotinės vadybos principus, kokybė reiškia nuolatinį gerinimą (Barczyk, 1999).

„Kokybė turi būti suprantama kaip transformatyvus procesas, ji negali būti atskirta nuo mokymo, mokymosi, (i)vertinimo, institucinės kultūros bei klimato. Transformacinė samprata inicijuoja ne tik atitinkamų kompetencijų įgijimą, bet ir naujų žinių gaminimą. Toks procesas bei gauti rezultatai – tarsi atsakas į mokslo ir visuomenės poreikius“ (Welle-Strand, 2000, p.223; Valiuškevičiūtė, Bukantaitė, Mikutavičienė, Šlentnerienė, 2008). Ugdymo proceso veikėjai – ugdytojai ir ugdytiniai, sąveikaudami kuria ugdymo procesą, skirtą ugdytinių asmenybei tobulinti. Švietimo kokybės samprata yra įvairiareikšmė, kintanti, dėl jos susitariama, ji koreguojama atsižvelgiant į tam tikru laikotarpiu vyraujančius asmens ir visuomenės poreikius (Švietimo kokybė, 2013).

LR švietimo įstatymo 37 straipsnyje „Švietimo kokybė“ teigiama, kad už švietimo kokybę atsako švietimo teikėjas ir savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas). Formaliojo švietimo kokybę užtikrina valstybė, neformaliojo švietimo kokybę, įskaitant ir formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo kokybę, valstybė užtikrina iš dalies.

Švietimo kokybė („Švietimo kokybė“, 2013) suprantama kaip visuomenės gerovės kūrimo pagrindas, kaip pageidaujami rezultatai, pasiekti priimtinu būdu, vadinasi, tai lūkesčių patenkinimas, tai tinkamas švietimo sistemai priskiriamų funkcijų atlikimas, keliamų tikslų įgyvendinimas. Susieję kokybės paaiškinimą su mokymosi formaliajame švietimą papildančiame muzikiniame ugdyme paskirtimi (Formalųjį švietimą papildančio ugdymo rekomendacijos, 2015) galime sakyti, kad kokybiškas formalusis švietimą papildantis muzikinis ugdymas yra nuoseklus ir sistemingas mokinių prigimtinių meninių gebėjimų ir asmeninių galių ugdymas, muzikinių ir bendrųjų kompetencijų suteikimas, taip konstruojant ugdymo turinį, parenkant ugdymo būdus ir metodus, kad būtų pasiekama asmeninė mokinio pažanga, o tuo pačiu tenkinami mokinių ir jų tėvų (globėjų, rūpintojų) poreikiai – pasiekama mokymosi sėkmė.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, šiame darbe bus laikomasi išskirtos formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės sampratos: jį kokybišku galime laikyti tada, kuomet edukacinės sąveikos kontekste bus atliepiami ugdytinio saviraiškos poreikiai ir tai leis pasiekti užsibrėžtų ugdymosi tikslų.

1.2. Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybė

Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo kokybės priežiūra Lietuvoje.

Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais; formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemiškai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomas dalykines kompetencijas (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011).

2015 m. Valstybinio audito ataskaitoje konstatuota, kad „<...> nepakankamai užtikrinama neformaliojo vaikų švietimo kokybė<...>“: „<...> savivaldybės savo nuožiūra sudaro formalųjį švietimą papildančio ugdymo programas, kurios skiriasi trukme ir apimtimi, nors siekia vienodų tikslų pagal tas pačias ugdymo kryptis <...>“; „<...> savivaldybės nurodė, kad pasigenda išsamesnių metodinių rekomendacijų ar detalesnių formalųjį švietimą papildančio ugdymo programų reikalavimų, kuriais būtų apibrėžiamas programų turinys, jų trukmė ir apimtis, ugdymo kriterijai, sudaromos sąlygos ugdymo kokybės priežiūrai, ugdymo tęstinumui ir kt. <...>“.

Švietimo ministerija 2015 m. patvirtino Rekomendacijas dėl meninio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo, kurios turi „padėti mokykloms pasirengti mokyklos lygmens Programą ir užtikrinti formalųjį švietimą papildančio ugdymo kokybę“.

Švietimo ir mokslo ministras 2018 m. patvirtino Neformaliojo vaikų švietimo ir jo teikėjų veiklos kokybės užtikrinimo eksperimentinę metodiką, kurios paskirtis – padėti neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo mokykloms ir neformaliojo vaikų švietimo teikėjams, savininko teises ir pareigas įgyvendinančioms institucijoms užtikrinti neformaliojo vaikų švietimo programų kokybę, kurti ir plėtoti šių programų kokybės kultūrą, didinant jų įvairovę ir dalyvaujančių vaikų skaičių. Metodika – rekomendacinio pobūdžio, reglamentuojanti kokybės užtikrinimo elementų taikymą: Neformaliojo Vaikų Švietimo stebėseną, veiklos įsivertinimą ir išorinį vertinimą. Šiuo veiklos įsivertinimu ar išoriniu vertinimu siekiama nustatyti vaikų ugdymo kokybę, ugdymo aplinkos tinkamumą, mokytojų ir vadovų kompetencijas.

Teisės aktas skelbia, kad „<...> stebėseną atliekama nacionaliniu ir savivaldybės lygmenimis analizuojant savivaldybių NVŠ rodiklius <...>. Remiantis šiais duomenimis analizuojama, kaip įgyvendinami Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos rodikliai, planuojama švietimo pagalba ir būtinos intervencijos. Įsivertinimas ir išorinis vertinimas vykdomas šiose srityse: ugdymo pasiekimai ir pažanga, ugdymo organizavimas, ugdymo aplinka, lyderystė ir vadyba. **Ugdymo proceso stebėjimas** rekomenduojamas tuo atveju, jei Vertinimo grupės išvados nesutampa su įstaigos NVŠ veiklos įsivertinimo išvadomis. Sprendimą dėl ugdymo proceso stebėjimo priima Vertinimo grupė <...>“.

2018 m. pagal Nacionalinės Mokyklų Vertinimo Agentūros (dabar Nacionalinė švietimo agentūra) buvo vykdyti Neformalaus Vaikų Švietimo teikėjų veiklos kokybės išoriniai vertinimai 24-iose šešių pilotinių savivaldybių NVŠ institucijose. Vertinimo išvadose buvo pateiktas pasiūlymas, susijęs su kokybe – „<...> parengti kokybės lygių (aukštas – vidutinis – žemas) požymių aprašą <...>“ (Saranienė, 2018).

Neformaliojo vaikų švietimo analizėje skelbiama, kad: „<...> nuo 2017 m. Nacionalinio švietimo tinklo vykdoma NVŠ sistemos stebėseną ir duomenų analizę rodo, kad numatyti pokyčiai šioje srityje yra pakankamai vangūs, beveik išimtinai orientuoti į kiekybinę, o ne kokybinę pažangą <...>“ (Neformaliojo vaikų švietimo situacija ir plėtros perspektyvos, 2019).

2019 m. Valstybės veiklos audito ataskaitoje akcentuojamas tik programų prieinamumas: „Padidėjo neformaliojo ugdymo prieinamumas mokiniams“ (Valstybės kontrolės veiklos atsakaita, 2019).

Apibendrinat Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo kokybės priežiūrą Lietuvoje, galima sakyti, kad valstybiniu lygmeniu ugdymo proceso kokybei vertinti yra skiriamas menkas dėmesys, nes svarbiausi aspektai išlieka - veiklų prieinamumas, mokinių, dalyvaujančių neformalaus švietimo veiklose, skaičius.

Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybės valdymas.

Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo kokybę valstybė užtikrina iš dalies, veiklos išorinio vertinimo tvarką nustato valstybinės ir savivaldybės mokyklos savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas) (LR Švietimo įstatymas, 2011). Švietimo ir mokslo ministerija nėra patvirtinusi neformalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo pasiekimų patikrinimų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašų, nėra vykdomi mokinių pasiekimų patikrinimai (egzaminai, testai ar kt.).

Tokia situacija muzikos mokyklose neįsprendžia į formalizuotus rėmus, bet tuo pačiu įpareigoja patiems prisiimti atsakomybę už pasiektus rezultatus. Kiekviena formalųjį švietimą papildanti ugdymo įstaiga turi patvirtinusi savo ugdymo programas, išsikėlusi savo tikslus, reikalavimus, priėmusi nuostatus ir rezultatus vertina tik savo ugdymo įstaigoje, nes neformalusis vaikų švietimas yra savarankiška savivaldybių funkcija - jos atsako už neformaliojo švietimo programų organizavimą, įgyvendinimą, šio švietimo kokybę. Kiekvienoje savivaldybėje esančios muzikos mokyklos vykdo ugdymo programas, kurias yra patys patvirtinę, o pasiekti rezultatai taip pat yra jų pačių atsakomybės dalykas.

Taikant kokybės apibrėžimą „*Kokybė kaip transformacija*“ muzikinio ugdymo procese ir remiantis Z. Rinkevičiaus mokslinė monografija „Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje (psichopedagoginiai ir filosofiniai aspektai)“ (Rinkevičius, 2002) – kiekviena muzikavimo pamoka – tai naujas žingsnis pirmyn, nuolatinė kaita – mokantis muzikos atlikimo meno; atskleidžiant kompozitoriaus užkoduotą mintį tiek mokytojas, tiek mokinys turi ieškoti būdų, kaip tai padaryti: vaizdumas, mokymo ryšys su gyvenimu, asociacijų naudojimas, nauji muzikavimo technikos įvaldymo pratimai, pavyzdys, teorinės žinios ir jų įprasminimas praktikoje, muzikinio kokybiško garso paieška/atradimas, sugebėjimas atliekant kūrinį atrasti ir pritaikyti vis kitokias muzikinio kūrinio atskleidimo išraiškos priemones, stengtis apibūdinti kūrinio dinaminį planą ir jį atlikti – visa tai yra žinių, gebėjimų kaitos veiksniai. Pagal V. Umbrasienę (2005), „<...> konkreti muzikinė veikla ir funkcionalūs bei kasdienėje veikloje pritaikomi įgūdžiai gali formuoti mokymo turinį <...>“. Transformacinė samprata, pagal Švietimo organizacijų kokybės vadybą, inicijuoja ne tik atitinkamų kompetencijų įgijimą, bet ir naujų žinių gaminimą. Ugdymą/saviugdą, laikantis šios sampratos, galima suprasti, kaip transformacinį procesą, kuriame moksleiviai yra daugiau aktyvūs informacijos priėmėjai. Jų pasikeitimas iš vieno būvio į kitą vyksta konstruojant žinias, įgijant įgūdžius, plėtojant gebėjimus bei patiriant tam tikrų vertybių nuostatų pokyčius. Vertinimas grindžiamas moksleivių kokybiniais ir kiekybiniais pokyčiais per programos laikotarpį. Fokusuojama ir į procesą, ir į rezultatą – įgytas kompetencijas. Kokybės kaip transformacijos pasiekimas įmanomas tik tada, kai besimokantysis yra motyvuotas, aktyvus jam teikiamos švietimo paslaugos atžvilgiu. Muzikos mokyklose transformacija aiškiai matoma kiekvieno

besimokančiojo ugdyme: ugdymo turinys konstruojamas atsižvelgiant į įgytą patirtį ir įgūdžius, įgytus gebėjimus, įdėtas pastangas, aktyvumo laipsnį.

Vadovaujantis šia samprata, paprastai nereikalaujama iš švietimo organizacijos griežtai ir konkrečiai suformuluoti tikslų (tikslai yra rekomendacinio pobūdžio, skirti individualiai kiekvienam ugdytiniui), kadangi kognityvinių ir nekognityvinių žinių įgijimas ir jų reflektavimas – itin subjektyvus ir holistinis procesas. Tai vidinė, reliatyvi kokybės kaip transformacijos samprata. Transformacija, kai ugdymo paskirtis suvokiama kaip ugdytinio transformacijos sukėlimas, gali būti siejama su kokybės kaip paskirties atliepimo (angl. *fitness for purpose*) samprata. Muzikos mokyklų, formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo paskirtis – „...sudaryti palankias sąlygas sistemiskai plėtoti pagal bendrojo ugdymo programas besimokančių vaikų ir jaunimo iki 19 metų (specialiųjų poreikių – iki 21 metų) muzikos kompetencijas;“ (FŠPU rekomendacijos, 2015) pagal ilgalaikes programas sistemiskai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomas dalykines kompetencijas (LR Švietimo įstatymas, 2011).

Muzikos atlikimo įgūdžiai formuojami, tobulinami kartu su pačia muzika, bet jie nėra pagrindinis tikslas ugdyme, o tik pažangos aspektas. Muzikos atlikimas – tai veiksena, kuriomis ugdomi klausos, atminties, mąstymo/racionalaus mąstymo komponentai. (Reimer, 2000, Rinkevičius, 2002) Mokymo(si) planas grindžiamas muzikos mokymusi. Įgūdžių plėtojimas – būtinas programos komponentas, nes muzikos atlikimo mokymusi gali prireikti įgūdžių, suteikiančių daugiau galimybių atskleisti muziką. Mokymo planas yra nuoseklus muzikinės patirties kaupimas, nuolatinė asmens įgūdžių, asmens patirties transformacija atliekant muziką.

Požiūrio į kokybę, kaip transformaciją, akcentai dedami į ugdymo(si) procesą, kaip veiksnį, kuris yra žinių, gebėjimų, vertybių kaitos šaltinis, bei ugdytojo ir ugdytinio sąveiką. Pagal E. Martišauskienę (2015), sąveika tarp ugdytinio ir ugdytojo yra viena iš socialinio konstruktyvizmo prielaidų: mokymas ir mokymasis traktuojamas per mokytojo ir mokinio tarpusavio priklausomybę, mokymas vyksta bendraujant, remiantis tuo, ką jau mokinys žino/moka – mokymosi programos sudarymas muzikos mokykloje grindžiamas įgyta patirtimi ir turimais įgūdžiais. Pagal tai galime teigti, kad ugdymo proceso kokybę neformaliame ugdyme - muzikos mokykloje – pirmiausia valdo tiesiogiai su mokiniais bendraujantis muzikavimo mokytojas, inicijuojantis ugdymo(si) procesą, o už pasiektus rezultatus labiausiai yra atsakingas pats mokinys ir jį ugdantis mokytojas.

Pagal J. Kievišą ir A. Kievišą (2008), „<...> ugdymas yra skirtas skatinti visapusišką ugdytinio kultūros kaitą, kuri įmanoma tą kultūrą atitinkančiame kontekste. Jo struktūros modeliavimas taip pat turėtų skatinti asmens kultūros kaitą. Tai reiškia, kad proceso struktūros kaita yra ugdymo rekonstrukcijos reiškinys, rezultatas ir veiksnys. Todėl ugdymo proceso

struktūrą ir modeliavimą reikėtų vertinti ugdymo proceso ir asmens kultūros rekonstrukcijos vienovės požiūriu <...>“.

Muzikinis ugdymas, kaip ir menas, yra holistinio pobūdžio. Z. Rinkevičius (2002) savo mokslinėje monografijoje „Muzikinio ugdymo metodologiniai pagrindai“ rašo, kad pagrindinis ugdymo dalykas yra ne tik žinių, įgūdžių formavimas, bet (ir ypač) pabrėžiamas protinimas, harmoningos, dvasingos ir kūrybingos asmenybės ugdymas.

Švietimo dokumentuose bei įvairiuose moksliniuose darbuose akcentuojama ugdymo proceso kokybė išreiškia poziciją, kad švietimo institucija turi padėti maksimaliai plėtojant įgimtas žmogaus galias ir galimybę laisvai rinktis (Martišauskienė, 2015).

Apibendrinant tai, kas parašyta, galime teigti, kad pagal transformacinę kokybės sąvoką, kuri sako, kad kokybė yra procesas, sukeliantis asmenybės pokyčius, skatinančius veikti – tai muzikavimo pamokose, pedagogai, siekdami įgyvendinti iškeltus tikslus, tinkamai parinkdami mokymosi metodus, būdus įkvėpia mokinius aktyviai mokytis, struktūruoti, kontroliuoti, tobulinti atlikimo įgūdžius, plėsti meninį supratimą ir tuo pačiu siekti mokymosi sėkmės, o kiekvienas mokinys, aktyviai dalyvaudamas tiek pamokoje, tiek ruošiantis kiekvienai pamokai savarankiškai, įgyja naujas kompetencijas, formuojasi nauji įgūdžiai, konstruojamas naujas žinojimas. Vadinasi, ugdymo proceso kokybei didelę įtaką daro ugdytojo ir ugdytinio sąveika. Edukacinės sąveikos įtaka ugdymo(si) procesui, rezultatams reikalauja detalesnio aprašymo.

1.3. Edukacinė sąveika kaip ugdymo(si) proceso kokybės parametras

Pedagginė sąveika yra viena iš svarbiausių šiuolaikinio ugdymo proceso kategorijų, nes nuo jos tipo (sinchroniško, asinchroniško) priklauso pedagogo ir mokinių funkcijos, vaidmenys, įsitraukimas į veiklą siekiant tikslo (Juodaitytė, Malinauskienė, 2018). Pagal transformacinę kokybės sampratą, žinių, įgūdžių, gebėjimų ir vertybių įgijimas vyksta „<...> per dinaminis santykius su mokytoju ir pačiomis žiniomis <...>“ (Barnet ir Griffin, 1997, p.17; Valiuškevičiūtė, Bukantaitė, Mikutavičienė, 2006) – t.y. sąveikaujant, sudaromos sąlygos asmenybės transformacijai, o gauti rezultatai yra nenuspėjami, o, žvelgiant iš transformacinio požiūrio, švietimo paslaugos vartotojų interpretuojami gana skirtingai. „Kiekvienas individas, patyręs tą patį transformacinį procesą, įgyja skirtingą suvokimą ir subjektyviai interpretuoja bei reflektuoja jam suteiktas žinias. Todėl mokymo/si rezultatus sudėtinga konkrečiai ir aiškiai iš anksto suformuluoti.“ (Valiuškevičiūtė, Bukantaitė, Mikutavičienė, 2006). Muzikos mokykloje siekiami rezultatai yra rekomendacinio pobūdžio, nėra nustatytų standartų: kiekvienas besimokantysis yra

unikalus savaime, o jo mokymosi rezultatai yra savaip išskirtiniai, todėl gali būti interpretuojami skirtingai ir taip atliepiantys transformacinę kokybės sampratą.

Ugdymas – viena svarbiausių žmogaus tapsmo žmogumi sąlygų (Galkienė, 2003). Sąveika ugdymo procese - tai kategorija, kuri iškelta dar prieškarinio Lietuvoje J. Vabalo – Gudaičio, ugdymo sampratos pagrindas: nuo ugdytojų ir ugdytinių sąveikos - kaip ugdytinis žadinamas savo asmenybės savikūrai – priklauso ugdymo sėkmė (Aramavičiūtė, 1988).

Mokslininkės A. Juodaitytė ir D. Malinauskienė (2018) savo straipsnyje „Mokytojų ir mokinių pedagoginė sąveika: mitologizuotas vs realus pasaulis“ rašo, kad mokytojas yra ir tarpininkas tarp vaiko pasaulio ir vaiką supančios realios aplinkos, įprasminęs mokymo turinį“. A. Petruškevičiūtė (2018) teigia, kad mokymosi aplinka virsta edukacine aplinka, o pedagoginė sąveika virsta į edukacinę sąveiką, nes šiuolaikinio švietimo kontekste neapsiribojama vienu ugdymo modeliu – ugdymo paradigmų virsmo kontekste jų atsiranda įvairių. Todėl ir ugdymo sąveika neapsiriboja vien mokytojo ir ugdytinio sąveika. Ugdytinis konstruoja savitą ugdymo turinį, o į jo konstravimą įtraukiama dalyvių įvairovė. Juolab tai taikytina, kai kalbame apie neformalųjį ugdymą, kuriame išeiname už formaliojo ugdymos(si) ribų ir ugdytinis gali praturtinti savo patirtį sąveikaudamas ne tik su savo bendramoksliais, o ir su žiūrovais, kitais bendruomenės nariais. „Kadangi atsiranda nauji mokinio ugdymo ir ugdymosi proceso veikėjai, aktyviau veikiančiu, besimokančiu pagal savo galias tampa pats mokinys, vyksta ir pedagogo galių pokyčiai. Naujomis sąlygomis pedagogai imasi veiksmų ir sąveikų strategijų: savivaldaus paties pedagogo mokymosi, ugdymo organizavimo „kitaip“ ir lūkesčių valdymo, derinant pedagogų ir besimokančiojo lūkesčius“. Keičiasi sąveika. Pagal minėtą mokslininkę, tokių veiksmų rezultatas yra pedagogo profesinis išsiprasminimas, o mokinio – įgalinamas veikti.

Sąveikoje nėra vienpusio poveikio, abu jos dalyviai arba dalyvių grupės vienaip ar kitaip reaguoja ir keičiasi – transformuojasi. Ypatingai ryškiai tai galima pastebėti formalųjį švietimą papildančiame muzikiniame ugdyme: pagal J. Kievišą ir A. Kievišą (2008), individualiose muzikavimo pamokose, kai mokinys skatinamas keisti siekiamo rezultato ypatybes, paskirtį, prasmę, priemones ir tai daroma neprarandant ugdymo tikslo, proceso būsenos, tokios ugdytinio aktyvumo apraiškos koreguoja situacijos ypatybes, išplečia kryptingumo įvairovę, o tuo pačiu ugdymas įgauna kitą kokybę. Kuriant tokias situacijas, skatinama asmenybės branda, sąmoningas veiklos pasirinkimas, keičiasi/transformuojasi pedagoginis kontekstas, kurį ugdytinis tarsi derina sau palankų veiklos kontekstą ir raiškos aplinkybes, o ugdytojas skatina šį vyksmą – taip atsiranda galimybė ugdytiniui greičiau tenkinti savo interesus, o ugdytojui bendradarbiauti, modeliuoti bendrą veiklą ar jos kontekstą ir, kuriant bendradarbiavimui palankias aplinkybes koreguoti ugdymą, siekti kokybės. Ugdymo proceso struktūros ypatybės ir jos raida priklauso ir nuo ugdytojo, ir ugdytinio aktyvumo, jų tarpusavio sąveikos ypatybių: „<...> svarbiausia, kad proceso

struktūros ypatybės ir pokyčius lemtų partneriškai ugdymo subjektų santykiai ir konkretūs vaidmenys <...>“. „Ugdymo subjektų bendradarbiavimo aplinkybės kinta keičiantis patirtimi: atsiranda naujų interesų, raiškos galimybių, naujų žinių poreikis. Tada atsiranda naujos aplinkybės bendradarbiavimui, kuris susiedamas ugdytinio suvoktą, tarsi jam sukurtą aktualios veiklos kontekstą ir ugdytojo sumodeliuotą pedagoginį kontekstą į vieningą poveikio asmens kultūrai visumą išsaugo ugdymo tęstinumą. Taip vertinant ugdytojo ir ugdytinio bendradarbiavimą išsaugomos galimybės skatinti asmenybės sklaidą <...>“ (Kievišas J., Kievišas A., 2008).

Bendradarbiavimo sąlygos, atliepančios sąveikos charakterį, sukuriamos, kai mokytojas ugdymo procese: „<...> padeda mokiniams pajusti muzikos meno estetinę ir dvasinę vertę bei įsisąmoninti jos reikšmę žmogui, tai padeda jiems suprasti mokymosi tikslą ir prasmę <...>“; „<...> planuoja ir įgyvendina mokymosi procesą ne vaikams, bet kartu su vaikais; jie gali būti savo mokymosi programos bendraautoriai <...>“; „<...> sudaro sąlygas vaikui laisvai mokytis pačiam, save kontroliuoti, vertinti, imtis atsakomybės už savo mokymąsi <...>“ (Rinkevičius, 2006, p. 119).

Apibendrinant, galima sakyti, kad ugdymo proceso struktūros ypatybės ir jos raida priklauso ir nuo ugdytojo, ir ugdytinio aktyvumo, jų tarpusavio sąveikos ypatybių. Ugdymo procese, kai mokinys yra skatinamas aktyviai jame dalyvauti - auginama asmenybė, kai inicijuojama sąmoningas veiklos pasirinkimas – transformuojasi pedagoginis kontekstas, kurį ugdytinis tarsi derina sau, o ugdytojas skatina šį vyksmą – taip atsiranda galimybė ugdytiniui greičiau tenkinti savo interesus, o ugdytojui bendradarbiauti, modeliuoti bendrą veiklą ir, kuriant bendradarbiavimui palankias aplinkybes koreguoti ugdymą, siekti kokybės. Sąveika, kurioje vyksta kiekvieno ugdytinio savitos kompetencijos pagrindu, t.y. leidžia planuoti, rinktis/pasirinkti, pačiam priimti sprendimus ir dalyvauti, priimant sprendimus, sudaro sąlygas asmenybės kaitai, pagal transformacinės kokybės sampratą, laikoma kokybiška.

Edukacinės sąveikos veiksniai. Šiame darbe remiamasi socialinio konstruktyvizmo teorijos prielaida, kuri sako, kad ugdytinis, sąveikaujant su aplinka, per savo žinojimą, turimą patirtį kuria naują individualų žinojimą, kurios kontekste keičiasi tiek mokinio, tiek ir mokytojo vaidmenys. Socialinio konstruktyvizmo atstovai (P. L. Bergeris, T. Luckmannas) laikosi nuomonės, kad žmogus gali pažinti jį supantį pasaulį tik bendraudamas su kitais (Martišauskienė, 2015). Sąveika — tai ugdytojo ir ugdytinio dialogas, kur ugdymasis — bendradarbiavimas su savimi ir kitais (Polujanskienė, 2009). Vadinasi, mokymas(is) vyksta sąveikoje – bendravimo ir bendradarbiavimo procese, kuriam būdinga tai, kad ir mokiniai turi autentiškų, realių, su gyvenimu susijusių, potyrių ir gali būti mokymų programų bendraautoriai, t. y. siūlyti, rinktis mokymosi

būdus, metodus, atitinkančius jų mokymosi stilių. Sąveika yra glaudaus bendravimo padarinys, formuojantis tam tikrus atsakingumą, draugiškumą paremtus tarpusavio santykius (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Pedagoginis bendravimas yra tarsi abipusis pasižadėjimas laikytis nerašytos bendradarbiavimo sutarties, t. y. pripažinti ir įtvirtinti abiejų pusių lygią ir vienodai reikšmingą padėtį gyvenime ir kultūroje. Pedagogas – pagrindinis moksleivio socializavimo subjektas (Malinauskas, 2000).

O. Tijūnėlienė (2006), tyrinėjusi mokytojo autoriteto įtaką mokiniams, rašo kad „Jauni žmonės pasitiki tokiais mokytojais, kurie bendrauja nuoširdžiai, atsiveria, gerbia save ir kitus, puoselėja mokinių orumą. Bendravimo kultūra mokiniams – didelė vertybė – tai nuoširdus bendravimas, atsivėrimas, savęs ir kitų gerbimas, puoselėjantis mokinių orumą. Ta pati mokslininkė teigia, kad mokiniams autoritetas – empatiškas mokytojas, kuris nėra abejingas jų išgyvenimams, asmeninėms problemoms, suprantantis ir mokantis atleisti, geras psichologas. Mokiniams svarbu mokytojo žmoniškumas, kuris reiškiasi gebėjimu suprasti mokinį, pagalba, palankumu, pagarba, atlaidumu, individualiu ir nuoširdžiu bendravimu su juo; kokybišku privalomų mokymo funkcijų vykdymu. Žmoniškumo reiškimasis – tai moralinės mokinių ir mokytojų lygybės pagrindas; patirdami žmoniškumą, moksleiviai jaučiasi vertingi; žmoniškumas – mokytojo atsivėrimas mokiniui, teigiamas santykis su aplinka, darbu. O. Tijūnėlienė (2006) savo darbe „Mokytojo autoriteto kaip pozityvaus ugdomojo veiksnio problema: teorija ir empirika“ rašo, kad mokytojų, kurie įgyvendina lygybės principą, dėstomasis dalykas mokiniams tampa patrauklesnis, įdomesnis. Moralinė lygybė turi reikšmės ir dvasinei būsenai. Teigiama psichologinė atmosfera leidžia mokiniams daugiau pasitikėti mokytojais ir savimi, drąsiau reikšti savo nuomonę ir ją ginti. Mokiniams reikšminga, kad moralinė lygybė pagerina jų savijautą, jausdamiesi su mokytojais lygūs mokiniai žino, kad yra vertingi ir reikalingi; mokinius pagauna noras ir įkvėpimas mokytis, siekti gerų rezultatų, sustiprėja pažintiniai motyvai (Tijūnėlienė, 2006).

A. Petruškevičiūtė (2018) įvardina principus, kurių tikslinga būtų laikytis sąveikos kūrimosi procese, pasirenkant veiksmų strategijas – tai lygiavertiškumo, savanoriškumo, operatyvumo, naujumo, viešumo ir dialogo principai.

Sąveika pedagoginiame procese atliepia mokytojo didaktinius gebėjimus organizuoti šiuolaikinę pedagoginę sistemą kaip edukacinę aplinką, gebančią transformuotis į kiekvienam mokiniui tinkamą mokymosi aplinką ir pabrėžia teorinius mokymosi paradigmos akcentus. Mokymosi paradigmos centre – mokiny su savo patirtimi, akcentuojamas mokymasis (Pagal „Lietuvos mokytojų didaktinė kompetencija“, 2006). Ši mokymosi paradigma pabrėžia mokymosi kūrimą, sudarant kuo efektyvesnes mokymosi aplinkas. Ugdytojas, edukaciniame procese, besiremiančiame mokymosi paradigma, mokymosi įkvėpėjas, motyvatorius, patarėjas,

formuluodamas mokymo tikslus, kuria žinių, mokėjimų, gebėjimų sistemą, o ugdytinis – gali laisvai derinti savuosius mokymosi tikslus, planuoti savo veiklą: išryškėja galimybės mokiniui veikti aktyviau. Akcentuojamas savarankiškas mokymasis, galintis vykti „visur ir visada“. Mokymosi vertinimas tampa tiek mokytojo, tiek mokinio reikalu (pastarasis save vertina, o mokytojas šį savęs vertinimą nagrinėja, atlikdamas mokinio vertinimą).

Iš viso to, kas parašyta, galima daryti apibendrinimą, kad edukacinės sąveikos, renkantis būsimų veiksmų strategijas, veiksniai, lemiantys ugdymo(si) proceso kokybę, yra dialogas, bendravimo kultūra – nuoširdus bendravimas, atsivėrimas, savęs ir kitų gerbimas; empatiškas mokytojas; orientacija į svarbiausias dalykines kompetencijas, mokinių galimybes; mokytojo žmoniškumas – moralinės mokinių ir mokytojų lygybės pagrindas; mokytojo kokybiškas privalomų mokymo funkcijų vykdymas – taikomos įvairios veikimo strategijos (metodai). Kadangi pagal Geros mokyklos koncepciją (2015), ugdymas turi būti savivaldis ir personalizuotas (t.y. suasmenintas), tai iš esmės keičia sąveikos charakterį. Todėl svarbu detaliau aptarti savivaldį mokymąsi ir kaip savivaldis mokymasis keičia edukacinę sąveiką, kuri laiduoja geresnę mokymosi kokybę.

2. Savivaldis mokymasis kaip ugdytojo ir ugdytinio sąveiką keičiantis veiksnys

2.1. Savivaldžio mokymosi esmė

Savarankiško mokymosi koncepcija atsirado suaugusiųjų švietimo srityje. Literatūroje glaudžiai susiję terminai yra aiškinami remiantis įvairiais požiūriais, o jam įvardyti vartojami tokie terminai: self-directed learning – savivaldis mokymasis, self-planned learning – savarankiškai suplanuotas mokymasis, learning projects – mokymosi projektai, self-education – saviugda, self-teaching – savimoka, autonomous learning – autonomiškas mokymasis, independent study – savarankiškas mokymas; open learning – atvirasis mokymasis; self-determined learning (Jucevičienė, 2007; Hiemstra, 1996; Hase, 2013).

Lietuvos mokslininkai savivaldaus mokymosi terminui naudoja kitus sinonimiškus terminus – „saviugda“, „savimoka“, „savišvieta“ ir „savireguliacinis mokymasis“. Mokslininkė P. Jucevičienė (2007, p. 107) rašo, kad savivaldaus mokymosi terminas „self-directed learning“ sąvokos turinyje ne tik pabrėžia besimokančiojo autonomiškumą, kaip teisę mokytis savaip, bet ir akcentuoja gebėjimą valdyti savąjį mokymąsi, jo procesus. Minėta mokslininkė, remdamasi

tyrinėtojų Knowles, Moore, Tough, Brookfield, Chene, Brocket, Hiemstra, Candy, Oddi ir kt. mokslinė literatūra, pateikia kelis skirtingus požiūrius į savivaldų mokymąsi, bet išsiskiria šis: savivaldus mokymasis yra toks mokymosi būdas, strategija, kai besimokantysis pats valdo mokymosi procesą: jį planuoja, įgyvendina, vertina.

Pagal I. Leliūgienę (2011), savivaldaus mokymosi samprata nėra vienareikšmė ir pasižymi interpretacijų įvairove, tačiau akcentuojamas besimokančio asmens savarankiškumas ir iniciatyvumas, pabrėžiamas gebėjimas vadovauti jo paties mokymosi procesui; tai reiškia, kad savivaldus mokymasis besimokančiajam sudaro galimybes būti jo paties mokymosi proceso vadovu.

Geros mokyklos koncepcijoje (2015) vienas iš aspektų, pagal kurį vertinama mokykla, yra savivaldis – pagrįstas asmeniniais poreikiais ir klausimais, mokymosi uždavinių, tempo, būdų, šaltinių ir partnerių pasirinkimu, savistaba ir įsivertinimu - ugdymas(is).

Daugelis mokyklų, kolegijų ir universitetų vartoja šią sąvoką siekdami apibūdinti vieną iš pagrindinių savo institucijų mokymo tikslų: skatinti mokinius/studentus savivaldžiai mokytis visą gyvenimą.

Pasak M. Knowleso (1975), kuris laikomas pradininku suaugusiųjų savivaldžio mokymosi, „savivaldis mokymasis“ apibūdina jų mokymosi procesą: „<...> kai asmenys imasi iniciatyvos diagnozuodami mokymosi poreikius, formuluodami mokymosi tikslus, nustatydami mokymosi žmogiškuosius ir materialinius išteklius, pasirinkdami ir įgyvendindami mokymosi strategijas ir vertindami mokymosi rezultatus, padedami kitų pagalbos ar be kitų <...>“.

R. Hiemstra (2013, p. 25) yra pateikęs gaires, kaip būtų galima organizuoti suaugusiųjų savivaldžio mokymosi procesą, bet išskirti aspektai taikytini ir mokinių, besimokančiųjų mokykloje, organizavimo aspektus: prasidedant mokymosi procesui supažindinti besimokančiuosius su numatytais reikalavimais, kokias kompetencijas yra numatoma įgyti, išsiaiškinti, kokios yra reikalingos mokymuisi priemonės ar ištekliai; inicijuoti savęs pažinimo procesą (Hiemstra, 1991); besimokantieji gali paaiškinti savo ugdymo poreikius, nustatyti būdus, kaip besimokant būtų galima įgyti žinių ar naujų kompetencijų; pradėti mokymo procesą, kai asmeninės iniciatyvos imasi mokinys, o pedagogas teikia reikalingą informaciją, stebi mokymosi veiklą, prireikus nustato naujus mokymosi išteklius, teikia nuolatinį grįžtamąjį ryšį ir padeda persižiūrėti planus.

Australų mokslininkas S. Hase (2016), nagrinėjęs suaugusiųjų („*self – determined*“ – *atitikmuo lietuvių kalboje galėtų būti „apsisprendęs, pasiryžęs, ryžtingas“*) mokymąsi sudarė mokymosi principų sąrašą, kurie aktualūs ir savivaldžiai besimokančiajam: į mokymo turinio ir mokymosi proceso kūrimą kaip partnerį įtraukti mokinį; mokymosi turinį padaryti kiek įmanoma lankstų; suprasti, kad mokymasis nėra statiškas procesas; kiek įmanoma siekti mokymosi

individualizavimo; susitarti dėl vertinimo (susitarimas tarp mokytojo ir mokinio); leisti mokiniui kontekstualizuoti žinias bei naują supratimą; patirtį naudoti kaip mokymosi šaltinį; mokymąsi palengvinti bendradarbiaujant; skatinti besimokančiojo refleksiją; sudaryti sąlygas naudotis ištekliais ir leisti mokiniui pačiam ieškoti atsakymų į rūpimus klausimus; pasitikėti mokiniu. „Šie principai meta iššūkį daugeliui pripažintoms švietimo tiesoms mokymo praktikoje: daugiausia mokymo turiniui, vertinimui ir mokytojo vaidmeniui. Kai besimokantysis yra mokymosi patirties centre, o mokytojas yra mokymosi partneris. Įvertinimas laikomas mokymosi proceso dalimi ir dėl jo yra tariamasi/deramasi.“ (Hase, 2016).

J. Andrews (2014), 18 metų domėjęs moksliniais tyrimais, mokymo naujovėmis, remdamasis S. Hase (2000) į mokyklos (Brisbanas, Australija), į mokymosi turinį įdiegė savo sukurtą mokymosi modelį, skirtą mokiniams ir atliepiantį savivaldaus mokymosi svarbiausius aspektus. Pavadino jį „FACE modeliu“. Akronimas „FACE“: F – „Flexibility“ (*liet. lankstus*) požiūris į mokymo turinį; A – „Agility“ (*liet. paslankumas*) - lankstus/tarpusavyje suderintas vertinimas; C – „Contracts“ (*liet. kontraktai*) – kontraktai ar susitarimai tarp mokytojo ir mokinio, E – „Enquiry“ (*liet. užklausa, apklausa*) - skatinamas mokinio iniciatyvumas. Išryškinti modelio aspektai taikytini savivaldžiam mokymuisi - *požiūris į mokymo turinį* - mokinio poreikiais, keliamais tikslais grįstas mokymasis - paties susikurtas mokymosi kelias; mokymasis gali vykti visur ir visada; mokymasis remiasi numatytu turiniu; *lankstus/tarpusavyje suderintas vertinimas*: kartu su mokiniu ir mokytoju aptartas įvertinimo būdas; pedagogo ir mokinio iškelti ir suderinti sėkmės kriterijai; mokymasis, besiremiantis žinių ir įgūdžių didinimu, lavinantis mąstyseną; refleksija bei tikslų nustatymas, vertinimas ir įsivertinimas; *susitarimai tarp mokytojo ir mokinio*: mokiniai renkasi patys, kaip jiems mokytis – ieškosi būdų ir metodų, kurie jiems geriausi; ugdomas supratimas, kad toks mokymasis reiškia atsakomybę už savo veiksmus; skatinama suprasti įgalinančių technologijų vaidmenį ir svarbą; *skatinamas paties mokinio iniciatyvumas*: mokymasis iš savo ir kitų patirties; mokinio tobulėjimas; mokinio siekis bendradarbiauti; gebėjimas rasti kūrybiškus problemų sprendimus.

Lietuvoje mokslininkės A. Kazlauskienė, R. Gaučaitė, R. Pocevičienė (2016) taip pat analizavo savivaldžio mokymosi ypatybes ir išskyrė šio proceso, kaip nuoseklios mokymosi sistemos, sudedamąsias dalis, kurių raiška galima ir formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese, kai kiekvienas besimokantysis turėtų/galėtų tokius klausimus sau išsikelti kiekvieno mokymosi etapo pradžioje: 1. Poreikių, gabumų identifikavimas (Ko aš noriu? Ko reikia? Ką aš galiu padaryti?) 2. Mano mokymosi tikslai (Kaip aš noriu pakeisti situaciją?) 3. Siekiamo rezultato įsivertinimo būdas (prognozuojamas – kaip aš pamatysiu, kad pasiekiau savo tikslus?) 4. Planavimas (Kaip galiu pakeisti situaciją?) 5. Veiksmas. 6. Grįžtamasis ryšys (Ką aš

padariau? Ką aš padariau ir kas pasikeitė?) 7. Koregavimas (Ką aš darysiu toliau?) 8. Naujų poreikių, gabumų identifikavimas (Ko aš dar noriu? Ko dar reikia? Ką aš dar galiu padaryti?). Toks savivaldžio mokymosi procesas atitinka kiekvienos asmenybės savarankiškumą, kai besimokantysis gali pats valdyti savo mokymosi procesą ir prisiimti atsakomybę už savo mokymosi kokybę, patirtį ir tuo pačiu atliepia ir ugdymo giluminę esmę, nes jis skirtas įgalinti asmens saviugdą: tik pats žmogus gali išmokyti, to, ką yra suplanavęs, matydamas to prasmę ir gebėdamas pajusti mokymosi, savo tikslų siekimo, veikimo džiaugsmą (Vaivada, 2012).

Moksliniai tyrimai pagrindžia savivaldžio mokymosi naudas ir išryškėjusias koreliacijas su tokiomis apibrėžtimis: pasitenkinimas gyvenimu, geresni akademiniai pasiekimai, našesni darbo rezultatai, sąžiningumas, atsparumas, strateginis mąstymas, kūrybiškumas ir lankstumas bei tarpkultūrinis prisitaikymas (Guglielmino, 2013). Mokslininkės A. Kazlauskienė, E. Masiliauskienė, R. Gaučaitė, R. Pocevičienė, nagrinėjusios savivaldų mokymąsi, teigia, kad „savivaldus mokymasis yra vienas būdų, kad prasmingas mokymasis tęstųsi iki suaugusiojo amžiaus“ (2010).

Savivaldį mokymąsi paaiškina konstruktyvizmo, socialinė mokymosi, savaiminio mokymosi, mokymosi iš patirties teorijos (Jucevičienė, 2007, p.141). Toks mokymasis ypatingai atliepia šiuolaikinį požiūrį į mokymąsi visą gyvenimą, kuriam reikalinga ne tik nauja motyvacija, bet ir gebėjimai jungti įvairias mokymosi formas, nes „besimokantysis mokosi sąveikaudamas su aplinka ir su savimi, tai jis gali atlikti įvairiais būdais“ (Jucevičienė, 2007). „Savivaldus mokymasis yra susietas su ištisu ugdymo mokslo požiūrių bei žinių virsmu ir reikalauja naujų besimokančiojo bei ugdytojų ir švietimo organizatorių kompetencijų“ (Jucevičienė, 2007).

Merriam, Sharan B., Rosemary, S. Caffarella ir Lisa M. Baumgartner (2006) išskyrė savivaldaus mokymosi pagrindinius tikslus: 1) stiprinti besimokančių gebėjimą mokytis savarankiškai; 2) priimti transformacinį mokymąsi, kaip savivaldaus mokymosi centrinį elementą; 3) skatinti socialinius veiksmus, kaip neatskiriamą savivaldaus mokymosi dalį.

Kadangi darbe remiamasi transformacinės kokybės samprata, kuri akcentuoja būklės pasikeitimą, patį mokymosi procesą galima įvardinti kaip transformacinį mokymąsi - savivaldaus mokymosi centrinį elementą, nes švietimas suvokiamas kaip besitęsiantis procesas, kurio dalyviai, t. y. mokiniai, patiria pasikeitimą, tai galima teigti, kad savivaldžio mokymosi sistemoje ugdytinis, keičiant save, savo gebėjimų, įgūdžių lygį, įgyja naujų kompetencijų ir plėtoja jau turimas. Savęs keitimas – tai savivaldžio mokymosi bazinis procesas. Savivaldžio mokymosi rezultatas – tai naujos kokybės žinios, gebėjimai, įgūdžiai, vertybės, nes savivaldis mokymasis, grindžiamas mokinių asmeniniais poreikiais, performuotais į tikslus, gebėjimus kelti klausimus, mokymosi uždavinių, tempo, būdų, šaltinių ir partnerių pasirinkimu, savistaba ir refleksija; mokymasis, kuriame moksleiviai, įkvėpti noro augti, siekti pasitenkinimo mokymusi ir sužinoti

naujų dalykų, patys kuria žinias, ugdomsi kompetencijas, plėtoja gebėjimus, patiria tam tikrų nuostatų pokyčius, o mokytojai aktyviai dalyvauja nuolatiname dialoge su savivaldžiai besimokančiuoju ir tuo pačiu yra mokymosi įkvepėjai ir patarėjai, organizatoriai (Kazlauskienė, Gaučaitė, Pocevičienė, 2016).

Apibendrinant tai, kas parašyta, galime teigti, kad savivaldis mokymasis įgalina kitokį požiūrį į mokymąsi, į mokinio ir mokytojo vaidmenų pasikeitimą, nes mokinys prisiima atsakomybę už savo mokymąsi, imasi iniciatyvos, žino savo mokymosi prasmę, yra labiau savarankiškas, apsisprendęs, apmąsto savo mokymąsi, pažangą, o mokytojas – mokymosi partneris, pastebintis ugdytinio gabumus, palaikantis ir motyvuojantis, patarėjas, savo dalyko profesionalas. Tokia vaidmenų transformacija – vaidmenų pasidalijimas/pasiskirstymas yra artimas formalųjį švietimą papildančiame muzikiniame ugdyme, nes muzikos mokykloje mokymasis muzikuoti pasirinktu muzikos instrumentu vyksta individualiose pamokose ir sąveika tarp pedagogo ir mokinio yra paremta bendravimu ir bendradarbiavimu, todėl sekančiame skyriuje tai aptariama plačiau.

2.2. Edukacinės sąveikos kaita formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese taikant savivaldį mokymąsi

Remiantis 2014 m. Nacionalinio mokinių pasiekimų tyrimo išvadamis (Švietimo problemos analizė, 2016) daugeliui mokinių mokymosi prasmė ir tikslai nėra pakankamai aiškūs; mokinių nuomone, mokytojai mažai dėmesio skiria mokymui planuoti mokymosi procesą ar aptarti užduotis, ne visada paaiškina galimus sunkumus, nesukuria darbingos atmosferos; didžioji dalis mokinių teigia, kad neįsivertina, ar gerai išmoko, ir net nepastebi savo klaidų. Atsižvelgiant į tyrimo duomenis, formaliojo švietimo mokytojams yra pateiktos rekomendacijos, bet jos taikytinos ir formalųjį švietimą papildančiame ugdyme dirbantiems pedagogams: daugiau laiko ir dėmesio skirti savo mokiniams pažinti ir juos suprasti, kad galėtų kryptingiau stebėti ir palaikyti jų pastangas, stiprinti pasitikėjimą savo jėgomis; aptarti su mokiniais, ko jie yra mokomi ir kokių rezultatų iš jų tikimasi; atidžiau stebėti mokinių darbą ir laiku parodyti, kas jiems gerai sekasi, jeigu klysta – nukreipti teisinga linkme; įsitikinti, ar mokiniai teisingai suprato, ar pagalba buvo veiksminga; padėkoti mokinius, kad jie klaustų, jei ko nors nesupranta, sudaryti galimybę patirti nors ir nedidelę sėkmę.

„Švietimo problemos analizės“ (2016) rekomendacijose teigiama, kad „<...> mokytojo ir mokinio, mokinių tarpusavio sąveika ugdymo procese turėtų keistis iš esmės, daugiau laiko turi būti skiriama dialogui, diskusijoms, praktinei veiklai, įsivertinimui ir mokymosi apmąstymui <...>“. Yra pripažįstama, kad „<...> sąveika bus visavertė tik tada, kai mokinys imsis asmeninės iniciatyvos, stengsis išsiaiškinti savo mokymosi poreikius ir tikslus, planuos mokymosi laiką, susikurs ar pasirinks mokymosi aplinką ir priemones, tinkamas strategijas, įsivertins savo darbą. Suvokdamas mokymosi svarbą ir gebėdamas valdyti mokymosi procesą, įveikti sunkumus ir nuolat tobulėti, asmuo pasirengia ir baigęs mokyklą greitai išmolti naujų dalykų, persiorientuoti ir prisitaikyti prie pokyčių ne tik darbo rinkoje, bet ir kasdieniame gyvenime.“

P. Jucevičienė (2007, p. 111) pažymi, kad „<...> savivaldis mokymosi modelis išreiškia jau iš esmės pakitusį besimokančiojo ir mokytojo vaidmenį“. Konstruktyvizmo principais besiremiančiame mokyme pirmenybė teikiama mokinių interesams, klausimams – pritaikant tai neformaliajam ugdymui – mokinys, lankantis muzikos mokyklą, išreiškia savo poreikius: išmolti muzikuoti pasirinktu muzikos instrumentu, o ugdytojas – aktyvus žinių konstravimo proceso kūrėjas, kuris skatina, kad mokiniai įsitrauktų į mokymąsi ir siektų savų tikslų: mokytojas, remdamasis programos reikalavimais bei mokinio turima patirtimi, jo gebėjimais pataria bei leidžia pasirinkti programą. Priimant faktą, kad ugdytiniai yra paslaugos gavėjai, tai ugdytojas, pagal švietimo organizacijų kokybės vadybos teoriją, teikia paslaugą, „siekiant paveikti vartotoją, o ne dirbti vartotojui“ (Harvey ir Green iš Lomas, 2002, p.75., Valiuškevičiūtė, Mikutavičienė, 2006). Remiantis tokia prielaida, galima teigti, kad muzikos mokyklos mokytojas kuria tokią mokymosi aplinką, kuri skatintų smalsumą, sudarytų sąlygas siekti naujų tikslų, siekiant galimybės mokiniams konstruoti savo žinias, mokėjimą, gebėjimus, reflektuojant, aptariant savo veiklą, atkreipdami dėmesį į tai, kaip viskas keičiasi.

Ugdytojas savivaldžio mokymosi sistemoje turi būti įkvėpėjas, patarėjas, fasilitatorius. (Tai tokia pedagogo veikla, kuria siekiama mažinti ugdytinių mokymosi, savaiklos sunkumus, padėti įveikti vidinius ir išorinius trukdžius. (žr. „Enciklopedinį edukologijos žodyną“ (Vilnius, 2007, p. 195). Pagal Geros mokyklos koncepciją (2015) – mokymas(is) yra partneriškas – mokytojas yra mokinio pagalbininkas tyrinėjant pasaulį, mokymosi partneris, tačiau ir autoritetas tose srityse, kuriose mokiniui nepakanka patirties ar išminties. Mokoma(si) pagal individualius poreikius ir pasirinkimus, pagrįstus asmenine patirtimi, siekiais, prasmės suvokimu.

Sąveika muzikinio ugdymo procese (Kievišas J., Kievišas A., 2008) pasižymi individualumo/personalizavimo, programos turinio organizavimo principais – palaikomas kiekvieno ugdytinio kitoniškumas, kreipiamas dėmesys į kiekvieno ugdytinio patirtį, jo gebėjimus, poreikius, turimus įgūdžius, orientuojamasi į svarbiausias kompetencijas, mokinių galimybes – ugdytojas sąmoningai parenka patrauklų, svarbų, suvokiamą, prieinamą mokymosi turinį;

dėmesys sutelkiamas į pagrindines dėstomo dalyko idėjas, teikiant pagalbą jas įsisavinant, į metakognityvinių ugdytinių gebėjimų ugdymą, mokant juos atspindėti savo mąstymą ir valdyti mokymąsi. Mokinio ir mokytojo sąveika vyksta pasitikėjimo vaiku principu, kuris turėtų skatinti mokinio atsakomybę, mokytojo ir mokinio lygybės principu, atitinkamu pamokos vedimo tempo ir ekspresijos principais. Pedagogas, modeliuodamas ugdymo procesą, atsižvelgia į mokinio interesus, brandą, patirtį. Mokymo turinio sudarymas atsižvelgiant į poreikius skatina pedagogų kūrybiškumą, sudaro palankias mokinių savirealizacijos ir saviraidos sąlygas. Taip atsiskleidžia pedagoginis kontekstas, kurį ugdytinis tarsi transformuoja, siekdamas savo interesų, o pedagogui tai pretekstas bendradarbiauti ir sukuriama prielaidos pedagoginei situacijai ir jos kaitai proceso būsenos kontekste. Remiantis Z. Rinkevičiaus mokslinė monografija „Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje“ (2002), pozityvios ir produktyvios mokymosi aplinkos kūrimo principai leidžia konstruoti mokinio kognityvinę, fizinę ir emocinę raidą stimuliuojančią aplinką. Kadangi muzikavimo pamokos yra individualios, *sąveika grindžiama doroviniu lygiateisiškumu, žmoniškąja partneryste, pasitikėjimu, pagalba, dialogu* – tai ne tik žinių teikimas, bet ir žinių, įgūdžių atradimas ir tobulinimas kartu veikiant. Kalbėjimas, bendras muzikavimas, samprotavimai, diskusijos – darbas kartu, praktinis, dvasinis ryšys sudaro palankias sąlygas skleisti muzikinio mąstymo – *muzikos vertinimo, sprendimų priėmimo, įsiklausymo, įsijautimo, mąstymo, lyginimo, apibendrinimo* (Rinkevičius, 2002) - gebėjimams, tuo pačiu leidžia įprasmiti savivaldaus mokymosi sistemos etapus (Kazlauskienė, Pocevičienė, Gaučaitė, 2016): identifikuoti ugdytojo ir ugdytinio poreikius, ugdytinio gabumus (ko nori mokinys? Ko reikia/trūksta ugdytojui/ugdytiniui? Ką aš, mokytojas ar mokinys, galiu padaryti?); susipažinus su ugdytinių poreikiais, galimybėmis ir mokinių poreikius transformuojant į tikslus (kaip ugdytojas ar ugdytinis nori pakeisti situaciją?); aptariami siekiamo rezultato įsivertinimo būdai (prognozavimas – kaip ugdytinis pamatys, kad pasiekė savo tikslus?); veiklų planavimas ir ugdytojo ir ugdytinio (kaip galima pakeisti situaciją?) – sudaromos sąlygos reikštis tiek transformacijai, tiek savivaldumui – nuolatiniam žinių, gebėjimų, įgūdžių, kokybinių ir kiekybinių vertybių pokyčiams, laisvei rinktis, priimti sprendimus, valdyti savo mokymąsi, būti atsakingu. Mokymasis tokioje sąveikoje – tai pripažinimas, kad kiekvienas asmuo mokydamasis gali keistis ir augti. Taip atliepiama transformacinė kokybės samprata.

D. Strakšienė (2009) teigia, kad „<...> mokinių poreikiai ir norai turi atitikti ugdymo tikslus. Išmokyti moksleivio neįmanoma, galima padėti jam mokytis pasitelkus įvairias aktyvinimo, sudominimo priemones, kurios suteikia mokiniams galimybių imtis tokios veiklos, kuri patenkintų smalsumą ir juos sudomintų <...>“. Yra siūloma „<...> akcentuoti nuoširdų bendravimą su ugdytiniu, intelektualio, emocinio, valios potencialo plėtros skatinimą, pagalbą, kurios dėka ugdytinis galėtų suvokti save, savo problemas, saviraidos tikslus ir transformuoti juos

į veiklos motyvus. Ypač didelis dėmesys skiriamas nuolatiniam teigiamam ugdytinio veiklos vertinimui (pagyrimai, paskatinimai) <...>“; „<...> pagrindinis ugdymo sistemos tikslas – perduoti individui atsakomybę dėl savo paties išsimokslinimo bei įskiepyti supratimą, kad reikia nuolat iš naujo mokytis <...>“ (Strakšienė, 2009).

Per sąveiką tarp ugdytojo ir ugdytinių kuriasi naujos auklėjimo galimybės, kurių nei mokinys, nei mokytojas neturi tol, kol jie nesąveikauja. Todėl dialogas mokant muzikos itin svarbus asmenybių santykio požiūriu (Rinkevičius, 2002). Tokia sąveika užtikrina ir sudaro sąlygas holistinei kaitai, užtikrina prasmingas mokymosi veiklas. Jei ugdytojas nesugeba savo veikla, veiklos forma, tonu, savo individualiomis savybėmis, nuostatomis, psichinėmis būklėmis sukelti ugdytinių noro bendrauti, tai sąveika neužsimezga. Sąveikos nebuvimas atsiliepia komunikacijai. *Komunikacija* – tai ugdytojo ir ugdytinių veikla, kurią organizuoja/inicijuoja ugdytojas, siekdamas pageidaujamo tikslą (Jakavičius, 1998).

Apibendrinant, galima sakyti, kad taikant savivaldžio mokymosi sistemos principus, edukacinę sąveiką formaliajame švietimą papildančiame muzikiniame ugdyme labiausiai lemia santykiai: būtinas dialogas su mokiniu, pasitikėjimas, kaip prielaida skleisti mokinių atsakomybei, dorovinis lygiateisiškumas, žmoniškoji partnerystė, atvirumas, pagalba. Dialogiškumas – sąveikavimas – tai ne tik žinių teikimas, o daugiau žinių, įgūdžių atradimas ir tobulinimas kartu veikiant, gebėjimo valdyti mokiniui savo mokymąsi įgalinimo pagrindas. Sąveika intensyvesnė, nes pats mokymas(is) partneriškas – mokytojas – mokymosi partneris, tačiau tuo pačiu didelis autoritetas tose srityse, kuriose mokiniui nepakanka patirties ar išminties, kasdienis pavyzdys profesinė prasmė – demonstruojant muzikinį kūrinį, ieškant gražaus ir kokybiško garso, aptariant kūrinio formą, spalvas, dinaminį piešinį, muzikinės technikos panaudojimą ir t.t. Mokymas(is) savivaldžiai ir mokymasis muzikos mokyklose grindžiamas ugdytinių poreikiais, asmenine patirtimi, siekiais, prasmės suvokimu. Pamokos struktūra, scenarijus kiekvieną kartą skiriasi, priklausomai nuo: įdirbio, savarankiško pasiruošimo ir net nuo fizinės ar emocinės būsenos. Viso to rezultatas – besimokantysis įgyja ne tik žinių, bet ir patirties, kuri padeda tobulėti toliau.

Vadinasi, taikant savivaldžio mokymosi strategijas persiskirsto mokinio ir mokytojo atsakomybės, išlaikant tuos pačius gerus santykius, kurie leidžia sumažinti nuolatinį ir perteklinį mokytojo rūpestį besimokančiuoju, nes rūpestis gali virsti į globą, atimančią mokinio savarankiškumą. Geri santykiai negarantuoja, kad gali būti pasiekti ugdymo tikslai (tame tarpe ir įgyvendinta Geros mokyklos koncepcijoje (2015) numatyta nuostata, kad vaikas turi tapti savo mokymosi šeimininku): pagal E. Martišauskienę (2006), kuri sako, kad jei sąveika tarp ugdytojo ir ugdytinio yra dvasinė, <...> tuomet tikslingai plėtojamos tik psichinės galios, nepakankamos ugdymo(si) įprasminimui ir <...> negali užtikrinti ugdymo sėkmės <...>“.

II. SAVIVALDŽIO MOKYMO(SI) RAIŠKOS FORMALŲJŲ ŠVIETIMĄ PAPILDANČIO MUZIKINIO UGDYMO PROCESĖ EMPIRINIS TYRIMAS

Tyrimo metodai ir metodologija. Tyrimo tikslui pasiekti pasirinktas kokybinis tyrimas ir kokybinė (content) turinio analizė. Kokybinės turinio analizės (content) metodas – tai toks metodas, kuris leidžia objektyviai ir sistemiškai, išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Tokios analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi. Tipinis duomenų analizės ir rezultatų interpretavimo pateikimas yra kokybinės turinio analizės strategija – lentelės, kuriose yra trys skirsniai: įrodantys teiginys, subkategorijos ir kategorijos. (Tidikis, 2003).

Duomenų rinkimo metodas. Buvo vykdoma turinio (content) analizė siekiant nustatyti, kaip sukuriama prielaidos įgyvendinti savivaldų mokymąsi, informant jį Nacionalinių ir Institucinių švietimą reglamentuojančių dokumentuose.

Vykdytas X muzikos mokyklos pedagogų pusiau struktūruotas interviu, siekiant gauti informacijos, kuri padėtų suprasti informantų požiūrį į tiriamą objektą – savivaldžio mokymosi raišką muzikinio ugdymo procese. Interviu gali būti vykdomi pagal tyrėjo ir tyrimo dalyvio kontakto pobūdį: tiesioginis interviu arba interviu, kai tyrėjas ir tyrimo dalyvis bendrauja naudodamiesi ryšio priemonėmis (nuotoliniai interviu), kai pasitelkiama mobiliojo ryšio priemonės arba interneto prieigą (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p.20). Interviu klausimai buvo parengti panaudojus teksto redagavimo programą „Microsoft Word“, o interviu atliktas naudojantis internetine apklausų platforma www.manoapklausa.lt. V. Žydžiūnaitė ir kt. (2008) teigia, kad informantai pusiau struktūruoto interviu būdu gali labiau įsigilinti į tiriamą problemą, išsakyti savo nuomonę, požiūrį, patirtį tiriamu klausimu savais žodžiais. Pateikiami klausimai ir jų ryšys su tyrimo problema (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. **Pusiau struktūruoto interviu klausimai ir jų ryšys su tyrimo problema**

1.	2.
Klausimas	Klausimo ryšys su tyrimo problema
Geros mokyklos koncepcijoje teigiama, kad mokymas(is) turi būti savivaldis ir personalizuotas. Kokiais veiksmais savo pamokoje siekiate:	Sužinoti: - kaip pedagogai supranta, kas yra savivaldis ir personalizuotas ugdymas;

1 lentelės tęsinys 32 puslapyje

1.	2.
<p>a) kad mokymas(is) būtų savivaldis (papasakokite plačiau, pateikdami konkrečių pavyzdžių)?</p> <p>b) kad mokymas(is) būtų personalizuotas (papasakokite plačiau, pateikdami konkrečių pavyzdžių)?</p>	<p>- ar jų supratimas yra grindžiamas tinkamais veiksmais, ar tik teoriškai suvoktas.</p>
<p>Kaip ugdymo(si) procese atsižvelgiate į mokinių skirtingus gebėjimus? Kiek, Jūsų manymu, tai turi įtakos mokymo turiniui?</p>	<p>Sužinoti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kokios personalizuoto ugdymosi raiškos tendencijos išryškėja procese; - koks dėmesys skiriamas mokinių pažinimui ir kaip tai sieja su jų savivaldžio ugdymosi galimybėmis; - kiek skirtingi mokinių gebėjimai reikšmingi mokymosi procesui; - ar numatoma augimo perspektyva; - kaip tai panaudojama stiprinant mokinių pasitikėjimą savo jėgomis.
<p>Mokslininkai yra įrodę, kad nuo mokytojo ir ugdytinio santykių priklauso mokinių mokymosi kokybė. Santykiai nuolat gali būti tobulinami. Įvardinkite tris, jūsų nuomone, svarbiausius dalykus, kuriuos norėtumėte pakeisti mokinių ir savo santykiuose?</p>	<p>Sužinoti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kokias santykiuose įžvelgia problemines sritis, kurios neleidžia siekti mokiniams mokymosi kokybės; - į ką orientuota kaita (nori keisti mokiniuose ar savyje, kiek orientuota į atsakomybių persiskirstymą, vaidmenų kaitą ir pan., t.y. į savivaldumo skatinimą); - kiek išryškėja problemos, sietinos su vaikų savivaldžiu mokymu(si); - kokią naudą pajustų pedagogai iš santykių pasikeitimo ir kokios to sąsajos su mokymo kokybe.
<p>Mokymosi sėkmė svarbi ir mokiniui, ir Jums. Iš kokių požymių suprantate, kad:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sekasi mokiniui? 2. Sekasi Jums? 	<p>Sužinoti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kaip numato sėkmės kriterijus ir jais vadovaujasi, kiek vaikai aktyviai į tai įtraukiami; - kaip vaikų sėkmė siejama su ugdymo(si) tikslais;

1.	2.
	<ul style="list-style-type: none"> - kiek prie mokinių mokymosi sėkmės prisideda patys mokiniai, o kiek mokytojai; kaip mokytojai sieja savo sėkmę su ugdytinių sėkme.
<p>Dokumentuose įtvirtinta, kad mokytojas turi siekti, jog mokinys jaustųsi savo mokymosi šeimininku. Pateikite pavyzdžių, kaip Jūsų organizuojamoje mokymosi veikloje tai reiškiasi. Kokių sąlygų reikia, kad Jūsų mokomi mokiniai jaustųsi savo mokymosi šeimininkais?</p>	<p>Sužinoti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kokias „mokymosi šeimininko“ savybes, gebėjimus priskiria mokiniams ir kokios jų sąsajos su savivaldžiu mokymusi; - kam atiduodama iniciatyva, kaip palaikomas savarankiškumas priimant sprendimus, atsakomybė sudarant sąlygas būti savo mokymosi šeimininkais; - kokia tarpusavio sąveikos pozicija dominuoja; kiek tai turi reikšmės kokybės tobulinimui.
<p>Viena iš sėkmingo mokymosi strategijų – sudaryti sąlygas mokiniams pademonstruoti tai, ką jie moka, geba geriausiai. Pasidalinkite patirtimi, kaip Jums sekasi sudaryti tokias sąlygas. Ko, Jūsų nuomone, norėtų paprašyti mokiniai, kad būtų sudarytos dar geresnės sąlygos jiems pademonstruoti tai, ką jie moka ir geba geriausiai?</p>	<p>Sužinoti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kaip sudaromos sąlygos dera su savivaldžio mokymosi raiškos galimybėmis; - ką laiko reikšmingu laidojant mokiniams sąlygas patirti mokymosi sėkmę ir ar tai siejasi su savivaldžio besimokančiojo savybėmis ir pasitikėjimo kultūra.
<p>Teigiamas savęs vertinimas – esminė mokinio puikios savijautos, kūrybiškumo, gero mokymosi ir teigiamo elgesio sąlyga. Pasidalinkite patirtimi, koku būdu kuriate pasitikėjimo kultūrą savo veikloje?</p>	<p>Sužinoti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ar pasitikėjimą laiko reikšmingu siekiant mokymosi kokybės; - koks mokinių ir mokytojų vaidmuo, įsitraukimas kuriant pasitikėjimo kultūrą klasėje; - į ką, kokių savybių tobulinimą pedagogai fokusuoja dėmesį kurdami pasitikėjimo kultūrą klasėje.

Mokiniai buvo paprašyti parašyti teminį rašinį „Aš ir muzikos mokykla“. Rašinio metodas naudojamas siekiant paskatinti tirimuosius susitelkti, įprasminti situaciją, suvokti savo

vidinį pasaulį (Bitinas, 2006). Vaikų rašinio kokybinė interpretacinė analizė, kaip nurodo B. Bitinas (2006), padeda atskleisti jų gyvenimo ir pasaulėžiūros ypatumus, „nematomą“ gyvenimo pusę. Toks tyrimo metodas suteikia vaikui galimybę aprašyti ir paaiškinti savo patirtis, samprotavimus, susitelkti, įprasminti situaciją. Mokinių rašinių turinio (content) analizės tikslas – empiriškai ištirti savivaldaus mokymosi raišką mokinių mokymosi patirtyse.

Respondentų imtis yra kokybinė – tikslinė. Tyrime dalyvavo šešiolika X rajono muzikos mokyklos mokytojų ir trylika VII – XI klasės muzikos mokyklos mokinių.

Kokybinio tyrimo imčiai sudaryti netaikomi griežti tūrio reikalavimai, nes duomenų reprezentatyvumą lemia ne atsitiktiniai tiriamųjų parinkimo būdai, o lankstūs vienokie ar kitokie teoriniai teiginiai (Kardelis, 2005). B. Bitinas, L. Rupšienė, V. Žydžiūnaitė (2008) teigia, kad informantų imtis kokybinė (tikslinė) būna tada, kai parenkami nagrinėjamos srities specialistai, pajėgūs atsakingai samprotauti apie tiriamą problemą, todėl galima tikėtis, kad tarp teorijai žinomų teiginių bei išvadų bus išsakyta ir naujų idėjų, kurios gali tapti išeities momentu tiriant tiriamojo objekto teoriją.

Tyrimo etika. Informantai dalyvavo tyrime laisvanoriškai, jie buvo informuoti apie tyrimo esmę, tyrimo etikos principų laikymąsi, gautas žodinis sutikimas dėl dalyvavimo tyrime. Tiriamiesiems buvo pranešta, kad bus užtikrintas informacijos teikėjo konfidencialumas ir anonimiškumas. Visi interviu, rašinių tekstai buvo užkoduoti, priskiriant jiems iš raidžių ir skaičių sudarytas kombinacijas: mokytojai užkoduoti S (*), o mokiniai M (*).

Tyrimo kokybė – duomenys yra surinkti laikantis visų metodologinių reikalavimų. Tyrimo validumas pasireiškia tuo, kad tyrimo rezultatai gali būti apibendrinami ir taikomi analogiškomis tiriamųjų grupėms. Nors tiriamųjų imtis nėra didelė, duomenys apibendrinti taip, kad galima būtų taikyti kitiems tokio tipo tiriamiesiems (Pagal K. Kardelį, 2005).

1. Savivaldžio mokymo(si) raiškos Nacionaliniuose ir Instituciniuose švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose rezultatai ir analizė

2 lentelė. **Analizuojami dokumentai.**

Dokumentų grupė	Dokumentų pavadinimas
Nacionaliniai dokumentai	LR švietimo įstatymas (2011); LR valstybinė švietimo strategija 2013–2022 m. (2014); Geros mokyklos koncepcija (2015); Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (2012).
Specializuoti Formalųjį švietimą papildančio ugdymo procesą reglamentuojantys dokumentai	Rekomendacijos dėl meninio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo (2015); Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2005).
Instituciniai dokumentai	X muzikos mokyklos nuostatai (2018); X muzikos mokyklos 2018-2020 metų strateginis planas (2018); X muzikos mokyklos 2019-2021 metų kultūros programa (2019); Mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašas (2019); X muzikos mokyklos mokinių ugdymo individualizavimo, diferencijavimo, integravimo tvarkos aprašas (2019).

Atlikta Nacionaliniu lygmeniu švietimą reglamentuojančių dokumentų turinio (content) analizė (žr. 1 priedą) atskleidė įformintas prielaidas įgyvendinti savivaldų mokymąsi Neformaliajame vaikų švietime. Apibendrinta šių dokumentų analizė, identifikuojant savivaldaus mokymosi sistemos įgyvendinimo nuostatas, apimančias formalųjį švietimą papildantį ugdymo lygmenį, pateikta 3 lentelėje.

3 lentelė. **Savivaldaus mokymosi taikymo prielaidos Nacionaliniuose ir specializuotuose Formalųjį švietimą papildančio ugdymo procesą reglamentuojančiuose dokumentuose**

1.	2.
Dokumentas	Savivaldaus mokymosi taikymo prielaidos
Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011)	- sudarant galimybę kiekvienam mokiniui pagal gebėjimus pritaikyti, rinktis dalyko programą ir turinį;

3 lentelės tęsinys 36 puslapyje

1.	2.
	<ul style="list-style-type: none"> - suteikiant galimybę apmąstyti savo mokymąsi ir reflektuoti; - išplėtoti gebėjimus ir patirtį; - padėti mokiniui pasitikrinti mokymosi pažangą, nustatyti jo pasiekimus; - ugdytis gebėjimus savarankiškai ir atsakingai mokytis; - skatinti mokymosi motyvaciją ir pasitikėjimą savo gebėjimais; - santykiai tarp mokytojų ir mokinių grįsti pagarba ir dialogiškumu; - mokytojai, suteikiantys paramą ir pagalbą, motyvuojantys ir įkvėpiantys.
<p>Rekomendacijos dėl meninio formalųjų švietimą papildančio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo (2015)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - užtikrinant galimybę mokiniui, atsižvelgiant į jo poreikius, iš dalies pasirinkti programos turinį; - skatinti mokinį analizuoti savo pasiekimus ir kelti ugdymosi motyvaciją; - skatinimu prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi; - orientuojantis į mokinį, jo pasiekimus ir mokymosi ypatumus, individualią gabumų raidą; - pasiekimų ir pažangos vertinimą grindžiant individualios pažangos vertinimo principu ir bendradarbiaujant mokiniui ir mokytojui.
<p>Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2005)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sudarant galimybę nusistatyti ugdymosi poreikius; - įgijant kompetencijų, būtinų asmeniniam, visuomeniniam ir profesiniam gyvenimui; - ugdymą grindžiant patyrimu ir jo refleksija.

1.	2.
	<ul style="list-style-type: none"> - pripažįstant mokinį, kaip savarankišką asmenybę; - pripažįstant, kad mokinyas yra atsakingas už savo mokymosi rezultatus; - individualizuojant ugdymą atsižvelgiant į mokinio asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus; - ugdymosi procese sudarant sąlygas gerai vaiko savijautai.
Geros mokyklos koncepcija (2015)	<ul style="list-style-type: none"> - pripažįstant mokinio asmenybę; - ugdymą grindžiant refleksija ir grįžtamoju ryšiu; - įtvirtinant sėkmės kriterijus: asmenybės brandą, pasiekimus ir pažangą; - skiriant dėmesį mokėjimui mokytis; - organizuojant atvirą ir patirtinį ugdymą; - siekiu mokyti mokinius pagrįstai planuoti; - mokant pagal individualius poreikius ir pasirinkimus; - skatinant savarankiškai kelti klausimus ir mąstyti; - vertinant mokinių pasiekimus atsižvelgiant į individualias kiekvieno mokinio išgales bei ypatybes; - siekiant nuolatinės asmeninės pažangos mokiniui tinkamu būdu ir tempu; - įtvirtinant nuostatą, kad keičiasi mokytojo ir mokinio vaidmenys: mokytojas yra mokinio pagalbininkas tyrinėjant pasaulį, mokymosi partneris, tačiau ir autoritetas tose srityse, kuriose mokiniui nepakanka patirties ar išminties; - grindžiant tarpusavio santykius humaniškais geranoriškumo, pagarbos, pasitikėjimo, solidarumo, lygiateisiškumo principais.

Instituciniai dokumentai

X muzikos mokyklos nuostatai

4 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška X mokyklos nuostatuose

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	
	<i>Perspektyvus matymas</i>	
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	
	<i>Planavimas</i>	1
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	1
	<i>Refleksija</i>	
	<i>Įsivertinimas</i>	
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	
	<i>Atsakomybė</i>	
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšmingas</i>	2
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	1
	<i>Ugdymo proceso dalyvių santykiai</i>	

Kategorija **Strateginis mąstymas**. Analizės metu X mokyklos nuostatuose (žr. 4 lentelę) pastebėta, kad iš dalies mokykloje siekiama sukurti prielaidas savivaldžiam mokymuisi: „<...> sudaryti sąlygas mokiniams rinktis savo polinkius, gabumus ir siekius atitinkantį ugdymosi kelią, galimybes prireikus motyvuotai keisti savo pasirinkimą <...>“ ir tuo pačiu siekti, kad mokinsys galėtų mokantis „<...> išplėtoti gebėjimus ir patirtį <...>“.

Kategorija **Mokymosi kontekstas**. Dokumente numatyta, kad mokykla, organizuodama ugdymo procesą, siekia, kad mokymasis, kaip numatyta ir Geros mokyklos koncepcijoje (2015), būtų organizuojamas pagal individualius poreikius ir pasirinkimus, būtų asmeniškai reikšmingas „<...> konkretina, individualizuoja ir pritaiko ugdymo programas skirtingų gebėjimų mokiniams <...>“. Mokytojai ugdymo procese turėtų gebėti kokybiškai pritaikyti savo dalyko žinias, savo turimus profesinius įgūdžius, realizuoti gebėjimą veiksmingai dirbti su skirtingais moksleiviais ir nuolat tobulėti. Tokiu būdu savivaldžiam mokymesi mokytojas gali „<...> teikti mokiniams kokybišką neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildantį ugdymą <...>“.

2018 – 2020 metų X muzikos mokyklos strateginis planas

Strateginis planas skirtas svarbiausiems mokyklos, kaip organizacijos, tikslams pasiekti (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška 2018 – 2020 metų X muzikos mokyklos strateginiame plane

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	1
	<i>Perspektyvus matymas</i>	
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	4
	<i>Planavimas</i>	
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	1
	<i>Refleksija</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	1
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	
	<i>Atsakomybė</i>	
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšmingas</i>	4
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	1
	<i>Ugdymo proceso dalyvių santykiai</i>	5

2018 – 2020 metų X muzikos mokyklos **Misija**: *muzikos mokykla teikia muzikinį ugdymą skirtingų gebėjimų mokiniams pagal neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančio ankstyvojo, pradinio, pagrindinio, etninės kultūros ir kryptingo meninio ugdymo programas. Organizuoja tikslingą mokinių laisvalaikio užimtumą neatsižvelgiant į jų socialinę padėtį, ugdo kultūringą ir kompetentingą visuomenės pilietį. Vizija*: *kuriama šiuolaikiška, turinti modernią ugdymo bazę, atvira pokyčiams, efektyviai dirbanti ir besimokanti X muzikos mokykla, kurioje saugu ir įdomu mokytis, gera dirbti ir kurti. Muzikos mokyklos Vizijoje ir Misijoje galime išvelgti savivaldžio mokymosi atskirų elementų taikymo užuomazgas: ugdymas konstruojamas atsižvelgiant į skirtingus mokinių gebėjimus, vadinasi, išvelgiamas kiekvieno vaiko kitiškumas, nes kiekvienas gali mokytis taip, kaip gali tik jis pats, galintis savaip. Savivaldžio mokymosi prieiga įforminta nuostatomis, kad mokykloje yra sudaroma galimybė taikyti įvairias strategijas, diegti sistemines inovacijas, naudoti inovatyvius mokymo ir mokymosi būdus, padėsiančius ugdytiniams siekti savo mokymosi tikslų. Pateikta X muzikos mokyklos filosofija „Mokomės iš nesėkmių, sėkmes panaudojame veiklai tobulinti“ teoriškai atliepia ir labai svarbų savivaldžio mokymosi turtingą instrumentą – įsivertinimą, kaip grįžtamąjį ryšį, kai mokiniai*

mokomi mokytis, sudarantį sąlygas peržvelgti savo veiklą siekiant įsivertinti, kas pasiekta, ko trūksta, kokios yra silpnybės ir kokios stiprybės, siekiant tikslų ir reikiamų mokymosi rezultatų.

Kategorija **Strateginis mąstymas**. Savivaldis mokymasis mokykloje palaikomas, kai stengiamasi padėti mokiniams pažinti save ir mokytojams geriau pažinti mokinius: „<...> nuosekliai ir kryptingai kasmet vykdomi mokinių **mokymosi poreikių nustatymo, mokymosi stilių tyrimai, analizuojami rezultatai** <...>“. Numatomi mokymosi **sėkmės kriterijai** – tai „<...> **geri ugdytinių pasiekimai tarptautiniuose, šalies konkursuose ir festivaliuose** <...>“. Savivaldžio mokymosi viena iš strategijų yra nuostata, kad galima mokytis vienam, bet galima mokytis ir kartu – bendradarbiaujant – „<...> **mokomės kartu ir siekiame bendro tikslo** <...>“. Mokantis savivaldžiai sukuria galimybę mokytis iš visko, kas daroma, veikiama ir apmąstoma – „<...> **mokomės iš nesėkmių, sėkmės panaudojame veiklai tobulinti** <...>“. Taikant savivaldį mokymąsi „<...> **mokiniai mokomi įsivertinti savo ir įvertinti kitų darbo rezultatus** <...>“.

Kategorija **Mokymosi kontekstas**. Savivaldžiai mokantis vyrauja kiekvieno mokinio individualumo pažinimo, pripažinimo nuostata: „<...> **mokiniam sudaroma galimybė rinktis veiklas pagal gebėjimus** <...>“, tik būtina sąlyga laisvei rinktis – tai atsakomybė, kuri nėra įforminta dokumente. Siekiant įtvirtinti savivaldžio mokymosi strategijas, mokytojų bendruomenė „<...> **kvalifikuota, iniciatyvi, kūrybinga darbuotojų komanda** <...>“. Norint įgalinti mokinį mokytis savivaldžiai, pati mokykla „<...> **atvira bendravimui ir bendradarbiavimui** <...>“.

X muzikos mokyklos 2019 – 2021 metų kultūros programa

Labiausiai žinomas požiūris, apibūdinantis mokyklos/organizacijos kultūrą, kad – tai visų organizacijos narių pripažįstama vertybių sistema, kuria yra vadovaujama, ir tuo pačiu daranti įtaką bendruomenės elgesiui, pasireiškia per tradicijas, ritualus ir simbolius.

6 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška X muzikos mokyklos 2019 – 2021 metų kultūros programoje

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	Savęs pažinimas	
	Perspektyvus matymas	1
	Sėkmės kriterijai	4

6 lentelės tęsinys 41 puslapyje

1.	2.	3.
	Planavimas	1
	Mokymasis per patirtį	3
	Refleksija	2
	Įsivertinimas	1
Asmens savybės	Savarankiškumas	
	Atsakomybė	
Mokymosi kontekstas	Asmeniškai reikšmingas	1
	Mokytojas profesionalas	1
	Ugdymo proceso dalyvių santykiai	5

Kategorija *Strateginis mąstymas*. Mokymasis savivaldžiai vyksta taip, kad būtų galima „<...> *mokytis su kitais ir iš kitų* <...>“ ir skatinti „<...> *nebijoti rizikuoti ir priimti sunkius sprendimus* <...>“, bet tuo pačiu nepamiršti „<...> *domėtis kintančia aplinka ir reaguoti į pokyčius* <...>“, nes savivaldis mokymasis yra atviras mokymasis, sudarantis prielaidas mokymuisi visą gyvenimą. Toks mokymasis sudaro sąlygas „<...> *ugdyti tyrinėjant, eksperimentuojant, atrandant ir išrandant, kuriant, bendraujant* <...>“ ir atliepiant Geros mokyklos koncepcijos (2015) nuostatas: vaikai gali patys kurti mokymosi aplinkas, patys planuoti, rinktis būdus, kaip jiems mokytis patiems. Taikant ar siekiant aktualizuoti savivaldį mokymąsi, svarbus veiklos momentas – „<...> *mokinių skatinimas įsivertinti savo pasiekimus mokantis* <...>“, nes įsivertinimas gali būti laikomas kaip mokymosi šaltinis.

Kategorija *Mokymosi kontekstas*. Analizuojant muzikos mokyklos Kultūros programą išaiškėjo, kad mokykloje siekiama sudaryti prielaidas inicijuoti mokinio savivaldumą, kai yra numatyta „<...> *kurti bendradarbiavimo atmosferą* <...>“: savivaldžiai besimokantis vaikas gali mokytis ir vienas, ir kartu su kitais mokiniais, mokytis iš jų, bet gali mokytis bendradarbiaujant ir iš vyresnių mokinių ar mokytojų. Yra žinoma, kad savivaldis mokymasis skatina toleruoti kitoniškumą, pripažinti unikalumą, nes kiekvienas turi savo individualią patirtį ir mokosi unikaliai; „<...> *mokinių pasiekimus vertinti atsižvelgiant* <...> *į individualias kiekvieno mokinio išgales bei ypatybes, siekiant nuolatinės asmeninės pažangos mokiniui tinkamu būdu ir tempu* <...>“. Savivaldis mokymasis palaikomas, kai mokytojas yra ne žinių perteikėjas, o, kaip ir numatyta Geros mokyklos koncepcijoje (2015), kad „<...> *mokytojas – mokymosi bendrakeleivis, patarėjas, dalyvis ir autoritetas, įtraukiantis mokinių tėvus (globėjus, rūpintojus), pasitelkiantis kolegų ir kitų pagalbą* <...>“.

Muzikos mokyklos mokinių ugdymo individualizavimo, diferencijavimo, integravimo tvarkos aprašas

Aprašo paskirtis – nustatyti mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo tvarką mokykloje. Ugdymo diferencijavimas – galimybė mokiniui pasirinkti. Pagal Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymą (2011), mokiniui suteikiama galimybė pagal gebėjimus ir polinkius rinktis švietimo programas, skirtingus jų variantus, švietimo programų modulius, dalykų kursų programas.

7 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Muzikos mokyklos mokinių ugdymo individualizavimo, diferencijavimo, integravimo tvarkos apraše

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	Savęs pažinimas	
	Perspektyvus matymas	1
	Sėkmės kriterijai	1
	Planavimas	1
	Mokymasis per patirtį	1
	Refleksija	
	Įsivertinimas	
Asmens savybės	Savarankiškumas	
	Atsakomybė	1
Mokymosi kontekstas	Asmeniškai reikšmingas	4
	Mokytojas profesionalas	2
	Ugdymo proceso dalyvių santykiai	1

Kategorija *Strateginis mąstymas*. Analizė (žr. 7 lentelę) parodė, savivaldžio mokymosi prieiga išreikšta per „<...> sąmoningai keliamus *mokymosi tikslus* <...>“, nes mokiniai, kurie geba išsikelti savo mokymosi tikslus, nepriklausomai nuo jų gabumų, yra labiau save gerbiantys, turintys didesnę motyvaciją, labiau pasitikintys savimi. Savivaldžiai mokantis vyrauja kiekvieno mokinio individualumo mokymo(si) procese pripažinimo ir vertinimo nuostata: „<...> *darbas organizuojamas mokykloje taip, kad kiekvienas mokinys pasiektų kuo geresnių rezultatų* <...>“. Organizuojant savivaldų mokymąsi „<...> *suteikiama galimybė mokiniams pasirinkti ugdymo turinį (repertuarą, mokymosi būdus)* <...>“, bet yra <...> *atsižvelgiama į mokinio turimą patirtį* <...>“.

Kategorija *Asmens savybės*. Savivaldžiam mokymesi mokiniai yra aktyvūs ugdymo proceso dalyviai, veikiantys tikslingai ir motyvuotai, išmoksta daugiau nei pasyvūs dalyviai, todėl „<...> pripažįstama, kad vertingiausias mokinių **aktyvus mokymasis** <...>“.

Kategorija *Mokymosi kontekstas*. Mokymosi turinio pritaikymas kiekvienam pagal gebėjimus ir turimą patirtį yra aktualus savivaldžio mokymosi aspektas – „<...> tai pripažinimas, kad **mokiniai yra skirtingi ir skirtingais būdais pasiekia geriausių rezultatų, kad jie mokosi ir patirties įgauna ne tik per pamokas, bet ir namuose, neformalioje veikloje** <...>“ – galima mokymasis visur ir iš visko. Ugdymo procese „<...> mokiniai **skatinami būti lyderiais** <...>“, remiantis gerais mokytojo ir mokinio santykiais, įgalinančiais siekti mokinio aktyvumo, savivaldumo, iniciatyvumo, nes „<...> mokiniai **vadinami vardais** <...>“ ir „<...> **šypsomasi** <...>“.

Mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašas

Aprašo paskirtis – nustatyti mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo tvarką mokykloje. Šio dokumento tikslas – siekti aukštesnės kiekvieno mokinio individualios pažangos – galima interpretuoti kaip numatomą mokymosi sėkmę (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo tvarkos apraše

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	Savęs pažinimas	1
	Perspektyvus matymas	1
	Sėkmės kriterijai	1
	Planavimas	1
	Mokymasis per patirtį	
	Refleksija	1
	Įsivertinimas	2
Asmens savybės	Savarankiškumas	
	Atsakomybė	
Mokymosi kontekstas	Asmeniškai reikšmingas	
	Mokytojas profesionalas	
	Ugdymo proceso dalyvių santykiai	

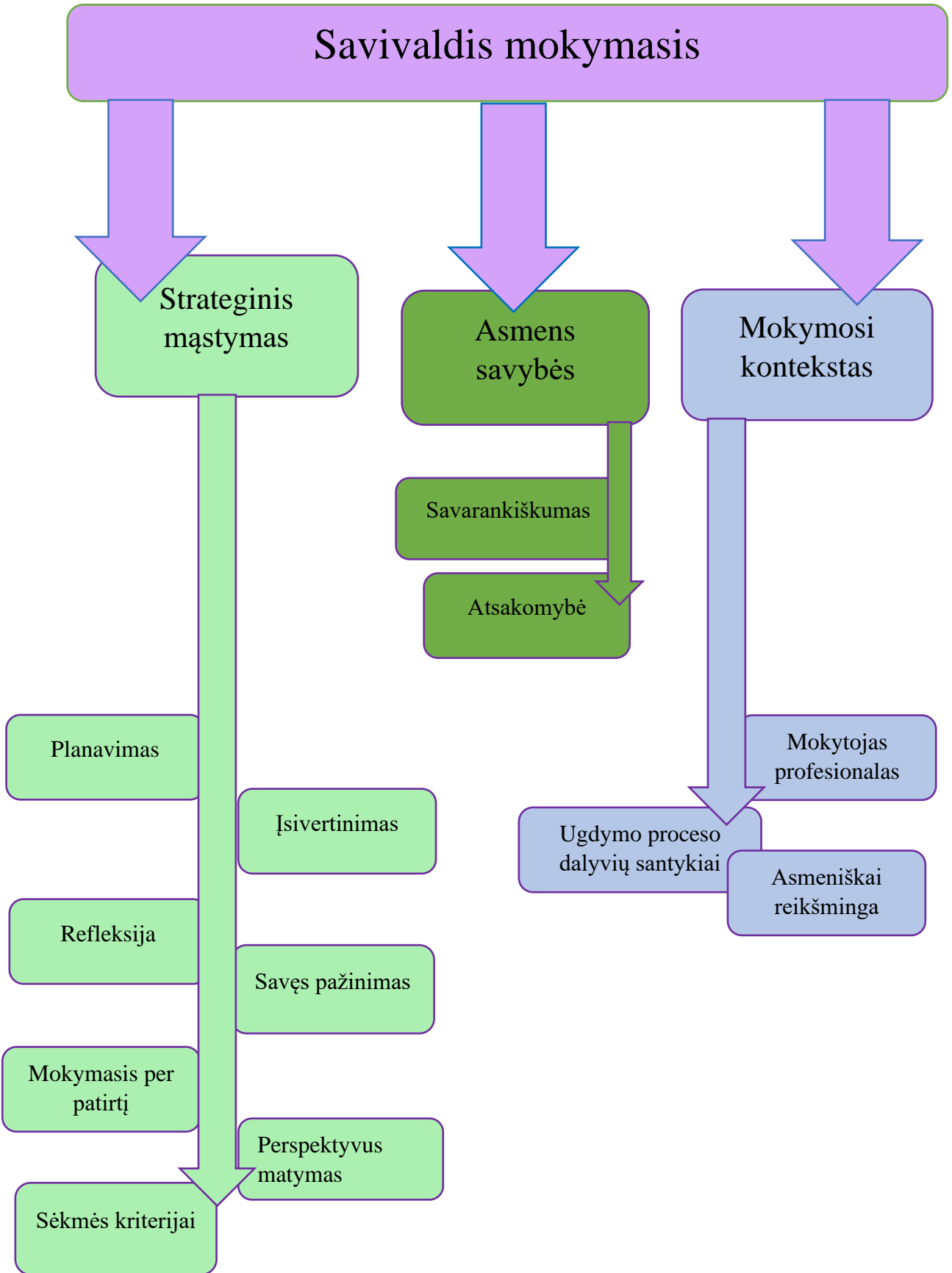
Kategorija **Strateginis mąstymas**. Savivaldžio mokymosi prieiga įforminta, kaip „<...> **įsivertinimas** – paties mokinio ugdymosi proceso, pasiekimų ir pažangos stebėjimas, vertinimas ir apmąstymas, numatant tolesnius mokymosi žingsnius <...>“, nes būnant atsakingu už savo mokymąsi, reikia nepamiršti juo rūpintis – kas pavyko/nepavyko, kaip turėtų/neturėtų vykti ir t.t., siekiant „<...> padėti mokiniui pažinti save <...>“ ir įsivertinti. Taikant savivaldžio mokymosi strategijas, reikia sudaryti sąlygas padėti: „<...> **suprasti savo stipriąsias ir silpnąsias puses, kelti mokymosi tikslus <...>**“ – pažinti save ir sužinoti, kaip keisti esamą situaciją, kad būtų galima „<...> **siekti aukštesnės kiekvieno mokinio individualios pažangos <...>**“. Įgyvendinant savivaldžio mokymosi sistemos etapus, mokymasis prasmingas tada, kai jo metu nuolat apmąstoma tai, kas vyksta, nes tokie veiksmai skatina priimti sprendimus ir jaustis atsakingu: „<...> **mokiniai analizuoja individualią pažangą, numato tolimesnius ugdymo(si) uždavinius <...>**“, yra inicijuojami <...> **stebėti, apmąstyti ir valdyti savo mokymąsi <...>**“ ir „<...> **laiku nustatyti išskylančius ugdymosi sunkumus ir numatyti būdus jiems šalinti <...>**“.

Apibendrinimas. Vadovaujantis analizuotais dokumentais Formalųjį švietimą papildančio ugdymo įstaigų vadovai ir pedagogai organizuoja savo veiklas ir vykdo dalykines, vadybines funkcijas, nes šie dokumentai pateikia Lietuvos švietimo sistemos paskirtį, tikslus bei formalųjį švietimą papildančio ugdymo sistemos funkcijas, atskleidžia reikalavimus ugdymui.

Lietuvos Respublikos švietimo dokumentų ir X muzikos mokyklos institucinių dokumentų atlikta turinio analizė parodė, kad prielaidos savivaldžio mokymosi elementų nuosekliai taikymui nacionaliniuose dokumentuose yra įformintos. Šiuose dokumentuose išreikšti visi savivaldžio mokymosi sistemos elementai, užkoduoti subkategorijomis: „Savęs pažinimas“ – savęs, kaip besimokančiojo, identifikavimas, „Perspektyvus matymas“ – tikslų išsikėlimo etapas, „Sėkmės kriterijai“ – planavimo etape sėkmės kriterijų numatymas, „Planavimas“, „Mokymasis per patirtį“ – mokymasis iš savo ir kitų patirties, savo turimos patirties turtinimas, „Refleksija“ – refleksija kiekviename etape, teikiant konstruktyvius siūlymus, „Įsivertinimas“, apimantis grįžtamąjį ryšį, mokymąsi vertinti, paties mokinio mokymosi proceso, pasiekimų, pažangos ar sunkumų stebėjimą, vertinimą, numatant tolesnius mokymosi žingsnius.

Specializuotuose Formalųjį švietimą papildančio ugdymo procesą reglamentuojančiuose dokumentuose prielaidos taikyti savivaldaus mokymosi sistemos elementus yra išreikštos iš dalies.

Instituciniuose X muzikos mokyklos dokumentuose yra iš dalies sudarytos prielaidos galimybei taikyti savivaldaus mokymosi sistemos elementus, nes taip pat, kaip ir specializuotuose dokumentuose, ne visi savivaldaus mokymosi sistemos etapai yra įprasminti veiklos dokumentuose.

2. Pedagogų požiūrio į savivaldžio mokymosi raišką formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese tyrimo rezultatai ir analizė

Švietimo dokumentuose savivaldžio mokymo(si) samprata yra trumpai apibrėžta (Geros mokyklos koncepcija, 2015), yra parengtos metodinės priemonės, tačiau kiekvienoje institucijoje kiekvienas mokytojas savivaldžio ir personalizuoto mokymosi sampratą interpretuoja savitai. Todėl siekiant tikslingai ugdyti ir organizuoti mokinių savivaldį mokymąsi svarbu išsiaiškinti, kaip konkrečioje ugdymo institucijoje mokytojai interpretuoja ją, kokius požymius laiko reikšmingais, ar skirtingų pedagogų supratimas tarpusavyje dera. Bendras institucinis susitarimas įgyvendinant dokumentuose užfiksuotas nuostatas yra viena iš kokybiško ugdymo sąlygų.

Kad būtų išvengta dokumentuose užfiksuotos apibrėžties atkartojimo, pedagogai buvo pakviesti pasidalinti savo praktine patirtimi, kaip jie konkrečiai, kokiais veiksmais siekia įgyvendinti savivaldį ir personalizuotą mokymąsi. Be to, buvo laikomasi nuostatos, kad tokia prieiga leis identifikuoti, ar savivaldžio mokymosi suvokimas yra pagrįstas teoriniu apibrėžties žinojimu, ar yra suvoktas iš esmės ir turi savo praktinę raišką, atitinkančią teorinį žinojimą (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Savivaldaus mokymosi aktualizavimas mokymo(si) procese

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	2
	<i>Tikslų kėlimas</i>	5
	<i>Planavimas</i>	8
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	4
	<i>Refleksija</i>	5
	<i>Įsivertinimas</i>	2
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	3
	<i>Atsakomybė</i>	6
Mokymosi kontekstas	<i>Svarbu mokiniui</i>	3
	<i>Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio</i>	2

Kategorija **Strateginis mąstymas**. Pedagogų pateiktuose atsakymuose galima išvystyti užuomazgas pedagogų siekio pažinti mokinį ir sudaryti galimybes mokiniui geriau pažinti save, kaip besimokantįjį: „<...> *savarankiškos užduotys padeda suprasti, kurios asmeninės savybės padeda sėkmingai mokytis, o kurios – ne* <...>“ (S6). Pastebėtina, kad yra pateikiami ir **deklaratyvūs**, atkartojantys savivaldžio mokymosi apibrėžtį **atsakymai**: „<...> *mokytojas pamokoje moko vaikui pačiam būti atsakingam už savo mokymosi procesą ir jo valdymą, t.y.*

mokoma suvokti savo, kaip besimokančiojo unikalumą, pasirinkti šį unikalumą atitinkančias mokymosi strategijas, kelti mokymosi tikslus ir vertinti jų pasiekimo lygmenį – mokytis gyvenimui <...> “(S3) , bet nepateikiami veiklos pavyzdžiai, kaip tai yra įgyvendinama. Tai leidžia manyti, kad dalis pedagogų nežino, kaip dokumentuose įtvirtintas savivaldžio mokymosi nuostatas galima įgyvendinti praktiškai.

Išryškėjo, kad dalis tiriamųjų savivaldį mokymąsi palaiko skatindami mokinių gebėjimą išsikelti mokymuisi reikšmingus tikslus: „<...> **mokoma kelti mokymosi tikslus** <...>“ (S3); „<...> **mokytojo padedamas išsikelia mokymosi tikslus ir uždavinius** <...>“ (S3). Nurodoma, kad tai jie daro kartu su besimokančiuoju „<...> **kartu aptariame, ką ir kaip mokysimės** <...> (S1); pateikiant užduotis: „<...> **kartu suformuluojame aiškias užduotis** <...> (S6).

Kad tikslai būtų kryptingai įgyvendinami, būtinas sėkmės kriterijų numatymas: „<...> **mokinys numato sėkmės kriterijus** <...>“ (S3). Taip pat pedagogai aptaria tikslų įgyvendinimo rezultatus, būsimas sėkmes ar laukiamus rezultatus: „<...> **numatyti galimus rezultatus** <...>“ (S6), bet konkretesnių praktinės veiklos iliustracijų nei vienu atveju nepateikiama.

Taip pat matyti, kad savivaldį mokymąsi sieja su veiksmų planavimu: „<...> **skatinu mokinius savarankiškai planuoti savo mokymąsi** <...> (S1); „<...> **stengiuosi sudaryti įvairias sąlygas mokytis atsakingai, ypač planuoti laiką** <...>“ (S16), nepateikdami įrodymų, kokios tos sąlygos, bet buvo pateikti kiti atsakymai, konkrečiai nurodantys, kokias veiksmams to yra siekiama: „<...> **leisdama mokiniui pasirinkti kokiais etapais ir metodais jis tai įgyvendins** <...>“ (S8); „<...> **susidarome darbų sąrašą, kas ir kokia seka atliks vienokias ar kitokias užduotis** <...>“ (S11); „<...> **mokiniui pasiūlomas muzikos kūrinys, jis pats suplanuoja mokymosi eigą, išsianalizuoja medžiagą ir po kiek laiko pateikia, tada yra siūlomos rekomendacijos, kokybei pagerinti** <...>“ (S13). Daroma prielaida po pateiktų pastebėjimų, kad dalis pedagogų skatina mokinius planuoti savo mokymosi veiklas nuosekliai, siekiant savivaldumo, bet atsakymai nėra išsamiai pagrįsti.

Taip pat savivaldžiam mokymuisi priskiria reflektavimą: „<...> **stebi, apmąsto ir koreguoja savo mokymąsi** <...> (S3); „<...> **nuolat su ugdytiniu reflektuojame ir padedu suprasti, kad nuolatos reflektuodamas jis gilinsis į mokymosi procesą ir save** <...>“ (S5); „<...> **siūlau pačiam įsivertinti savo darbus, pasidžiaugti sėkmėmis ir analizuoti nesėkmes** <...> (S14). Su reflektavimu siejamas įsivertinimas: „<...> **įsivertina** <...>“ (S3); „<...> **ugdytis gebėjimą pačiam įsivertinti savo mokymosi procesą** <...>“ (S6), bet nėra pateikta veiksmų, strategijų, kurios yra taikomos, siekiant inicijuoti mokinių savęs įsivertinimą.

Kategorija *Asmens savybės*. Analizuojant išskirtas mokinių asmenines savybes, reikalingas savivaldžiai besimokančiajam, buvo išskirtos dvi šią kategoriją patvirtinančios subkategorijos „Savarankiškumas“ ir „Atsakomybė“. Siekiama sužinoti, kaip tiriamieji ugdo ar

skatina reikštis šias ugdytinių savybes. Informantų pasisakymuose nebuvo patvirtinta savybė, tik daroma prielaida, kad pedagogai siekia ugdymo procese paskatinti savarankiškumą savo veikla - „<...> *stengiuosi nesakyti atsakymų, o vaikams **patiems juos susirasti** <...>“ (S90). Mokinių atsakomybės, pasak informantų, siekiama mokymo(si) procese: „<...> *mokytojas **moko vaiką būti atsakingu už savo mokymosi procesą ir jo valdymą** <...>“ (S3); „<...> *mokiniam **leidžiama veikti mažiau ar daugiau laisvai** <...>“ (S5); „<...> *mokiniam **atsiranda poreikis prisūmti atsakomybę dėl mokymosi ir jo rezultatų ar pasiekimų** <...>“ (S15). Daroma prielaida, kad pedagogai teoriškai supranta svarbą įgalinti mokinį tapti atsakingu ir skatina savo ugdytinius būti atsakingais už savo mokymąsi, tuo pačiu atliepiant ir savivaldžiai besimokančiojo savybes, bet nepateikia konkrečių veiklos įrodymų.****

Kategorija **Mokymosi kontekstas**. Informantams dalijantis savo patirtimi apie tai, kaip jie siekia, kad ugdymo(si) procesas būtų savivaldis, išryškėjo, kad didelis dėmesys yra skiriamas mokinių individualumui, poreikių patenkinimui. Pedagogai tai ir patvirtina: „<...> ***pasirinkti šį unikalumą atitinkančias mokymosi strategijas** <...>“ (S3); „<...> *tai kiekvienam mokiniui **taikomi mokymo metodai pagal gebėjimus ir galimybes** <...>“ (S8); „<...> ***leidžiu mokiniam patiems pasirinkti dalį pusmečio programos kūrinį** <...>“ (S4). Kitas aspektas, svarbus savivaldumą skatinančiame ir įgyvendinamame mokymesi yra tai, kokie yra santykiai tarp mokytojo ir mokinio, kaip sąveikaujama, kaip sąveika motyvuoja ir skatina. Pagal pateiktus atsakymus, daroma prielaida, kad pedagogai siekia gerų tarpusavio santykių savo veikla: „<...> ***padrąsinu, kad klysti galima, kad neklysta tik tie, kurie nieko nedaro** <...>“ (S1); „<...> ***padedu, konsultuoju, suteikiu grįžtamąjį ryšį** <...>“ (S5). Iš pateiktų reikšmių galima teigti, kad mokytojas yra mokymosi partneris, padedantis, skatinantis mokyti iš savo klaidų ir motyvuojantis.*****

Apibendrinant pateiktą informaciją, galima teigti, kad tyrime dalyvavę pedagogai savivaldžiam mokymuisi priskiria jam būdingus elementus, tačiau stokojama vientiso jo proceso supratimo. Tai leidžia manyti, kad jie suvokia savivaldžio mokymosi svarbą, bando praktikoje įgyvendinti. Tai, kad praktinio įgyvendinimo raiška atsakymuose menka, retai nepateikiami pavyzdžiai, leidžia manyti, kad savivaldis mokymasis yra daugiau „pažįstamas“ teoriškai, nei yra giliai suvoktas ir nėra tapęs natūralia ugdymo proceso organizavimo strategija.

Pagal Geros mokyklos koncepciją (2015), ugdymasis turėtų būti savivaldis ir personalizuotas – suasmenintas. Suasmeninti mokymąsi, tai reiškia įdiegti į mokinio asmenybę orientuotą mokymąsi. Pedagogai buvo pakviesti pasidalinti savo supratimu apie ugdymo proceso personalizavimą (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. **Personalizuoto mokymosi aktualizavimas mokymo(si) procese**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Asmeninės sistemos aktyvinimas	<i>Galimybė suformuoti mokymosi turinį</i>	4
	<i>Galimybė pasirinkti mokymosi kelią/būdą</i>	2
Asmens unikalumas	<i>Atsakomybė</i>	1
	<i>Patirtis</i>	1
	<i>Poreikiai</i>	3
	<i>Gebėjimai</i>	9
	<i>Refleksija</i>	2
	<i>Prasmingumas</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	1

Kategorija *Asmeninės sistemos aktyvinimas*. Turinio analizė parodė, kad pagal kiekvieno mokinio gabumus, galimybes, siekiant sudaryti sąlygas kiekvienam besimokančiajam reguliuoti savo mokymąsi, pasiekti sėkmės, yra suformuojama mokymosi programa: „<...> **pagal kiekvieno mokinio sugebėjimus, poreikius, ir mėgstamiausią mokymosi būdą sudarau sąlygas rinktis kūrinį** <...>“ (S5); sudaroma galimybė pasirinkti, **kaip ir koku būdu mokysis**: „<...> **kiekvienam vaikui suteikiama galimybė mokytis pagal savo atskirą kelią** <...>“ (S3).

Kategorija *Asmens unikalumas*. Personalizuotas mokymasis yra grįstas mokinio atsakomybe už savo mokymąsi. Pagal pateiktus pedagogų atsakymus, daroma prielaida, kad pedagogai teoriškai suvokia mokinio atsakomybės svarbą mokymosi procese „<...> **skatinu mokinius prisiimti atsakomybę už savo veiklą** <...>“ (S5), bet nepateikia veiklos įrodymų, kokiais veiksmis to siekia. Informantai išreiškė nuostatą, kaip yra svarbu, personalizuojant mokymąsi, pripažinti kiekvieno mokinio unikalumą pabrėžiančią sukaupą patirtį: „<...> **būtinai atsižvelgiu į turimą, sukaupą patirtį** <...>“ (S1). Pedagogai atsakymuose pateikia iliustruojančius teiginius, kurie pabrėžia besimokančiojo poreikių, gebėjimų svarbą: „<...> **ugdymas organizuojamas, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio individualius poreikius** <...>“ (S3), „<...> **ugdymas organizuojamas, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio individualius gebėjimus** <...>“ (S3); „<...> **parenkamos individualios programos pagal moksleivio sugebėjimus** <...>“ (S15), o siekiant personalizavimo, ugdymo procesas organizuojamas taip, kad būtų suteikiama galimybė mokiniui suvokti savo mokymosi prasmingumą, t.y. „<...> **siekti, kad mokinys patirtų mokymosi sėkmę** <...>“ (S1). Įsivertinimas, mokantis savivaldžiai, yra mokymosi pagrindas - „<...> **moksleiviai turi galimybę vertinti ne tik savo, bet ir draugų įdirbį toje veikloje** <...>“ (S13).

Apibendrinant gautą informaciją, galima teigti, kad teoriškai yra suvokiama, kas yra personalizuotas mokymas(is), bet taip pat menkai įprasminama praktikoje. Tokia prielaida formuluojama tuo pagrindu, kad atsakymuose informantai nepateikia praktinio įgyvendinimo veiksmų.

Informantai, atsakydami į šį klausimą, pateikė ir netikėtų atsakymų: „<...> o geriausias rezultatas būna tada, kai mokytojas vadovauja, o mokinys paklūsta <...>“ (S2). Gaila, bet toks atsakymas leidžia teigti, kad tiriamasis pripažįsta autoritarinį mokytojo bendravimo su mokiniais stilių, kuris skatina mokinių paklusnumą, bet neskatina jų veikti, o tai yra priešybė savivaldžiam mokymuisi.

Muzikos mokykloje, formuojant individualų muzikavimo mokymo turinį, svarbus veiksnys, darantis įtaką turiniui, yra mokinio turimi gebėjimai ir jo patirtis. Pedagogai buvo paklausti, kiek mokinio gebėjimai turi reikšmę mokinių pažinimui, kaip gebėjimai yra siejami su savivaldžio ugdymosi galimybėmis, kokią reikšmę gebėjimai teikia mokymosi procesui (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. **Mokinių gebėjimų reikšmingumas**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Svarbu mokymuisi	<i>Mokymosi turiniui formuoti</i>	9
	<i>Mokymosi proceso organizavimui</i>	3
	<i>Teoriškai svarbus</i>	2
Svarbu mokiniui	<i>Skatinimui veikti</i>	2
	<i>Motyvacijai skatinti</i>	2

Kategorija **Svarbu mokymuisi**. Mokymasis muzikuoti pasirinktu instrumentu (balsas taip pat yra instrumentas) muzikos mokykloje grindžiamas kiekvieno mokinio individualiais gebėjimais. Gali būti, kad mokiniai, esantys toje pačioje muzikavimo klasėje gali mokytis atlikti skirtingo sudėtingumo muzikinius kūrinius. Žinoma, tai neliečia teorinių dalykų (solfedžio, muzikos istorijos dalykų). Pagal pateiktus atsakymus, galima daryti prielaidą, kad dėmesys individualiems mokinio gebėjimams sudaro galimybes individualizuoti mokymąsi, nes „<...> ugdymo procesas, **turinys yra konstruojamas atsižvelgiant į kiekvieno mokinio skirtingus gebėjimus, jais yra remiamasi, nes kiekvienas mokinys yra skirtingas** <...>“ (S1), „<...> todėl visada **mokymo(si) turinys yra individualus kiekvienam mokiniui, atsižvelgiant į jo sugebėjimus**

<...>“ (S4), bet neakcentuojamas mokinio atsakomybės prisiėmimas už savo mokymąsi, todėl negalima teigti, kad yra personalizuojamas. Atsižvelgiant į mokinių gebėjimus, sudaromos sąlygos mokytojui geriau pažinti mokinį, o mokiniui pažinti save, taip skatinant jo savivaldumą, numatant sąlygas mokinio augimui „<...> *kuo labiau skirtingi vaikai, tuo platesnis mokymo turinys* <...>“ (S9) „<...> *pagal skirtingus gebėjimus yra skiriami skirtingo sudėtingumo kūriniai* <...>“ (13), bet tiriamieji nepateikia konkrečių veiksmų, kaip, pasitelkiant skirtingus mokinių gebėjimus, galėtų įgalinti mokinio savivaldumą.

Buvo pateikti atsakymai – „<...> *turi prisitaikyti prie mokinio sugebėjimų* <...>“ (S2); „<...> *tai turi svarbią reikšmę* <...>“ (S7), kurie išreiškia nuomonę, kad pedagogai tai laiko savaime suprantamu dalyku, nepateikdami iliustruojančių veiklos pavyzdžių, kaip tai atsiliepia mokinio įgalinimui veikti. Daroma prielaida, kad dalis informantų neįžvelgia gebėjimų reikšmės ar tam neteikia didesnio dėmesio. Informantai pateikė atsakymus, kuo gebėjimai yra reikšmingi ugdymo procese: „<...> *pagal tai keliami tikslai* <...>“ (S8); „<...> *daro įtaką mokymosi proceso intensyvumui* <...>“ (S8). Daroma prielaida, kad mokinių gebėjimų pažinimas, jų reikšmė panaudojama intensyvinant mokymosi procesą, vadinasi, tai stiprina mokinių pasitikėjimą savo jėgomis.

Kategorija *Svarbu mokiniui*. Pedagogų atsakymuose išreikšta nuomonė, reikšminga mokinių gebėjimų aktualizavimui, motyvacijos skatinimui atsispindi pedagogo veikloje: „<...> *skatinu moksleivius turinčius mažiau gebėjimų – mokytis* <...>“ (S14). Pedagogai mokinių gebėjimus laiko reikšmingu veiksniumi, siekiant mokinio ūgties ir teigia atkreipiantys dėmesį, kad „<...> *jis neprarastų motyvacijos ir tuo pačiu palaipsniui tobulėtų* <...>“ (S15).

Apibendrinant galima teigti, kad išryškėja personalizuoto ugdymosi raiškos tendencijos mokymosi procese, nes pagal skirtingus mokinių gebėjimus organizuojamas mokymosi procesas, skiriamas dėmesys mokinių pažinimui ir jis siejamas su mokinių skatinimu tobulėti ir siekti mokinių ūgties, bet nėra išreiškiama nuostata, kad personalizavimas būtų siejamas su skatinimu prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi.

Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinių – tai ne tik keitimasis informacija, bet ir praktinis ryšys, abipusė sąveika, užtikrinanti gerą emocinį mokymosi foną, turiningas veiksėnas; santykiai, grįsti dialogiškumu, lygiavertiškumu, bendradarbiavimu reikšmingai praturtina ir papildo edukacinę sąveiką, kuri gali sudaryti palankias sąlygas skleisti mokinių gebėjimams. Siekiant organizuoti savivaldį mokymąsi, ugdymo(si) procese reikia siekti santykių, įgalinančių formuotis kokybiškai sąveikai, todėl pedagogai buvo paprašyti įvardinti, ką norėtų keisti savo santykiuose su mokiniais ir kokią naudą iš tų pokyčių galėtų pajusti (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Poreikis keisti santykius tarp ugdytojo ir ugdytinio

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio	<i>Dialogas</i>	1
	<i>Bendradarbiavimas</i>	2
	<i>Pasitikėjimas</i>	6
	<i>Nuoširdus bendravimas</i>	2
	<i>Artumas</i>	3
	<i>Lygiavertiškumas</i>	4
	<i>Drąsa klausti ar pasisakyti</i>	2
	<i>Atvirumas</i>	5
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	1
	<i>Atsakomybė</i>	4

Kategorija *Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio*. Yra pateiktų atsakymų, kuriuose nėra įrodymų, kodėl yra svarbūs vieni ar kiti santykiai, kokią naudą galėtų teikti, siekiant mokymosi kokybės, tik išreikšti pageidavimai: „<...> *drąsesnio dialogo* <...>“ (S1); „<...> *noriu gražaus bendradarbiavimo su savo mokiniais* <...>“ (S16); „<...> *norėčiau, kad santykiai būtų nuoširdūs* <...>“ (S12). Kokybiškai sąveikai, kuri skatintų siekį suvokti savo mokymosi prasmę, pedagogai atsakė, kad norėtų sukurti „<...> *pasitikėjimo santykius, kurie sukurtų aktyvų ir prasmingą dalyvavimą muzikuojant* <...>“ (S5). Informantai, pagal pateiktus atsakymus, supranta, kad santykiai gali turėti poveikį, siekiant įvykdyti užsibrėžtus tikslus ir teigia, kad norėtų „<...> *bendrystės, kad mūsų mokymosi ir mokymo tikslai sutaptų, siekiant bendro rezultato* <...>“ (S10). Siekiant įgalinti mokinį mokytis savivaldžiai, pagal pedagogų atsakymus, santykiai tarp ugdymo proceso dalyvių turėtų būti „<...> *asmeniniai santykiai, kurie skatintų motyvaciją mokytis, kad sustiprėtų muzikavimo mokymasis* <...>“ (S5). Pedagogai norėtų su mokiniais turėti „<...> *pasitikėjimo santykius, kurie sukurtų aktyvų ir prasmingą dalyvavimą muzikuojant* <...>“ (S5). Daroma prielaida, kad informantai suvokia sąveikos teikiamą įtaką, siekiant mokymosi kokybės, nes teigiama, kad jie pajustų naudą iš santykių pasikeitimo: „<...> *artimas ryšys su mokiniais itin svarbus, tai padeda tobulėti tiek man kaip pedagogui, bet ir vaikams siekti gerų pasiekimų mano mokymo srityje* <...>“ (S11). Žinant, kiek yra svarbu siekti lygiavertiškumo sąveikoje tarp ugdytojo ir ugdytinio, informantai nepateikė paaiškinimo šio pokyčio svarbos ir daroma prielaida, kad pedagogai nežino į ką orientuoti tokią kaitą, nes išreiškia pageidavimą, kad mokymesi būtų „<...> *lygiateisis bendravimo stilius* <...>“ (S3); „<...> *mokytojas turėtų būti labiau draugas nei suaugęs* <...>“ (S9); „<...> *mokytojas mokiniui – mokinys mokytojui* <...>“ (S14). Siekis ir galimybė mokiniams kelti klausimus yra svarbus lygiaverteje sąveikoje, svarbu

pedagogui, siekiančiam kokybiško dialogo ir grįžtamojo ryšio, užtikrinant mokinio aktyvumą, inicijuojant smalsumą, o mokiniui galimybė suvokti mokymosi prasmę ar geriau pažinti save, todėl informantai ir teigia, kad norėtų: „<...> *kad mokinys visada galėtų klausti kas neaišku* <...>“ (S10); „<...> *nebijotų išsakyti pastabų, jei mano mokymo metodai netinkami ar nepriimtini* <...>“ (S11). Pedagogai išsako lūkesčius: „<...> *norėčiau didesnio atvirumo iš mokinių pusės* <...>“ (S1); „<...> *atvirumo apie savo lūkesčius ir tikslus* <...>“ (S4), bet nepagrindžia praktinės tokios kaitos svarbos – kodėl atvirumas yra svarbus santykiuose su mokiniais.

Kategorija **Asmens savybės**. Informantai, pateikdami atsakymus, išryškino mokinio savybes, būtinas taikant savivaldį mokymąsi – tai savarankiškumas, kurį įžvelgia kaip problemą, nes pedagogai norėtų „<...> *kad mokiniai būtų savarankiškesni. Daugiau dėmesio skirčiau meniniam ugdymui* <...>“ (S13). Daroma prielaida, kad šios savybės mokiniams trūksta mokymosi veiklose, o tai nesiderina su siekiu skatinti mokinius mokytis savivaldžiai. Kita svarbi savybė, siejama su savivaldžiai besimokančiuoju yra atsakomybė už savo mokymąsi. Pedagogai šią savybę įprasmina kaip „<...> *atsakomybė, pasirenkat vertybes* <...>“ (S3) ar „<...> *galutinio tikslo siekimas* <...>“ (S14), koncentruojantis į rezultatą, bet ne į mokymosi procesą.

Apibendrinant gautą informaciją, galima teigti, kad tiriamieji norėtų pokyčių santykiuose, bet pateikia šabloniškas įžvalgas, kuo tie santykių pokyčiai galėtų būtų naudingi, siekiant mokymosi kokybės, siekiant mokinio gebėjimo vadovauti savo mokymosi procesui, juolab, kad pedagogai įvardina, kad norėtų didesnio mokinių savarankiškumo.

Pedagogo vienas iš svarbiausių darbo tikslų turėtų būti mokinio įsitraukimo į ugdymosi procesą strategija, sudaranti sąlygas mokytis savivaldžiai ir padedanti vaikams pasiekti sėkmę. Svarbu įtraukti vaiką į mokymosi procesą ir stengtis, kad tai, ko mokoma, įgalintų mokinį aktyviai veikti.

Savivaldžio mokymosi sistemoje, išsikelto mokymosi tikslo sėkmės numatymas yra suprantamas kaip tam tikras mokymosi rezultatų, mokymosi žingsnių vertinimas. Toks vertinimas labai priklauso nuo gebėjimo prognozuoti būsimus dalinius ar galutinius rezultatus. Sėkmės/nesėkmės kriterijų numatymas yra savivaldžiai besimokančiojo mokymosi planuoti savo mokymąsi dalis. Sėkmės išgyvenimas mokantis – svarbus mokymosi motyvas. Tiriamieji buvo paprašyti papasakoti, kaip jie numato sėkmės kriterijus ir jais vadovaujasi, kiek patys mokiniai aktyviai į tai įtraukiami, kaip mokinių sėkmė siejama su ugdymo(si) tikslais, kiek prie savo sėkmės prisideda patys mokiniai, o kiek mokytojai (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Mokymosi sėkmė

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Sėkmė mokiniui	<i>Pasitikėjimas savimi</i>	4
	<i>Iniciatyvumas</i>	4
	<i>Savarankiškumas</i>	4
	<i>Pozityvumas</i>	8
	<i>Pažangumas</i>	2
	<i>Pamokų lankomumas</i>	4
Sėkmė mokytojui	<i>Aktyvus mokinys</i>	4
	<i>Pasiekimai</i>	10
	<i>Bendravimas ir bendradarbiavimas</i>	6
	<i>Dalykinės kompetencijos</i>	6
	<i>Mokinių mokymosi džiaugsmas</i>	3
	<i>Savarankiškumas</i>	1

Kategorija **Sėkmė mokiniui**. Analizuojant informantų pateiktus atsakymus, kokius išskiria požymius, nurodančius mokinio sėkmę, pedagogai įvardina ugdytinio pozityvų nusiteikimą mokymuisi, nusiteikimą dalyvauti mokymo(si) procese, apie džiaugsmą mokantis: „<...> *mokinys su džiaugsmu mokosi* <...>“ (S1); „<...> *jei mokinys groja su malonumu, jaučia pasitenkinimą ir pasididžiavimą tuo, ką daro* <...>“ (S12). Ugdytinio poreikis aktyviai mokytis, siekti savo užsibrėžtų tikslų atsiranda tada, kai jis tikisi patirti ar patiria džiaugsmą tame, ką daro. Kai sekasi mokiniui, pastebima, kad mokinys būna labiau pasitikintis savimi: „<...> *būna įkvėptas naujiems tikslams* <...>“ (S1); „<...> *nori nuolat tobulėti* <...>“ (S5); „<...> *aktyviai išsako nuomonę* <...>“ (S11). Tiriamieji mokinio sėkmę priskiria ir mokinio aktyvumui – „<...> *aktyvus (mokinys)* <...>“ (S3); „<...> *jis aktyviau nori dalyvauti viešojoje veikloje* <...>“ (S14). Žinant, kokia svarbi besimokančiojo savybė – savarankiškumas, reikšminga ir savivaldžiam mokymuisi, priimant sprendimus mokantis, pedagogai sėkmę įvardina, kaip mokinių savivaldaus mokymosi prielaidą: „<...> *stengiasi išsiaiškinti savo mokymosi poreikius ir tikslus, planuoja mokymosi laiką, įsivertina savo darbą* <...>“ (S3); „<...> *pats imasi atsakomybės už savo mokymąsi* <...>“ (S5), nors tokie atsakymai skamba pakankamai šabloniškai. Mokymosi sėkmę informantai pastebi tada, kai gerėja mokinių rezultatai - „<...> *iš gerai atliktų užduočių, mokinio tobulėjimas* <...>“ (S13); „<...> *geresni mokymosi rezultatai* <...>“ (S14) ir net pamokų lankomumas: „<...> *kai mokiniai noriai lanko visas muzikos mokykloje jiems vykstančias pamokas* <...>“ (S16).

Kategorija **Sėkmė mokytojui**. Pedagogai mokinio sėkmę sieja su mokinio aktyviu dalyvavimu mokymo procese: „<...> *aktyviai dalyvauja pamokoje* <...>“ (S10), o įvardindami požymius, kurie nusako jų sėkmę, labiausiai pabrėžė mokinio pasiekimus: „<...> *matau rezultatus*

pamokoje <...>“ (S4); „<...> mokytojas mato **mokinio progresą** <...>“ (S9); „<...> kai mokiniai <...> **džiugina laimėjimais** <...>“ (S16). Tiriamieji mokinio sėkmę laiko geresnio bendravimo ir bendradarbiavimo motyvu – „<...> **vyksta bendradarbiavimas visais lygmenimis** <...>“ (S11); „<...> **abipusiai geranoriški mokytojo ir mokinio santykiai pamokoje** <...>“ (S15). Pedagogai, suprasdami ir matydami mokinio sėkmę, tuo pačiu įsivertina ir save: „<...> **jei mokinius sudomina užduotys, jei mokymo metodai ir priemonės rodo aiškius rezultatus** <...>“ (S10); „<...> **kai teisingai parenku mokiniams programą ir užduotis, kurios juos sudomina** <...>“ (S5). Patirdami mokymosi sėkmę, informantų nuomone, mokiniai patiria ir mokymosi džiaugsmą: „<...> **pasitenkinimas mokantis** <...>“ (S6); „<...> **ryškėja mokinio motyvacija ilgalaikiam jo mokymuisi** <...>“ (S14). Svarbi asmeninė mokinio savybė savivaldžiai besimokančiajam – mokinio savarankiškumas, kurią pedagogai taip pat įvardina, kaip sėkmę sau, nes „<...> **vis mažiau reikia pagalbos mokiniui** <...>“ (S6).

Daroma prielaida, kad informantų nuomone, sėkmė labiausiai atliepia mokinio pozityvų emocinį nusiteikimą, mažiau susijusį su mokymosi tikslų įgyvendinimo sėkme, bet vertingą pačiam mokiniui; mokytojai, sėkmę įvardindami, kaip mokinių pasiekimus, nepateikia konkrečių požymių, pagrindžiančių pasiekimų vertę, kaip sėkmė daro įtaką ugdymo tikslams, nėra pateikta atsakymų, įrodymų, kiek į sėkmės kriterijų numatymą yra įtrauktas pats mokinytis. Vadinasi, sėkmės kriterijai, organizuojant mokymosi procesą, nėra numatomi, nėra aptariama su mokiniais, ko yra siekiama, orientuojamasi tik į galutinį rezultatą, bet ne į procesą.

„Savo mokymosi šeiminkas“ – tai Geros mokyklos koncepcijoje (2015) įtvirtinta nuostata, deleguojanti mokytojams sudaryti sąlygas mokinius būti atsakingais už savo mokymąsi ir savo pažangą; tai nuostata, kuri realizuojama besimokant savivaldžiai. Interviu dalyviams buvo pasiūlyta pasidalinti savo mintimis apie tai, kaip jie realizuoja šios nuostatos raišką savo veiklose ir kokias gali įvardinti būtinas sąlygas reikštis mokinių atsakomybei už savo mokymąsi (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. **Mokinys – mokymosi šeiminkas**

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	2
	<i>Atsakomybė</i>	4
	<i>Pasitikėjimas savimi</i>	4
Įkvėpimas veikti	<i>Galimybė išsikelti tikslus</i>	2

14 lentelės tęsinys 56 puslapyje

1.	2.	3.
	<i>Galimybė planuoti</i>	4
	<i>Pasirinkimo laisvė</i>	6
	<i>Reflektavimas</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	1
Mokytojo kompetencija	<i>Įkvėpimas</i>	2
	<i>Dialogas</i>	8

Kategorija *Asmens savybės*. Atsakomybė - savivaldžiai besimokančiojo savybė, kurią pedagogai pasitelkia mokinio įgalinimui: „<...> **leisti mokiniui nebijoti pačiam priimti tam tikrus sprendimus** (aš – drąsus) <...>“ (S14). Savivaldis mokymasis remiasi mokinio savarankiškumu, jo gebėjimu imtis iniciatyvos, planuoti mokymąsi, kelti tikslus ir juos stengtis įgyvendinti, ieškoti sprendimų ar pagalbos, bet pedagogai ją sieja ir su veiklomis, nesusijusiomis su mokymusi „<...> kad mokiniai **patys pasiruoštų repeticijoms** <...>, po repeticijos vėl taip pat **viską sudėliotų į vietas** <...>“ (S16), bet suvokia, kad savarankiškumas skleidžiasi ir tada „<...> kai mokinys **tobulėja atlikdamas užduotas užduotis, pats noriai suranda sau patinkančios medžiagos papildomai, siekia daugiau išmokti** <...>“ (S13), vadinasi, galima daryti prielaidą, kad pedagogai supranta savarankiškumo teikiamą naudą, siekiant pažangos ir kokybės. Informantai, įvardindami savo veiklas, kaip jie leidžia savo mokiniams valdyti savo mokymąsi, skatina mokinius pasitikėti savimi, pateikia atsakymą: „<...> **nuteikti mokinius pasitikėti savimi** <...>“ (S7).

Kategorija *Įkvėpimas veikti*. Pedagogai, pateikdami atsakymą, kaip jie skatina mokinius būti savo mokymosi šeimininkais, teigia, kad „**skatinu išsikelti sau tikslus** <...>“ (S1); „<...> skatinu **susidaryti mokymosi planą** <...>“ (S1); „<...> moksleiviams **leidžiu atlikti užduotis per jų pasirinktą laiką** <...>“ (S10) – tai pabrėžia siekį taikyti, nors ir fragmentiškai, savivaldžio mokymosi etapus. Mokiniam sudaromos sąlygos rinktis - „<...> kai renkamės programą **leidžiu vaikui išsirinkti kūrinį iš kelių pasiūlytų** <...>“ (S2); „<...> **leidžiu pasirinkti kūrinius pagal jų skonį** <...>“ (S12), bet laisvė savivaldžiam mokymesi turi koreliuoti ir su atsakomybės skatinimu. Pedagogai, išreikšdami mokinio gebėjimą vadovauti savo mokymuisi, teigia, kad tokie mokiniai reflektuoja „<...> **analizuoja savo rezultatus ir priima sprendimus tobulėjimui pasirinkdami sunkesnius kūrinius** <...>“ (S5). Organizuodami mokymosi procesą, pedagogai teigia, kad „<...> **skatinu išsikelti sau tikslus, o taip pat juos ir įvykdyti ir įsivertinti** <...>“ (S1), vadinasi, daroma prielaida, kad yra siekiama mokinio gebėjimo vadovauti savo mokymosi procesui, nors ir nenuosekliai, nesiejant su kitais savivaldžio mokymosi sistemos elementais.

Kategorija **Mokytojo kompetencija**. Sėkmingo mokinių mokymosi prielaida – pedagogo sugebėjimas išvelgti mokinių mokymosi motyvus, įvertinti jų lygį ir mokėti įvairiais būdais, poveikiais juos stiprinti ir plėsti. Teigiamas stimuliavimas – pritarimas, pagyrimas, padaršinimas – stiprina, įkvėpia pasitikėjimą savimi, skatina prisiimti atsakomybę: „<...> **stengiuosi padrąsindama imtis naujų užduočių** <...>“ (S1); „<...> **motyvuuju ir skatinu siekti rezultato savarankiškai, skatindama ir pagirdama** <...>“ (S8). Siekiant, kad mokiniai pasijustų savo mokymosi šeiminkais, turi vykti bendradarbiavimas, mokymas, grįstas dialogu, skatinantis mokinio saviraišką ir jo paties „AŠ“ skleidimąsi. Pedagogai pagrindžia tai įvardindami, kokių tarpusavio santykių reiktų, kad būtų atiduodama iniciatyva mokiniams: „<...> **nuoširdi ir tikslinga mokytojo ir mokinio komunikacija** <...>“ (S3); „<...> **reikia daugiau susikalbėjimo su mokytoju, kad mokiniai galėtų ir norėtų išreikšti savo nuomonę** <...>“ (S4); „<...> **mokiniai ir mokytojai turi susitarti dėl bendrų taisyklių** <...>“ (S10).

Daroma prielaida, kad mokytojų veiklose nesudaromos sąlygos mokinių įgalinimui būti savo mokymosi šeiminkais, fragmentiškai taikomas savivaldžio mokymosi sistemos etapu įprasminimas, mažai pateikiama savo veiklos pavyzdžių, kuriais pedagogai siekia mokinio įgalinimo vadovauti savo mokymuisi.

Turint tikslą – ugdant atsižvelgti į kiekvieno mokinio poreikius, yra būtina pasiūlyti ugdymo formų ir metodų įvairovę, užtikrinti, kad mokinių pasiekimai būtų įvairiai vertinami.

Pedagogai buvo prašomi pasidalinti savo patirtimi, kokias taiko sėkmingo mokymosi strategijas, siekiant sudaryti mokiniams pademonstruoti tai, ką jie gali, geba geriausiai, koks tų sąlygų turinys dominuoja ir į ką yra orientuojamasi, kaip tai atliepia savivaldžio mokymosi sistemos elementų raišką, ar tai siejasi su savivaldžio besimokančiojo savybėmis ir pasitikėjimo kultūra (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Pasiekimų demonstravimas

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Mokytojo veikla	<i>Įvertinimas</i>	2
	<i>Užduočių įvairovė</i>	5
	<i>Įgalinti klausti</i>	1
Reikšminga mokiniui	<i>Gebėjimų unikalumas</i>	2
	<i>Mokymosi džiaugsmas</i>	1
Prasmingos veiklos	<i>Žinių įprasminimas praktikoje</i>	4
	<i>Mokymasis kartu</i>	1

Kategorija **Mokytojo veikla**. Norint kokybiškai įvertinti mokinių pasiekimus, gebėjimus, reikia jiems sudaryti sąlygas tai parodyti. Pedagogai teigia, kad, atsižvelgiant į mokinių gebėjimus yra formuojamas mokymo turinys: „<...> **padėti išsirinkti muzikinius kūrinus, kurie pabrėžtų jų gebėjimus** <...>“ (S1). Kadangi buvo tiriama muzikos mokyklos mokinių galimybės pademonstruoti savo gebėjimus, tai pedagogai atsakė, kad mokiniams sudaroma „<...> **galimybė prisidėti organizuojant koncertinę veiklą** <...>“ (S4), nors tai nėra susiję su mokymusi. Norint, kad mokiniai domėtusi mokymosi procesu ir jame aktyviai dalyvautų, norėtų demonstruoti savo pasiekimus, vienas iš labai svarbių savivaldžio mokymo(si) tikslų yra išmokyti mokinius ieškoti priežasčių, paaiškinimų, prasmų, t.y., kelti klausimus: „<...> **mokome mokinius kelti klausimus** <...>“ (S3), vadinasi, mokiniai skatinami ieškoti ir problemų sprendimo būdų, taip skatinant mokinių iniciatyvumą. Pedagogai, norėdami pastebėti mokinio sėkmę, siekia įvertinti mokinį „<...> **pagirti mokinį už gerai atliktas užduotis** <...>“ (S15).

Kategorija **Reikšminga mokiniui**. Pirmiausia, norint pastebėti ir leisti pasireikšti mokinių pasiekimams, reikia sudaryti sąlygas: „<...> **mažiau gebėjimų turinčius mokinius integruoti su stipresniais mokiniais, šito neakcentuojant** <...>“ (S14). Tai koreliuojasi ir su savivaldžio mokymosi prielaidomis: kiekvienas besimokantysis yra unikalus savaime, kiekvienas yra galintis, tik galinti savaip, tuo pačiu skatinamas bendradarbiavimas. Nors buvo pasisakymų, akcentuojančių galutinį rezultatą, o ne mokymosi procesą: „<...> **stengiuosi pritaikyti koncertų praktiką prie kiekvieno galimybių** <...>“ (S16). Pedagogai, sudarydami sąlygas parodyti mokiniams savo geriausius rezultatus, pasidžiaugti sėkme, žadina galimybę pajusti emocinį pasitenkinimą, mokymosi džiaugsmą, kuris sudaro prielaidas geresniam savęs vertinimui: „<...> **man patinka vaikams sužadinti norą pajauti emocinį pasitenkinimą - tada vaikai dar geriau atranda savo stipriąsias puses ir tampa savotiškais lyderiais** <...>“ (S11).

Kategorija **Prasmingos veiklos**. Mokytojas, organizuodamas mokymosi procesą, turi sukurti prasmingas veiklas, kad mokiniai savo gebėjimus galėtų įprasminti praktikoje – tai, kas aktualu ir besimokant savivaldžiai – prasmingas mokymasis. Pedagogai savo veikla siekia „<...> **paskatinti juos dalyvauti atviroje pamokoje, konkurse, viešame pasirodyme ar kt.** <...>“ (S1). Savivaldžio mokymosi taikyme yra labai svarbu mokyti visur ir visada, mokyti iš savęs ir iš kitų, todėl pedagogai teigia, kad „<...> **pamokoje stengiuosi įtvirtinti mokinio stipriąsias puses** <...> **prasčiau intonuojantys iš jų mokosi, o stipresni teorijoje dažniau kviečiami prie lentos, tuo būdu jie gali su kitais pasidalinti savo teorijos mokymosi ir užduočių atlikimo strategijomis** <...>“ (S10).

Daroma prielaida, kadangi pedagogų atsakymai menkai pagrįsti praktiniais pavyzdžiais, pedagogai mokinio gebėjimų nepanaudoja įgalinimui siekti savivaldumo, labiau susitelkia į

galutinį rezultatą, o ne į patį procesą, kai savivaldžiame mokymesi pedagogai, pastebėdami mokinių pasiekimus, gali skatinti mokinių išorinę ir vidinę motyvaciją, laiduoti galimybes pasirinkti, sudaryti sąlygas gauti grįžtamąjį ryšį, provokuoti klausti, suteikti pagalbą ir kt.. Susidaro įspūdis, kad yra skiriamas dėmesys veikloms, skirtoms ne mokymuisi. Atsakymai tik iš dalies pagrindžia savivaldumo siekį.

Pedagogams, ugdytiniais ir jų išsikeltiems ugdymo(si) tikslams įgyvendinti būtina pasitikėjimo kultūra, kuri sudaro prielaidas skatinti mokinio atsakomybę. Tai taikytina ir savivaldžiame mokymesi: teigiamas savęs vertinimas – esminė mokinio puikios savijautos, kūrybiškumo, atsakomybės ugdymo, gero mokymosi ir teigiamo elgesio sąlyga. Pedagogų buvo paprašyta pasidalinti savo mintimis, ar pasitikėjimą laiko reikšmingu, siekiant mokymosi kokybės, kaip tai gali koreliuotis su mokymosi kokybe, su savivaldžiu mokymusi (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Pasitikėjimo kultūra

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Dialogo kultūra	<i>Nuoširdus bendravimas</i>	3
	<i>Lygiavertiškumas</i>	5
	<i>Pagarba</i>	4
	<i>Bendarbiavimas</i>	2
Mokytojo veikla	<i>Refleksija</i>	2
	<i>Įgalinimas veikti</i>	6
	<i>Pozityvus vertinimas</i>	8

Kategorija **Dialogo kultūra**. Kaip buvo minėta, esant tarpusavio supratimui, dialogui, artimam bendravimui ir bendradarbiavimui, mokytojas gali organizuoti tokių ugdymą, vedantį mokinį į savistabą, saviugdą, savarankiškumą – į savivaldumą. Pedagogai, skatindami pasitikėjimo kultūrą, stengiasi kiekvienam parodyti dėmesį – „<...> visuomet **randu laiko pabendrauti su kiekvienu mokyklos bendruomenės nariu** <...>“ (S3); „<...> visada **stengiuosi bendrauti ir mokyti draugiškai** <...>“ (S16), bet nepateikia konkrečių įrodymų, ko siekiama draugiškai bendraujant, kaip kuria prielaidas atsakingumui. Tiriamieji teigia, kad įsiklauso į mokinių nuomonę, aptaria būsimas veiklas – laiko juos lygiaverčiais partneriais, kaip ir savivaldžiame mokymesi: „<...> **klausiu jų nuomonės** <...>“ (S1); „<...> **galimybę būsimuose pasirodymuose dalyvauti, aptariu su mokiniais** <...>“ (S1); „<...> **stengiuosi atsižvelgti į mokinio išsakytus norus** <...>“ (S4). Pedagogai deklaruoja, kad puoselėjant pasitikėjimo kultūrą

yra svarbu, kaip jie elgiasi su mokiniais, ar laikosi duoto žodžio: „<...> *laikaisi nustatytų pažady, taisyklių bei susitarimų* <...>“ (S3); „<...> *tvirtas ir nuoširdus bendradarbiavimas* <...>“ (S15).

Kategorija **Mokytojo veikla**. Siekiant mokinį mokyti savivaldžiai, reikia ugdyti nuostatą, kad refleksija turi būti taikoma kiekviename mokymosi etape, pradedant nuo poreikių identifikavimo, tikslų išsikėlimo, planavimo ir t.t. ir pedagogai tai pripažįsta: „<...> *skatinti vaiką, kad, įgyvendindamas susidarytą planą, nuolat stebėtų savo veiksmus ir vertintų pasiektus rezultatus* <...>“ (S13). Tiriamieji mano, kad gali įgalinti mokinį veikti parenkant užduotis pagal vaiko gebėjimus: „<...> *parenku programą pagal mokinio gebėjimus* <...>“ (S8); siekdami pažinti mokinį „<...> *ieškau kiekvieno vaiko stipriųjų pusių ir jomis motyvuojau mokymosi procese* <...>“ (S8). Tikėjimas vaiku, kantrus darbas, paskatinimai, pagyrimai, nedidelės pažangos pastebėjimas suteikia kiekvienam ugdytiniui daugiau pasitikėjimo ir sudaromos sąlygos skleistis ir teigiamiems asmenybės bruožams: „<...> *akcentuoju tai, kas pavyko geriausiai* <...>“ (S9); „<...> *moksleivius giriu, bet įvardinu konkrečius darbus* <...>“ (S10); „<...> *pagiriu vaiką už mažiausią sėkmę* <...>“ (S12). Kaip matyti, didelis dėmesys yra skirtas asmeniniams mokinių gebėjimams, mokinių poreikių patenkinimui, formuojant mokymosi programą, dalyvavimą veiklose. Akcentuojami geri santykiai neinicijuoja siekti kokybės. Sprendžiant iš mokytojų atsakymų, per daug remiamasi asmeniniu bendravimu, paliekant nuošalyje dalykinį. Muzikos mokykloje mokytojai akcentuoja, kad didžiausias sėkmės kriterijus – viešas pasirodymas, bet nėra įvardinama pačios mokinio asmenybės ūgties, nes visumoje labiausiai fokusuojamasi į rezultatą, o ne į patį procesą.

Apibendrinant pedagogų atsakymus, daroma prielaida, kad pedagogai teoriškai supranta, kad pasitikėjimo kultūra yra svarbus mokymosi proceso kokybės elementas, jos raiška palaikoma dialogu, nuoširdžiu bendravimu, bendradarbiavimu. Nors išreikštas žinojimas, kad yra svarbi refleksija, įgalinimas veikti ir pozityvus vertinimas, pagyrimas, tai dar nerodo, kad pedagogai sudaro sąlygas vaikams priimti svarbius sprendimus, turėti galimybes spręsti ir rizikuoti, kas būdinga savivaldžiam ir personalizuotam mokymuisi. Todėl galima daryti prielaidą, kad pozityvi ugdytinių ir pedagogų sąveika yra daugiau grindžiama pedagogo globa ugdytiniui, jam paliekant patogiąją globojamojo poziciją. Tokiu būdu pasitikėjimas yra suvokiamas be ugdytinio galimybių būti atsakingu, nors, kaip rodo kitų klausimų analizės duomenys, pedagogai žino, kad tai yra reikšminga ir tai įvardina.

3. Ugdytinių požiūrio į savivaldžio mokymosi raišką formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese tyrimo rezultatai ir analizė

Mokiniai buvo paprašyti parašyti teminį rašinį „Aš ir muzikos mokykla“, siekiant sužinoti, kiek jų mokymesi yra savivaldumo, kaip, jų nuomone, juos mokantys pedagogai siekia ugdyti įgūdžius organizuoti patiems savo mokymosi procesą ir būti už jį atsakingiems. Vertinant mokinių požiūrį į savivaldžio mokymosi raišką mokinių ugdymo(si) procese, buvo analizuojami rašiniuose pateikti teiginiai, atspindintys sąveiką tarp ugdytojų ir ugdytinių, mokinių asmenines savybes, kurios turėtų būti savivaldžiai besimokančiojo savastimi, mokymosi motyvavimo veiksnius, išreiškiančius esminius sąveikos, galinčios įkvėpti mokinį siekti savivaldumo, ir kas kelia motyvaciją mokytis kasdieniniame mokymo(si) procese (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška ugdytinių rašiniuose

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Bendravimo kultūra	<i>Nuoširdus bendravimas</i>	2
	<i>Drąsa klausti ar pasisakyti</i>	7
	<i>Gebėjimas išklausti</i>	6
	<i>Lygiavertiškumas</i>	4
Besimokančiojo savybės	<i>Savarankiškumas</i>	7
	<i>Atsakomybė</i>	10
Motyvacija mokytis	<i>Pripažinimas</i>	8
	<i>Mokytojas</i>	9
	<i>Paskatinimai</i>	5

Kategorija **Bendravimo kultūra**. Edukacinė sąveika, paremta nuoširdžiu bendravimu, sudaro sąlygas mokinio įgalinimui mokytis savivaldžiai, o pats mokymasis yra ne tik žinių teikimas, kiek žinių, įgūdžių atradimas ir tobulinimas kartu veikiant, mokymosi procese siekiant kokybės: „<...> *nuoširdūs santykiai su mokytoju leidžia pasitikėti vienas kitu, skatina dar labiau tobulėti ir domėtis mokomuoju dalyku* <...>“ (M4). Mokinys, besimokydamas savivaldžiai, yra iniciatyvus, smalsus, ieškantis būdų, kaip plėsti savo žinias, sako, kad „<...> *nebijau paklausti, nes žinau, kad man bus atsakyta* <...>“ (M1). Sąveika savivaldžiam mokymesi sudaro sąlygas mokiniams patiems kurti savo mokymąsi, skatina mokinio asmens raidą, įgalina mokinį vadovauti mokymosi procesui, būti mokymosi partneriu, bei siekti kokybės ugdymo procese: „<...>

santykiai su mokytoju mane **įkvepia siekti savo tikslų, ugdo atsakingumą, kantrybę** <...>“ (M9). „<...> mokytoja visada **išklauso ir atsižvelgia į mano nuomonę, kartu renkam man kūrinis, pasitariam kas būtų geriau** <...>“ (M12); daroma prielaida, kad sąveika yra paremta lygiavertiškumo principu: „<...> mokytoja niekad nelaikė savęs geresne už mokinius, nežemino manęs už tai, kad kažko nesuprantu, nežinau ar neišmokau, **jaučiausi lygiavertė savo mokytojai** <...>“ (M3); „<...> mokytoja visuomet **išklauso ir atsižvelgia į mano nuomonę, padeda ir pataria įvairiose situacijose** <...>“ (M8); ugdymo procese išvelgiamas dialogiškumo principo niuansai - „<...> **išklausys ko tu nori, pasiteiraus ar viskas sekasi** <...>“ (M9).

Kategorija **Besimokančiojo savybės**. Savarankiškumas savivaldžiam mokymesi atsiskleidžia, kai reikia priimti sprendimus, spręsti problemas, pačiam organizuojantis mokymosi veiklas. Savivaldis mokymasis labiau dera su psichologine žmogaus raida, nes augdamas kiekvienas mokinys siekia savarankiškumo. Mokiniai įvardina, kad turi šią savybę ir ji atsiskleidžia jų mokymesi: „<...> **mokausi visada savarankiškai, jokios išorinės motyvacijos man nereikia, nors jei reikėtų, žinau, kad sulaukčiau jos ir iš artimųjų, ir iš mokytojos** <...>“ (M2); „<...> **savarankiškai tobulinu savo gebėjimus namuose** <...>“ (M3); „<...> **esu pakankamai savarankiška, nes niekada niekas manęs nevertė eiti į muzikos mokyklą, atėjau čia savo noru, todėl pati suprantu, kad turiu groti ir namuose, kad pasiekčiau geresnį rezultatą** <...>“ (M12), bet šią savybę labiau sieja su muzikos mokyklos lankymu, su mokymusi namuose, o ne su organizavimu savo mokymosi proceso - neužfiksuoti mokymosi momentai, kurie leistų manyti, kad mokiniai patys susidaro planus, kaip mokosi, kaip išsikelia tikslus, ar reflektuoja ir ieško priežasčių, kurios paaiškintų vienokių ar kitokių rezultatų galimybes. Besimokančiojo autonomiškumo poreikio pažinimas - tai pripažinimas, kad mokinys yra savo mokymosi šeimininkas, atsakingas už savo mokymąsi: „<...> **mokymosi rezultatai priklauso ne tik nuo mokytojų, bet ir nuo mokinių** <...>“ (M4); „<...> **aš pati esu atsakinga už savo mokymąsi, kiek aš norėsiu ir būsiu pasiryžusi išmolti, tai tiek ir turėsiu** <...>“ (M12) – taip teigia besimokantieji muzikos mokykloje, bet tai labiau deklaratyvinio pobūdžio teiginiai, neatliepiantys pačio mokymosi proceso organizavimosi, nes mokiniai žino ir girdi iš suaugusiųjų, kad jie tokie turi būti, todėl rašiniuose neužsimena apie tai, kaip jų atsakomybė reiškiasi praktikoje.

Kategorija **Motyvacija mokytis**. Savivaldžiam mokymesi yra sudaromos sąlygos patirti mokymosi sėkmę, priimti riziką, nebijoti klaidos, pripažįstant kiekvieno mokinio individualumą, sukuriant prielaidas mokymosi motyvacijai kilti iš jų pačių kuriamos prasmės: „<...> **savo sugebėjimus demonstruoju konkursuose, bei koncertuose** <...>“ (M3); „<...> **savo gabumus galiu rodyti per pamokas ir koncertus, į tai tikrai atsižvelgiama ir tai skatina nesustoti** <...>“ (M10). Nors iš dalies tokie pasisakymai prieštarauja minčiai, kad svarbus yra konkrečių įgūdžių, žinių įgijimas – pats mokymosi procesas, įgalinantis mokinį veikti

savivaldžiai, o ne galutinis rezultatas. Savivaldžiam mokymesi mokytojas yra mokymosi partneris, padėjėjas, autoritetas – tai patvirtina mokiniai savo rašiniuose: „<...> *susidūriau su žmonėmis, kurie puikiai išmano savo darbą* <...>“ (M1); „<...> *tada man reikėjo motyvacijos ir įkvėpimo nesustoti bei stengtis toliau. Visa tai suteikė muzikos mokykloje mane mokantys mokytojai* <...>“ (M4). Taikant savivaldį mokymąsi didelę reikšmę mokinio įgalinimui turi grįžtamasis ryšys, todėl labai svarbu pastebėti ir padrąsinti mokinį ne tik tada, kai yra pasiektas rezultatas, bet ir tada, kaip judama mažais žingsneliais link rezultato ir mokiniai tai akcentuoja: „<...> *didelę įtaką tam turi ir mokytojos pagyrimas ar kūrinio atlikimas prieš auditoriją.* <...>“ (M4); „<...> *ugdo pasitikėjimą savo jėgomis, yra labai smagu siekti tikslo kaip kažkas tai vertina ir džiaugiasi tavo pasiekimais* <...>“ (M9); „<...> *kiekvieną kartą, suabejojus savo jėgomis, gaudavau paskatinimų, kurie buvo labai svarbūs* <...>“ (M11).

Apibendrinant savivaldžio mokymosi raiškos analizę mokinių rašiniuose, galima išvelgti fragmentiškus mokinių savivaldumo požymius, bet dažniausiai stokojama jų praktinio įprasminimo, nuoseklaus metodiško priėjimo; reikalingi įgūdžiai, savivaldžiai besimokančiajam, nėra nuosekliai ugdomi. Mokiniai neišsako konkrečių aplinkybių, sąlygų, kurios būtų nukreiptos į savęs pažinimą, į galimybes prisiimti riziką, nebijoti klaidos, patirti mokymosi sėkmę, gauti pagalbos tiek, kiek reikia. Mokiniai teigia, kad jaučia didelę pagalbą, paramą iš mokytojų pusės, vyrauja dialogiškumas tarp ugdymo proceso dalyvių, bet daroma prielaida, kad daugiau reiškiasi globojimas nei savivaldumui reikšmingų įgūdžių ugdymas.

DISKUSIJA

Tyrimų, susijusių su savivaldaus mokymosi raiška Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo įstaigose, anksčiau nebuvo vykdyta. Gautus duomenis nėra su kuo palyginti, nes daugiausia tyrimų yra atlikta tiriant suaugusiųjų, studentų savivaldaus mokymosi galimybes ir jo raišką.

Kokybinis tyrimas atskleidė: švietimą reglamentuojantys dokumentai yra įforminę prielaidas mokymo(si) procese taikyti savivaldį mokymą(si); pedagogai savivaldžio mokymosi, kaip mokymosi sistemos, esmę suvokia teoriškai, kai kuriuos elementus plėtoja fragmentiškai, bet labiau koncentruojasi į rezultatą, nei į patį ugdymo procesą; tarp mokytojų ir jų mokinių yra tinkamos sąlygos organizuoti savivaldų mokymąsi - ugdytiniai džiaugiasi gerais tarpusavio santykiais, puoselėjama pasitikėjimo kultūra. Sąlygos, inicijuoti mokinių atsakomybės prisiėmimą už savo mokymąsi, o mokiniams būti savo mokymosi šeimininkais ir kartu siekti mokymo(si) kokybės, yra. Mokiniai jaučia didelę pagalbą, paramą iš mokytojų pusės, vyrauja dialogiškumas tarp ugdymo proceso dalyvių, bet iš pedagogų labiau reiškiasi globojimas nei savivaldumui reikšmingų įgūdžių ugdymas.

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad edukacinė sąveika, kuri grįsta gerais santykiais, dialogiškumu, lygiavertiškumu, besiremianti pasitikėjimu ne visada gali skatinti mokinius prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi, nes, galimai, pedagogams trūksta įgūdžių, žinių, kaip taikyti ir inicijuoti savivaldžio mokymosi sistemos etapų įgyvendinimą.

Tęsiant diskusiją, pagal teorinėje dalyje įvardintą sąveikos reikšmę mokymuisi, kuri sako, kad kokybiška sąveika sudaro prielaidas mokinio, kaip asmens transformacijai, jo įgūdžių, žinių kaitai, kai pedagogas siekia padėti besimokančiajam įgyti ir dalyko, ir strateginių žinių – mokėjimo planuotis įgūdžių, gebėjimų, kurių jam prireiks veiksmingam mokymuisi, galime kelti klausimus:

- kaip sąveikoje sumažinti pedagogų globėjiškumą ir suaktyvinti mokinių savivaldumą?
- kas gali turėti ryškesnį poveikį savivaldžio mokymosi, kaip mokymosi sistemos, aktyvinimui ir įgyvendinimui mokymo(si) procese?

IŠVADOS

Teorinės literatūros analizė parodė, kad:

1. Kokybišku ugdymo procesu formalųjį švietimą papildančiame muzikiniame ugdyme galime laikyti tada, kai edukacinės sąveikos kontekste yra atliepiami ugdytinio saviraiškos poreikiai ir pasiekiami iškelti ugdymosi tikslai.
2. Ugdymo proceso kokybės parametras – edukacinė sąveika, inicijuojanti ugdytinio asmenybės ūgtį, pagrįsta ugdytojo ir ugdytinio dialogiškumu, lygiavertiškumu, pagarba, ugdytinio iniciatyvumu ir galimybe būti atsakingu už savo mokymąsi.
3. Savivaldis mokymasis keičia edukacinės sąveikos pobūdį, nes keičiasi pedagogo ir mokinio vaidmenys: mokinys imasi iniciatyvos, atsakomybės už savo mokymąsi ir jo kokybę, procesas tampa asmeniškai jam reikšmingas (personalizuotas). Todėl savivaldį mokymąsi galima vertinti kaip edukacinę sąveiką keičiantį ir papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybei įtakos turintį veiksnį.

Nacionalinių ir institucinių dokumentų turinio analizė parodė, kad:

4. Nacionaliniuose dokumentuose prielaidos savivaldaus mokymosi sistemos elementų taikymui yra sukurtos, nes šiuose dokumentuose išreikšti visi savivaldžio mokymosi sistemos elementai – savęs, kaip besimokančiojo, identifikavimas, tikslų išsikėlimo etapas, planavimas, planavimo etape sėkmės kriterijų numatymas, mokymasis iš savo ir kitų patirties, savo turimos patirties turtinimas, refleksija kiekviename mokymosi etape, savęs įsivertinimas, apimantis grįžtamąjį ryšį, mokymąsi vertinti, savo mokymosi proceso, pasiekimų, pažangos ar sunkumų stebėjimas ir vertinimas, numatant tolesnius mokymosi žingsnius.
5. Instituciniuose dokumentuose prielaidos savivaldžio mokymosi sistemos elementų taikymui įformintos iš dalies - dėmesys fragmentiškas, o įtvirtintos savivaldžio mokymosi nuostatos yra daugiau numanomos, nei aiškiai išreikštos.

Pedagogų struktūruotos apklausos duomenų analizė parodė, kad:

6. Stokojama savivaldžio ir personalizuoto mokymosi, kaip vientisos sistemos, suvokimo. Būdingas fragmentiškumas, paremtas teoriniu savivaldžio mokymosi elementų žinojimu, todėl stebima epizodinė atskirų savivaldžio mokymosi elementų praktikos raiška.
7. Sudarant sąlygas mokymosi sėkmei pasiekti, didesnis dėmesys fokusuojamas į pasiekiamą rezultatą nei į patį mokymosi procesą ir jo apmąstymą. Yra įvardintos prasmingos mokiniui mokymosi veiklos: viešas pasirodymas, dalyvavimas atviroje pamokoje ar konkurse, o vaiko galimybės atliepiamos parenkant koncertą pagal jo lygį. Paties mokymosi proceso ar jos dalių, kaip prasmingos veiklos, ugdytiniui raiška labai ribota.

8. Pedagogai įvardina savivaldžiam mokymuisi būdingus elementus, kalbėdami apie galimybių sudarymą mokiniams, kaip tapti savo mokymosi šeimininkais. Tačiau įvardinimas nėra pagrįstas praktinės veiklos iliustracijomis, todėl tikėtina, kad praktikoje šių sąlygų raiška yra komplikuoata. Tą patvirtina ir tai, kad mokymas yra individualizuojamas (kai iniciatyva priklauso mokytojui), o ne personalizuojamas, nes pats mokinys lieka sumodeliuoto pagal individualias galias turinio vykdytoju. Tokiu būdu nesuteikiamos mokiniams galimybės prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi, t.y. tapti savo mokymosi šeimininkais.
9. Pozityvi ugdytinių ir pedagogų sąveika, kaip teigia pedagogai, paremta nuoširdžiu bendravimu, lygiavertiškumu, pagarba, bendradarbiavimu. Pastebėta, kad nėra raiškos pasitikėjimo kultūros elementuose, būdinguose savivaldžiam mokymuisi: tikėjime, jog patys ugdytiniai gali priimti svarbius sprendimus, prisiimti galimybes rizikuoti ir valdyti tą riziką ir pan. Todėl galima daryti prielaidą, kad ugdytinių ir pedagogų pozityviai sąveikai yra būdinga pedagogo globos ugdytiniui pozicija, ugdytiniui paliekant patogųjį globojamojo vaidmenį. Tokiu būdu atsakomybių galių pozicija lieka pedagogo pusėje.

Mokinių rašinių turinio analizė parodė, kad:

10. Tarp pedagogų ir jų mokinių yra geri tarpusavio santykiai, paremti nuoširdžiu bendravimu, bendradarbiavimu, drąsa klausti, pagarba ir pan. Jie įvardina, kad patys yra savarankiški ir atsakingi, tačiau, kaip tai konkrečiai pasireiškia jų veikloje, iliustracijų aptikti nepavyko. Todėl daroma prielaida, kad jie žino, jog tokiais reikia ar yra gerai būti, tačiau su savęs, kaip savivaldžiai besimokančiojo, suvokimu siejama labai epizodiškai.
11. Mokiniai jaučia didelę pagalbą, paramą iš mokytojų pusės, vyrauja dialogiškumas tarp ugdymo proceso dalyvių, bet manytina, kad daugiau būdinga globotinio pozicijai, nei savivaldžiai besimokančiajam, būdingų įgūdžių raiška. Taip pat nepavyko aptikti poreikio rinktis, priimti sprendimus, daryti klaidas, rizikuoti ar panašaus pobūdžio galimybėms reikštis.

Apibendrinamoji išvada

12. Siekiant tobulinti formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybę X muzikos mokykloje tikslinga savivaldį mokymąsi taikyti ne epizodiškai, o kaip vieningai veikiančią sistemą. Siekiant sisteminio taikymo, aktualizuojama būtinybė savivaldį mokymąsi įtvirtinti institucinio lygmens dokumentuose.

REKOMENDACIJOS

Remiantis tyrimo rezultatais ir išvadomis, siekiant tobulinti formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybę taikant savivaldį mokymąsi, pedagogams galima rekomenduoti:

- kelti kvalifikaciją, siekiant suvokti savivaldaus ir personalizuoto ugdymo esmę ir sistemą, jo įgyvendinimo ugdymo praktikoje ypatybes bei ugdytis nuostata, kad inicijuojant ugdytinių savarankiškumą ir atsakomybę mokymo(si) procese, keičiasi sąveikos su ugdytiniu pobūdis ir taip galima siekti ugdymo kokybės pokyčių;
- ugdymo(si) procese orientuotis ne tik į galutinį rezultatą, bet ir į procesą, kuriame būtų galimybės reikštis ugdytinio poreikiams ir galimybėms, atsiskleisti jo mokymosi potencialui;
- ugdymo procese, palaikant mokymosi kultūrą, orientuotis į didesnių mokymosi galių suteikimą ugdytiniui, pereiti nuo globos ugdytiniui pozicijų prie sąlygų savivaldžiam mokymuisi sudarymo;
- sudaryti ugdytiniams sąlygas išbandyti savo galias, darant daugiau pasirinkimų, priimant jų mokymuisi svarbius sprendimus, prisiimant riziką ir pan., kas leistų besimokantiesiems daugiau prisiimti atsakomybių už savo sprendimus mokymuisi ir taip jie galėtų daugiau pasijausti savo mokymosi šeimininkais.

Institucijos švietimo administracijos darbuotojams:

- užtikrinti, kad nacionaliniuose švietimą ir ugdymą reglamentuojančiuose dokumentuose įtvirtintos savivaldžio ir personalizuoto ugdymosi nuostatos būtų atlieptos instituciniuose dokumentuose;
- organizuoti savivaldžio mokymosi sistemos, kaip reikšmingo ugdymo kokybės kaitos veiksnio, diegimą muzikos mokykloje.

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė, V., (1998). „Ugdymo samprata“, VU leidykla.
2. Augutis, P. (1996). *Pedagoginės sąveikos ir mokymo proceso valdymo aspektai pamokoje*. Šiauliai, Šiaulių pedagoginis institutas.
3. Bendrojo lavinimo mokyklų audito metodika. Prieiga per internetą: http://www.nmva.smm.lt/wp-content/files/BLM_audito_metodika,%202002.pdf [žr. 2019-12-06].
4. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Kronta.
5. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius, Margi raštai.
6. Casimir, C. Barczyk. (1999). *Visuotinės kokybės vadyba*. Eugrimas.
7. Europos Komisijos komunikatas „Švietimo tobulinimas ir modernizavimas“ (Briuselis, 2016-12-07 COM (2016) 941 final). Prieiga per internetą: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0941&from=EN> [žr. 2019-11-30].
8. Europos Sąjungos Tarybos rekomendacija. Prieiga per internetą: [https://eurlex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=LT](https://eurlex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=LT) [žr. 2019-11-30].
9. Galkienė, A., (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
10. Garbauskaitė – Jakimovska, J., (2014) *Ugdymas dirbant su jaunimu: jaunimo neformaliojo ugdymo kokybės paieškos*. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/STEPP/article/view/3776/2660> [žr. 2019- 12 -12].
11. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Prieiga per internetą: https://wdn.ipublishcentral.com/association_lithuania_serials/viewinsidehtml/185690150708325 [žr. 2020-05-05].
12. Geros mokyklos koncepcija. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/Geros%20mokyklos%20konceptija.pdf> [žr. 2020-04-25].
13. Gibbons, M. (2002). *The self-directed learning handbook. Challenging adolescent students to excel*. Prieiga per internetą: <http://staff.uny.ac.id/sites/default/files/pendidikan/poerwanti-hadi-pratiwi-spd->

- [msi/maurice-gibbons-self-directed-learning-handbook-challenging-adolescent-students-excel-jossey-bass-20.pdf](#) [žr. 2020-02-20].
14. Giddings, S. (2014). *Self-Directed Learning (SDL) in Higher Education: A Necessity for 21st Century Teaching and Learning*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/277009137_Self-Directed_Learning_SDL_in_Higher_Education_A_Necessity_for_21st_Century_Teaching_and_Learning/link/555dda3b08ae8c0cab2ba168/download [žr. 2020 – 03 -24].
 15. Grįžtamojo ryšio tyrimo dėl neformaliojo vaikų švietimo teikėjų veiklos kokybės išorinių vertinimų ataskaita, (2018). Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2018/06/Gr%C4%AF%C5%BETamojo-ry%C5%A1io-tyrimo-d%C4%97l.pdf> [žr.2019- 10 - 14].
 16. Guglielmino, L. M. (2013). *The Case for Promoting Self-Directed Learning in Formal Educational Institutions*. Prieiga per internetą: <http://www.nwu.ac.za/sites/www.nwu.ac.za/files/files/p-saeduc/sdl%20issue/Guglielmino%2C%20L.M.%20The%20case%20for%20promoting%20self-directed%20lear.pdf> [žr. 2020 -02- 06].
 17. Hase, S. *Self-determined Learning (heutagogy): Where Have We Come Since 2000?* Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/305778049_Self-determined_Learning_heutagogy_Where_Have_We_Come_Since_2000 [žr. 2020-04-15].
 18. Hiemstra, R. (1994). *Self – directed learning*. T. Husen ir T. N. Postlethwaite (Red.), Tarptautinė švietimo enciklopedija (antrasis leidimas), Oksfordas: „Pergamon Press“. Čia perspausdinta leidimu. Prieiga per internetą: <http://ccnmtl.columbia.edu/projects/pl3p/Self-Directed%20Learning.pdf> [žr. 2020-02-26].
 19. Jakavičius, V. (1998). *Žmogaus ugdymas*. Klaipėdos universiteto leidykla.
 20. Jucevičienė, P., (2007). *Besimokantis miestas*. Kaunas. monografija / Kauno technologijos universitetas. Kaunas: Technologija.
 21. Juodaitytė, A. J., Malinauskienė D. (2018) *Mokytojų ir mokinių pedagoginė sąveika: mitologizuotas vs realus pasaulis*. Pedagogika. t. 130, Nr. 2, p. 105–115 / Vol. 130, No. 2, pp. 105–115, 2018. DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/p.2018.25> [žr. 2020 - 03 -26].
 22. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai, Liucilijus.
 23. Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R. (2018). *Kaip pažinti save kaip besimokantįjį? Mokausi pats*. Praktiniai pavyzdžiai savivaldžiam ir personalizuotam mokymuisi pamokoje organizuoti. Titnagas, Šiauliai.

24. Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R. (2018). *Kaip išsikelti mokymosi tikslus ir numatyti sėkmės kriterijus?* Mokausi pats. Praktiniai pavyzdžiai savivaldžiam ir personalizuotam mokymuisi pamokoje organizuoti. Titnagas, Šiauliai.
25. Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R. (2018). *Kaip planuoti mokymąsi ir imtis veiksmų ?* Mokausi pats. Praktiniai pavyzdžiai savivaldžiam ir personalizuotam mokymuisi pamokoje organizuoti. Titnagas, Šiauliai.
26. Kazlauskienė, A., Gaučaitė R. (2018). *Kaip organizuoti grįžtamąjį ryšį ir koreguoti tolesnius veiksmus?* Mokausi pats. Praktiniai pavyzdžiai savivaldžiam ir personalizuotam mokymuisi pamokoje organizuoti. Titnagas, Šiauliai.
27. Kazlauskienė, A., Masiliauskienė, E., Gaučaitė, R., Pocevičienė, R. (2010). *Savivaldaus mokymosi mokykloje organizavimas kaip švietimo inovacija: Bolonijos proceso kontekstas.* Mokytojų ugdymas. Nr. 15 (2), 95-111. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367177572532/J.04~2010~1367177572532.pdf> [žr. 2020-02-26].
28. Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R., Pocevičienė, R. (2016). *Preconditions for Sustainable Changes in Didactics Applying Self-Directed Learning in the General Education School.* Journal of Teacher Education for Sustainability, Vol. 18, no. 2, pp. 91-104.
29. Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R., Pocevičienė, R. (2015). *Implementation of the self-directed learning system in General education schools: analysis of manifestation of changes.* Journal of Education and Training. Vol. 2, nr. 1. pp. 155-167.
30. Kievišas, J., Kievišas, A. (2008). *Meninis ugdymas švietimo institucijoje* (II). VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
31. Knowles, M. *Malcolm Knowles, informal adult education, self-direction and andragogy.* Prieiga per internetą: <https://infed.org/mobi/malcolm-knowles-informal-adult-education-self-direction-and-andragogy/> [žr.2020-03-06].
32. Lasauskienė, J. (2010). *Muzikos mokytojo veikla ir kompetencijos.* Vilnius.
33. Leliūgienė, I., Petrašiūnaitė, L., Jerušaitienė, R. (2011). *Lietuvių imigrantų savivaldaus mokymosi patirtis.* Prieiga per internetą: [Pedagogika. 2011, 104, p. 70-78.](#) [žr. 2020-01-22].
34. Lietuvos mokytojų didaktinė kompetencija. *Švietimo problemos analizė.* (2006). Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Mokytoju_didaktine_kompetencija.pdf [žr. 2019-12-06].
35. Lietuvos Respublikos vyriausybės programos įgyvendinimo planas. (2017). Prieiga per internetą: [70](https://e-

</div>
<div data-bbox=)

- seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/efe9ff4107be11e78352864fdc41e502?jfwid=q8i88lp51 [žr. 2019-12-06].
36. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Prieiga per internetą: <https://seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105> [žr. 2019-12-15].
37. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės ataskaita. Prieiga per internetą: https://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=1 [žr.2019-12-06].
38. Lietuvos švietimo strategija 2013-2022. Prieiga per internetą: https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Valstybine-svietimo-strategija-2013-2020_svietstrat.pdf [žr. 2020-04-26].
39. Lietuvos pažangos strategija Lietuva 2030. Prieiga per internetą: <https://seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517> [žr. 2020-01-25].
40. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas dėl Neformaliojo vaikų švietimo ir jo teikėjų veiklos kokybės užtikrinimo eksperimentinės metodikos. (2018). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/aae5f3b0206611e88e8fef3b3f51dc2f> [žr. 2020-04-06].
41. Malinauskas, R. (2000). *Žmonių bendravimo ir bendradarbiavimo problemos bei pedagogų socialinio rengimo būtinybė*. Pedagogika (40). Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367156394852/J.04~2000~1367156394852.pdf> [žr. 2020- 03-06].
42. Martišauskienė, E. (2008). *Ugdomojo mokymo retrospektyva ir dabartis*)V. *Rajeko „Ugdomojo mokymo“ ir konstruktyvizmo paralelės*). Pedagogika, ISSN -0340.Nr. 89.
43. Martišauskienė, E., (2015). *Edukologijos inžinierijos link: teorijos ir praktikos sanglauda*. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:11713618/datastreams/MAIN/content> [žr. 2019- 12 -06].
44. Merriam, Sharan B., Rosemary, S. Caffarella and Lisa M. Baumgartner. (2006). *Suaugusiųjų mokymasis: išsamus vadovas*. 3 leidimas. Prieiga per internetą: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/0010_self_directed_learning_lt-red.pdf [žr. 2019 -12 -29].
45. Mokytojų didaktinė kompetencija. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Mokytoju_didaktine_kompetencija.pdf [žr. 2019-12-06].
46. Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas. (2015). Prieiga per internetą: <https://seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291726> [žr. 2019- 11 -26].

47. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/neformalus%20ugdymas/KONCEPCIJA%202012%2003%2029%20isak%20Nr.%20V-554.pdf> [žr. 2020-03-24].
48. Neformaliojo švietimo patirčių įtaka asmens gerovei. Tyrimo atasakaita, (2017). Prieiga per internetą: http://lvjc.lt/media/files/NV%C5%A0_patir%C4%8Di%C5%B3_%C4%AFtaka_asmens_gerovei.pdf [2020- 04-06].
49. Neformaliojo vaikų švietimo situacija ir plėtros perspektyvos. *Švietimo analizė* (2019). Prieiga per internetą: <http://www.svietimotinklas.lt/wp-content/uploads/2019/05/NVS%CC%8C-analize%CC%87-2019.pdf> [žr. 2020-12-06].
50. Neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo mokyklų raiškos analizė. (2018). Prieiga per internetą: www.svietimonaujienos.lt/neformaliojo-vaiku-svietimo-ir-formaluji-svietima-papildancio-ugdymo-mokyklu-kuriu-savininko-teises-ir-pareigas-igyvendina-savivaldybe-raiskos-analize [žr. 2020-04-16].
51. Neformaliojo vaikų švietimo situacija ir plėtros perspektyvos. (2019). Prieiga per internetą: <http://svietimotinklas.lt/wp-content/uploads/2019/05/NVS%CC%8C-analize%CC%87-2019.pdf> [žr. 2020-04-06].
52. Neformaliojo vaikų švietimo ir jo teikėjų veiklos kokybės išorinis vertinimas.(2018) Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/veiklos-sritys/svietimo-istaigu-isorinis-vertinimas/> [žr. 2020-04-06].
53. Pauliukas, V., *Visuotinės kokybės vadybos principai švietimo sistemoje*. (2004) Konferencijos pranešimas. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/Rokiskis/026-029.pdf> [žr. 2020-02-06].
54. Petruškevičiūtė, A. (2015). *Edukacinės sąveikos kūrimosi praktinio mokymosi sąlygomis iššūkiai*. Socialinis ugdymas / Į bendruomenę orientuota sumanioji socializacija. 2015, t. 40, Nr. 1, p. 67–79 / Vol. 40, No. 1, pp. 67–79, 2015. DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/su.2015.35> [žr. 2020-03-12].
55. Pociūtė, D. (2002). *Kokybės valdymo ypatumai viešajame sektoriuje*. Viešoji politika ir administravimas. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/66d/2_d.pociute.pdf [žr. 2020-04-06].
56. Polujanskienė, A. *Sąveikos sampratos kaita Lietuvos edukologų darbuose*. (2009). Prieiga per internetą: <https://journals.lsu.lt/baltic-journal-of-sport-health/article/view/454/450> [žr. 2020-04-06].

57. Rekomendacijos dėl meninio formalųjų švietimą papildančio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimas-neformalusis> [žr. 2020-01-09].
58. Reimer, B. (2000). *Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: meninio ugdymo teorija JAV*. Sudarė V. Matonis, 133-181.
59. Rinkevičius, Z. (2002). *Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje (Psichopedagoginiai ir filosofiniai aspektai)*. Mokslinė monografija. Klaipėda.
60. Rinkevičius, Z. (2005). *Muzikos pedagogika*. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla.
61. Rinkevičius, Z. (2006). Rinkevičienė, R. *Žmogaus ugdymas muzika*. Klaipėda, S. Jokužio leidykla – spaustuvė.
62. Rinkevičius, Z., (2002). *Muzikinis auklėjimas: sąvokos aktualizavimas*. Tiltai, Nr.1. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367178765013/J.04~2002~1367178765013.pdf> [žr. 2019-12-16].
63. Ruškus, J., Žvirdauskas, D., Stanišauskienė, V. (2009). *Neformalusis švietimas Lietuvoje. faktai, interesai, vertinimai*. Švietimo aprūpinimo centras, Vilnius. Prieiga per internetą: https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/neformalusis_svietimas_nef.pdf [žr. 2020-04-16].
64. Saranienė, O. (2018). *Neformaliojo vaikų švietimo teikėjų veiklos kokybės išorinis vertinimas: pirmosios patirtys, išvalgos ir rezultatai*. Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2018/08/O.-Saranien%C4%97-NV%C5%A0-teik%C4%97j%C5%B3-veiklos-kokyb%C4%97s-i%C5%A1orinis-vertinimas.-Pirmosios-patirtys-%C4%AF%C5%BEvalgos-ir-rezultatai..pdf> [žr. 2020-04-16].
65. „Švietimas viesiems“ *UNESCO iniciatyvos įgyvendinimas Lietuvoje*. Prieiga per internetą: https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Svietimas-visiems-2015_unesco.pdf [žr. 2019-12-11].
66. Švietimo problemos analizė. *Švietimo kokybė*. Prieiga per internetą: https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/bs_Svietimo-kokybe-2013-11.pdf [žr. 2020-02-21].
67. Švietimo problemos analizė. *Kitas žvilgsnis į ugdymo procesą*. (2014). Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Kitas-%C5%BEvilgsnis-%C4%AF-ugdymo-proces%C4%85.pdf> [žr. 2020-02-21].
68. Švietimo problemos analizė. *Mokėjimo mokytis kompetencija: kaip sekasi mokiniams ir mokytojams*. Prieiga per internetą:

- https://www.smm.lt/uploads/documents/tyrimai_ir_analizes/Mokejimo%20mokyti%20kompetencija_2016-06-20_GALUTINIS.pdf [žr. 2020-03-21].
69. Tarptautinis savarankiško mokymosi žurnalas. (2013). Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/31174241/International_Journal_of_Self-Directed_Learning [žr. 2020-02-21].
70. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius, Lietuvos teisės universitetas.
71. Tijūnėlienė, O. (2006). *Mokytojo autoriteto kaip pozityvaus ugdomojo veiksnio problema: teorija ir empiriką*. Mokytojų ugdymas. 2006. Nr. 6, 45-59. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367155580881/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žr. 2020-02-21].
72. Umbrasienė, V. (2005). *Gabumų ir poreikių dialogas: asmenybės muzikinio ugdymo modelis*. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367156733667/J.04~2005~1367156733667.pdf> [žr. 2020-02-21].
73. Vaivada, S. (2012). *Savivaldžiai besimokančiojo charakteristikos mokymosi visą gyvenimą kontekste*. Profesinės studijos: teorija ir praktika. (2012,10).
74. Valiuškevičiūtė, A., Mikutavičienė, I. (2006). *Švietimo organizacijų kokybės vadyba*. VDU leidykla.

PRIEDAI

**Savivaldaus mokymosi raiškos turinio analizė nacionaliniuose ir
specializuotuose Formalųjį švietimą papildančio ugdymo procesą
reglamentuojančiuose dokumentuose**

Kategorijos – turinio analizės rezultatas: nagrinėjamas tekstas, formuluojamos kategorijos ir subkategorijos, jos interpretuojamos bei atsakoma į tyrimo klausimus. Taip buvo pasirinkta „*Strateginio mąstymo*“ kategorija, kurios turinį sudaro savivaldžio mokymosi sistemos elementai, užkoduoti subkategorijomis: „*Savęs pažinimas*“, „*Perspektyvus matymas*“, „*Sėkmės kriterijai*“, „*Planavimas*“, „*Mokymasis per patirtį*“, „*Refleksija*“, „*Įsivertinimas*“. Kita pasirinkta kategorija „*Asmens savybės*“, akcentuojamos mokslininkų darbuose (Kazlauskienė, Gaučaitė, Pocevičienė, 2015), reikalingos savivaldžiai besimokančiajam ir sudaro šios kategorijos turinį: *savarankiškumas ir atsakomybė*. Pasirinktos kategorijos „*Mokymosi konteksto*“ turinį sudaro subkategorijose užkoduotas išorinis mokymosi kontekstas, sudarantis mokymosi sąlygas besimokančiajam: subkategorija „*Asmeniškai reikšminga*“ – savivaldis mokymasis yra personalizuotas, kai atsižvelgiama į kiekvieną besimokantįjį; „*Mokytojas profesionalas*“ – apibrėžiamas mokytojo, kaip ugdymo proceso organizatoriaus vaidmuo ir „*Ugdymo proceso dalyvių santykiai*“ - bendradarbiavimas nuostatų, siekių, lūkesčių, saviraiškos, pasitikėjimo vienas kitu lygmenyse yra reikšminga ugdymo sėkmės sąlyga.

Švietimo įstatymas nustato Lietuvos Respublikos švietimo tikslus, švietimo sistemos principus, švietimo sistemos sandaros, švietimo veiklos, švietimo santykių pagrindus, valstybės įsipareigojimus švietimo srityje (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	2
	<i>Perspektyvus matymas</i>	2
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	1
	<i>Planavimas</i>	1
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	1
	<i>Refleksija</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	1
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	2

1 lentelės tęsinys 77 puslapyje

1.	2.	3.
	<i>Atsakomybė</i>	2
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšmingas</i>	4
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	2
	<i>Ugdymo proceso dalyvių santykiai</i>	4

Kategorija **Strateginis mąstymas**. Kaip parodė analizė, Švietimo įstatyme yra išreikštos prielaidos savivaldžio mokymosi taikymui mokykloje, kai įtvirtinamas mokinio **savęs pažinimas** „<...> mokiniui **suteikiama galimybė pagal gebėjimus ir polinkius rinktis švietimo programas, skirtingus jų variantus, švietimo programų modulius, dalykų kursų programas**<...>“. Taikant savivaldžio mokymosi sistemos elementus, yra svarbu ugdyti „<...> **gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą** <...>“, numatant, tikslus ir rezultatus: „<...> **savo ir visuomenės sėkmės kūrimo generuojant idėjas ir jas įgyvendinant principas** <...>“; „<...> Numatyta, koku tikslu turėtų vykti **įsivertinimas ir refleksija** „<...> **padėti mokiniui pasitikrinti mokymosi pažangą, nustatyti jo pasiekimus** <...>“ – svarbūs savivaldžio mokymosi sistemos etapai.

Kategorija **Asmens savybės**. Švietimo įstatymas numato savivaldžiai besimokančiojo **mokinio atsakomybę** „<...> **priimti sprendimus dėl tolesnio mokymosi ar veiklos** <...> ir „<...> **gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą** <...>“.

Kategorija **Mokymosi kontekstas**. Įstatyme apibrėžti ugdymo proceso dalyvių santykiai, galintys keisti edukacinės sąveikos pobūdį, taikant savivaldį mokymąsi: „<...> **mokytojas privalo bendradarbiauti su kitais mokytojais, gerbti mokinį kaip asmenį** <...>“. Kaip ir savivaldžiam mokymesi yra numatyta, kad reikia atsižvelgti į kiekvieno mokinio unikalumą ir „<...> **pritaikyti jiems dalyko programą, turinį** <...>“. Mokytojas, savivaldžiam mokymesi atlieka partnerio, pagalbininko vaidmenį, taip galėdamas <...> **stiprinti mokymosi motyvaciją ir pasitikėjimą savo gebėjimais, suteikti pagalbą mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių, pritaikyti jiems dalyko programą, turinį, metodus** <...>“.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad prielaidos įgyvendinti savivaldaus mokymosi sistemos elementus įstatyme yra įformintos.

Rekomendacijos dėl meninio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo

2015 m. Lietuvos Respublikos švietimo ministras yra patvirtinęs Rekomendacijas dėl meninio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo, kurios yra skirtos apibrėžti meninio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programų paskirtį, tikslą, uždavinius, rengimo principus, rekomenduojamas programas ir jų sandarą, turinį, įgyvendinimą ir mokinių pažangos vertinimą.

2 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Rekomendacijose dėl meninio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	1
	<i>Perspektyvus matymas</i>	
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	2
	<i>Planavimas</i>	1
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	
	<i>Refleksija</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	1
	<i>Atsakomybė</i>	1
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšmingas</i>	5
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	1
	<i>Ugdymo proceso dalyvių santykiai</i>	1

Kategorija **Strateginis mąstymas** (žr. 2 lentelę). Pirminis savivaldžiai besimokančiojo etapas yra **pažinti save**, savo galimybes, o pedagogams, organizuojant mokymosi procesą, „<...> nuosekliai ir sistemingai ugdyti mokinių **prigimtinius** meninius gebėjimus ir **asmenines galias** <...>“. Savivaldžiai mokantis, mokinys turi numatyti, kokių gebėjimų jis siekia - kokie bus jo **sėkmės kriterijai**: „<...> meninės raiškos pasiekimų pristatymo visuomenei gebėjimai <...>“. Muzikos mokyklose, kaip ir savivaldžiam mokymesi, yra galimybė „<...> užtikrinti mokiniui, atsižvelgiant į jo poreikius, iš **dalies pasirinkti programos turinį** <...>“. Rekomenduojama, kad savivaldis mokymasis būtų organizuojamas „<...> atsižvelgiant **į mokinio mokymosi pasiekimus ir gebėjimus, gali būti koreguojama** ugdymosi pagal jo pasirinktą Programą **trukmė ir ugdymo turinys** <...>“.

Kategorija **Asmens savybės**. Prielaida savivaldumui inicijuoti - „<...> ugdomas mokinių **kūrybinis mąstymas, atsakomybės už savo mokymąsi prisiėmimas**“. Viena iš mokinio savybių,

sudaranti sąlygas priimti sprendimus, mokytis autonomiškai - savarankiškumas, kuris dokumente įformintas, kaip vertinama savybė „<...> apibendrinama mokinio pasirengimas ugdomajai veiklai, aktyvumas, reflektavimas, **savarankiškumas**, dalyvavimas renginiuose, projektuose ir pan. <...>“.

Kategorija **Mokymosi kontekstas**. Mokytojas, būdamas savo srities žinovas, profesionalas, kaip ir savivaldžiam mokymesi, taip ir formalųjį švietimą papildančiame ugdyme turi: „<...> **ugdyti mokymuisi visą gyvenimą reikalingas dalykines ir bendrąsias kompetencijas – žinių, gebėjimų ir nuostatų visumą, priartinant programos turinį prie gyvenimo aktualijų <...>**“, o siekiant pramingo mokymosi „<...> **skatinti mokinį analizuoti savo pasiekimus ir kelti meninio ugdymosi motyvaciją**“.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad prielaidos įgyvendinti savivaldaus mokymosi sistemos elementus šiame dokumente yra sukurtos iš dalies.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m., apibrėžiama neformaliojo vaikų švietimo vieta Lietuvos švietimo sistemoje ir jos kaitos kryptys, tikslas ir uždaviniai, principai, reikalavimai švietimo teikėjams, rezultatas, ugdymo proceso organizavimo, informavimo ir finansavimo principai bei numatomos priemonės koncepcijai įgyvendinti.

3 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	1
	<i>Perspektyvus matymas</i>	1
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	2
	<i>Planavimas</i>	
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	1
	<i>Refleksija</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	1
	<i>Atsakomybė</i>	2
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšmingas</i>	2
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	1
	<i>Ugdymo proceso dalyvių santykiai</i>	2

Kategorija **Strateginis mąstymas**. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos analizė parodė (žr. 3 lentelę), kad neformaliajame vaikų švietime įformintas aktualus savivaldžio

mokymosi sistemos elementas, kai „<...> mokytojai, tėvai ir vaikai yra aktyvūs ugdymo(si) proceso kūrėjai, kartu **nustato ugdymosi poreikius** <...>“. Savivaldžiai mokantis aptariami siekiami rezultatai: „<...> įgyjamos kompetencijos turės tiesioginės įtakos **sėkmingam vaiko ugdymui(si) formaliojo švietimo sistemoje, padės spręsti savo problemas ir aktyviai veikti bendruomenėje, visuomenėje bei įsitvirtinti darbo rinkoje** <...>“. Siektini rezultatai išryškina ir koreliaciją tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo. Dokumente numatyta, kad sudarant prielaidas savivaldžiam mokymuisi, reikia - „<...> ugdyti gebėjimą kritiškai mąstyti, **rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje** <...>“. Neformaliajame vaikų švietime įtvirtinta ir savivaldžio mokymosi sistemos nuostata, kad „<...> ugdymas grindžiamas patyrimu ir jo **refleksija** <...>“.

Kategorija **Asmens savybės**. Dokumente pabrėžta, kad „<...> neformaliojo vaikų švietimo **rezultatai tėra vaiko asmeninis reikalas** <...>“, kaip ir savivaldžiam mokymuisi, kai mokinys prisiima atsakomybę už savo mokymąsi ir už savo rezultatus. Mokiniai, gebantys mokytis savivaldžiai - tai „<...> **savarankiškos, kryptingai motyvuotos asmenybės** <...>“.

Kategorija **Mokymosi kontekstas**. Įforminta nuostata, kad „<...> ugdymosi procese **kuriamos teigiamos emocijos, sudaromos sąlygos gerai vaiko savijautai** <...>“, kuri aktualizuoja galimybę kurti pasitikėjimo kultūrą, siekti mokinio įgalinimo savivaldumui.

Kategorija **Mokymosi kontekstas**. Prieiga savivaldžiam mokymuisi įtvirtinta nuostata, kad „<...> ugdymas individualizuojamas **atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus; prieinamumo principas – veiklos ir metodai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį nepriklausomai nuo jų socialinės padėties** <...>“.

Apibendrinant rezultatus, galima teigti, kad dokumente yra iš dalies išreikštos prielaidos savivaldžio mokymosi įgyvendinimui neformaliajame vaikų švietime.

Geros mokyklos koncepcija

Geros mokyklos koncepcijos paskirtis – būti šiuolaikinės mokyklos raidos orientyru, paskatinti mokyklų bendruomenių kūrybiškumą bei ilgalaikes įvairių tipų mokyklų tobulinimo iniciatyvas. Ji skirta visoms interesų grupėms: mokiniams, mokytojams, tėvams, mokyklų vadovams ir mokyklų savininko teises ir pareigas įgyvendinančioms institucijoms, dalyvių susirinkimams (savininkams), švietimo valdymo subjektams ir visuomenei (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Geros mokyklos koncepcijoje

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	1
	<i>Perspektyvus matymas</i>	1
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	1
	<i>Planavimas</i>	2
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	3
	<i>Refleksija</i>	2
	<i>Įsivertinimas</i>	2
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	3
	<i>Atsakomybė</i>	2
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšmingas</i>	4
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	2
	<i>Ugdymo proceso dalyvių santykiai</i>	7

Kategorija **Strateginis mąstymas**. Mokantis savivaldžiai „<...> mokiniai *suvokia save kaip asmenybes*“, nes toks ugdymas remiasi tokiais ugdymo proceso elementais, kaip: „<...> *savistaba, apmąstymas, ką žinau ir gebu, o ko –ne, kaip dirbu ir kaip būtų galima dirbti* <...>“. Dokumente konkrečiai įvardinti mokinio **sėkmės kriterijai**, būtini planuojant šio mokymosi etapų įgyvendinimą: „<...> *asmenybės branda, pasiekimai ir pažanga* <...>“. Savivaldumo aspektas – mokymasis iš savo ir kitų patirties pagrįstas mokinių gebėjimais, kurie sako, kad jie „<...> *geba pasimokyti iš patirties ir pagrįstai planuoti* <...>“. Įforminta savivaldžiam mokymuisi būdinga nuostata, kad „<...> *ugdymasis - pagrįstas abejojimu, tyrinėjimu, eksperimentavimu ir kūryba, teise klysti, rasti savo klaidas, jas taisyti* <...>“, ir yra „<...> *grįstas savistaba ir įsivertinimu* <...>“, kuris yra savivaldaus mokymosi pagrindas.

Kategorija **Asmens savybės**. Atsakomybė už savo mokymąsi, už savo mokymosi rezultatus skatina ir kitas asmenybės savybes - „<...> *bendruomeniškumas (narystė, vienybė, dalijimasis, rūpinimasis kitais, pagalba, įsipareigojimai)* <...>“. Skatinimas nepasitenkinti esama situacija ir ieškant galimybių siekti geresnių rezultatų, noro atrasti savo, kaip savivaldaus mokinio, stipriųjų ar silpnųjų pusių „<...> *skatina savarankiškai kelti klausimus ir mąstyti* <...>“.

Kategorija **Mokymosi kontekstas**. Savivaldžiam mokymuisi išryškėja mokytojo ir mokinio vaidmenų transformacija - „<...> *mokytojas yra mokinio pagalbininkas tyrinėjant pasaulį, mokymosi partneris, tačiau ir autoritetas tose srityse, kuriose mokiniui nepakanka patirties ar išminties* <...>“. Savivaldžiam mokymuisi aktualu tai, kad „<...> *mokoma(si) pagal individualius poreikius ir pasirinkimus, pagrįstus asmenine patirtimi, siekiais, prasmės suvokimu* <...>“. Įtvirtinta nuostata, kad kiekvienoje mokykloje „<...> *ugdymas personalizuotas (suasmenintas) ir savivaldis* <...>“. Taikant savivaldį mokymąsi „<...> *tarpusavio santykiai*“.

grindžiami humaniškais geranoriškumo, pagarbos, pasitikėjimo, solidarumo, lygiateisiškumo principais <...>“.

Pagal Geros mokyklos koncepcijos paskirtį – būti šiuolaikinės mokyklos raidos orientyru, nurodant vertingus, pageidaujama mokyklos bruožus - savivaldis mokymasis yra siekiamas ugdymosi bruožas.

Lietuvos švietimo strategija 2013-2022

Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija parengta siekiant sutelkti švietimo bendruomenės pastangas švietimo pokyčiams, kurie būtini atsižvelgiant į visuomenės lūkesčius, Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ nuostatas, pasaulines švietimo filosofijos, politikos ir praktikos tendencijas (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Lietuvos švietimo strategijoje 2013-2022

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	2
	<i>Perspektyvus matymas</i>	1
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	1
	<i>Planavimas</i>	1
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	1
	<i>Refleksija</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	1
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	1
	<i>Atsakomybė</i>	1
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšmingas</i>	4
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	3
	<i>Ugdymo proceso dalyvių santykiai</i>	3

Kategorija **Strateginis mąstymas**. Pradedant mokytis savivaldžiai yra svarbu „<...> *atpažinti savo privalumus <...>“ ir išryškinti „<...> siekį skatinti asmenis orientuotis į aukščiausius rezultatus <...>“ - sėkmės kriterijus. Savivaldus mokymasis sudaro sąlygas „<...> plėsti mokymosi pasirinkimo galimybes ir didinti prieinamumą <...>“. Taikant savivaldį mokymąsi, mokinys ir mokytojas gali sutarti, kaip pamatuoti, kokią pažangą mokinys daro ir „<...> pradėti taikyti kriterinį kaupiamąjį vertinimą kaip besimokančiojo pasiekimų savikontrolės*

būdą <...>“. Mokantis savivaldžiai svarbu „įdarbinti“ savo patirtį ir mokytis iš kitų patirties, t.y. „<...> *stimuluoti nuolatinę pozityvios patirties perėmimą ir dalijimąsi* <...>“.

Kategorija *Asmens savybės*. Savivaldžio mokymosi prieiga įtvirtinta mokant mokinius „<...> *atsakingumo už savo veiksmus* <...>“. Strategijoje numatyta galimybė „<...> *prireikus sudaryti savarankiško mokymosi galimybę* <...>“.

Kategorija *Mokymosi kontekstas*. Savivaldžiam mokymesi mokytojas „<...> *turi autoritetą visuomenėje ir palaiko nuolatinę diskusiją* <...>“, o *santykiuose* vyrauja „<...> *tolerancijos ir dialogiškumo vertybiniai principai* <...>“.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad prielaidos įgyvendinti savivaldaus mokymosi sistemos elementus pagal šią strategiją yra sukurtos.

Lietuvos pažangos strategija Lietuva 2030

Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“ – tai Lietuvos ateities vizija. Jos pagrindas – bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų ir aktyvių piliečių idėjos, kaip paversti Lietuvos ateitį sėkminga. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ parengta ir grindžiama žmonių siūlymais ir mintimis.

6 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Lietuvos pažangos strategijoje Lietuva 2030

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	2
	<i>Perspektyvus matymas</i>	1
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	1
	<i>Planavimas</i>	1
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	1
	<i>Refleksija</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	1
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	2
	<i>Atsakomybė</i>	6
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšmingas</i>	4
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	1
	<i>Ugdymo proceso dalyvių santykiai</i>	3

Siekiant įgyvendinti Valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2030“ viziją „Siekiamo pažadinti visuomenės ir kiekvieno jos nario kūrybiškumą, susitelkti prie idėjų, kurios padėtų Lietuvai tapti modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo nacionalinį tapatumą šalimi“, siūloma vadovautis pažangai svarbiomis vertybėmis, kurios yra aktualios ir savivaldžiam mokymuisi: atvirumu, kūrybingumu ir atsakingumu (žr. 6 lentelę).

Kategorija **Strateginis mąstymas**. Įtvirtinta nuostata siekiant pradėti savivaldų mokymąsi - „<...> sukurti nacionalines visų besimokančių **asmenų polinkius ir gabumus atskleidžiančias programas, talentų atpažinimo ir ugdymo** <...>“. Mokantis savivaldžiai būtina apmąstyti savo mokymąsi ir mokytis „<...> **generuojant vertingas idėjas ir jas įgyvendinant** <...>“. Savivaldis mokymasis remiasi pasitikėjimu savimi ir sudaro sąlygas mokytis „<...> **iššūkius vertinant kaip naujas galimybes savo sėkmei kurti** <...>“. Taikant savivaldį mokymąsi mokinys – aktyvus mokymosi proceso dalyvis, norintis išbandyti savo jėgas ir žinias realiame gyvenime „<...> **nebijos klysti ir gebės mokytis iš klaidų** <...>“

Kategorija **Asmens savybės**. Dokumente įvardinta žmogaus svarbi savivaldžiam mokymuisi - „<...> **atsakomybė už savo veiksmus, moralumas, savybė aktyvus rūpinimasis ne tik savimi, bet ir savo aplinka, bendruomene, savo šalimi** <...>“. Dokumente išreikšta nuostata, kad savivaldžiai mokantis „<...> **ypač svarbus individualus asmens gebėjimų ugdymas** <...>“, **santykiuose tarp ugdymo proceso dalyvių** vyrautų „<...> **atvirumas kitokiam požiūriui, pozityvioms iniciatyvoms, dialogui, bendradarbiavimui, naujovėms** <...>“.

Kategorija **Mokymosi kontekstas**. Savivaldis mokymasis laikytinas netradicine patyčių, atsirandančių dėl mokymosi skirtybių, prevencijos forma, leidžianti „<...> **mokyklose diegti sisteminius pokyčius, lemiančius patyčių mažinimą, kad būtų užtikrinamas mokyklos bendruomenės psichologinis saugumas** <...>“. Taikant savivaldį mokymąsi, keičiasi mokytojo ir mokinio vaidmenys, mokytojai - <...> **apmąstantys, nuolat tobulėjantys ir rezultatyviai dirbantys profesionalūs mokytojai** <...>“. Savivaldžio mokymosi sistemoje santykiuose vyrauja „<...> **tolerancijos ir dialogiškumo vertybiniai principai** <...>“.

Apibendrinant tai, kad Lietuvos pažangos strategijoje Lietuva 2030 parašyta, kad „Visuomenė jaučiasi valstybės šeimininkė“, o pritaikius šį teiginį švietimui, pagal savivaldį mokymąsi, galima teigti, kad mokinys galėtų jaustis savo mokymosi šeimininku.

1 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	„<...> nustatyti asmens kūrybinius gebėjimus ir pagal tai padėti jam įsigyti kompetencijų <...>“; „<...> sudaryti sąlygas nuolat tenkinti pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą <...>“;
	<i>Perspektyvus matymas</i>	„<...> gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą <...>“; „<...> padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais <...>“;
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	„<...> savo ir visuomenės sėkmės kūrimo generuojant idėjas ir jas įgyvendinant principas <...>“;
	<i>Planavimas</i>	„<...> priimti sprendimus dėl tolesnio mokymosi ar veiklos <...>“;
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	„<...> išplėtoti gebėjimus ir patirtį <...>“;
	<i>Refleksija</i>	„<...> padėti mokiniui pasitikrinti mokymosi pažangą, nustatyti jo pasiekimus <...>“;
	<i>Įsivertinimas</i>	„<...> padėti mokiniui pasitikrinti mokymosi pažangą, nustatyti jo pasiekimus <...>“;
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	„<...> išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku <...>“; „<...> gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą <...>“;
	<i>Atsakomybė</i>	„<...> išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku, atsakingu <...>“; „<...> priimti sprendimus dėl tolesnio mokymosi ar veiklos <...>“;
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšmingas</i>	„<...> pritaikyti jiems dalyko programą, turinį <...>“; „<...> kiekvienam asmeniui laiduoja švietimo prieinamumą <...>“; „<...> sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą <...>“; „<...> nustatyti asmens kūrybinius gebėjimus ir pagal tai padėti jam įsigyti kompetencijų <...>“;
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	„<...> darbuotojai turi autoritetą visuomenėje ir palaiko nuolatinę diskusiją“; „<...> mokytojas privalo: <...> stiprinti mokymosi motyvaciją ir pasitikėjimą savo gebėjimais, suteikti pagalbą mokiniams, turintiems ugdytosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdytosi poreikių, pritaikyti jiems dalyko programą, turinį, metodus <...>“;

1 lentelės tęsinys 86 puslapyje

1.	2.	3.
	<i>Ugdymo proceso dalyvių santykiai</i>	„<...> ugdymas – dvasinių, intelektinių, fizinių asmens galių auginimas bendraujant ir mokant <...>“; „<...> švietimo sistema yra lanksti, atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika <...>“; „<...> mokytojas privalo bendradarbiauti su kitais mokytojais, gerbti mokinį kaip asmenį<...>“; „<...> stiprinti mokymosi motyvaciją ir pasitikėjimą savo gebėjimais, suteikti pagalbą mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių<...>“.

2 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Rekomendacijose dėl meninio formalųjų švietimą papildančio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	„<...> nuosekliai ir sistemingai ugdyti mokinių prigimtinius meninius gebėjimus ir asmenines galias <...>“;
	<i>Perspektyvus matymas</i>	
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	„<...> meninės raiškos pasiekimų pristatymo visuomenei gebėjimai <...>“; „<...> suteikti muzikos, dailės, šokio ar teatro ir bendrųjų kompetencijų, kurių reikia produktyviam dalyvavimui šiuolaikiniame kultūriname gyvenime ir pasirenkant profesiją <...>“;
	<i>Planavimas</i>	„<...> užtikrinti galimybę mokiniui, atsižvelgiant į jo poreikius, iš dalies pasirinkti programos turinį <...>“;
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	
	<i>Refleksija</i>	„<...> skatinti mokinį analizuoti savo pasiekimus ir kelti meninio ugdymosi motyvaciją“;
	<i>Įsivertinimas</i>	
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	„<...> apibendrinama mokinio pasirengimas ugdomajai veiklai, aktyvumas, reflektavimas, savarankiškumas, dalyvavimas renginiuose, projektuose ir pan. <...>“;
	<i>Atsakomybė</i>	„<...> ugdomas mokinių kūrybinis mąstymas, atsakomybės už savo mokymąsi prisiėmimas“;

2 lentelės tęsinys 87 puslapyje

1.	2.	3.
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšminga</i>	„<...> atsižvelgiant į mokinio mokymosi pasiekimus ir gebėjimus, gali būti koreguojama ugdymosi pagal jo pasirinktą Programą trukmė ir ugdymo turinys <...>“; <...> individualizavimo principas – orientuojamasi į mokinį, jo pasiekimus ir mokymosi ypatumus, individualią gabumų raidą <...>; <...> programų turinys orientuojamas į mokinio amžių atitinkančių ir visuomenės kaitą atliepančių kompetencijų ugdymą <...>; <...> pasiekimų ir pažangos vertinimas yra grindžiamas individualios pažangos vertinimo principu, lyginami mokinio pasiekimai su ankstesniaisiais <...>; <...> ugdymo procesas organizuojamas, atsižvelgiant į mokinių amžiaus raidos ypatumus, asmeninius gebėjimus ir poreikius <...>;
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	„<...> ugdyti mokymuisi visą gyvenimą reikalingas dalykines ir bendrąsias kompetencijas – žinių, gebėjimų ir nuostatų visumą, priartinant programos turinį prie gyvenimo aktualijų <...>“;
	Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio	<...>formuojamasis vertinimas atliekamas žodžiu, komentaru nuolat, bendradarbiaujant mokiniui ir mokytojui <...>.

3 lentelė. *Savivaldžio mokymosi raiška Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje*

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	„<...> mokytojai, tėvai ir vaikai yra aktyvūs ugdymo(si) proceso kūrėjai, kartu nustato ugdymosi poreikius <...>“;
	<i>Perspektyvus matymas</i>	„<...> ugdyti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje <...>“;
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	„<...> įgis kompetencijų, būtinų asmeniniam, visuomeniniam ir profesiniam gyvenimui <...>“; „<...> įgyjamos kompetencijos turės tiesioginės įtakos sėkmingam vaiko ugdymui(si) formaliojo švietimo sistemoje, padės spręsti savo problemas ir aktyviai veikti bendruomenėje, visuomenėje bei įsitvirtinti darbo rinkoje <...>“;
	<i>Planavimas</i>	

	<i>Mokymasis per patirtį</i>	„<...> ugdymas grindžiamas patyrimu ir jo refleksija <...>“;
	<i>Refleksija</i>	„<...> ugdymas grindžiamas patyrimu ir jo refleksija <...>“;
	<i>Įsivertinimas</i>	
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	„<...> savarankiškos, kryptingai motyvuotos asmenybės gebės kurti bendruomeniškumą skatinančią aplinką <...>“;
	<i>Atsakomybė</i>	„<...> neformaliojo vaikų švietimo rezultatai tėra vaiko asmeninis reikalas <...>“; „<...> mokomasi dalytis darbais ir atsakomybėmis <...>“;
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšminga</i>	„<...> ugdymas individualizuojamas atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus; prieinamumo principas – veiklos ir metodai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį nepriklausomai nuo jų socialinės padėties <...>“; „<...> turės tiesioginės įtakos sėkmingam vaiko ugdymui(si) formaliojo švietimo sistemoje <...>“.
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	„<...> mokytojai, tėvai ir vaikai yra aktyvūs ugdymo(si) proceso kūrėjai <...>“;
	<i>Santykiai tarp ugdymo proceso dalyvių</i>	„<...> mokytojai, tėvai ir vaikai yra aktyvūs ugdymo(si) proceso kūrėjai, kartu nustato ugdymosi poreikius <...>“; „<...> ugdymosi procese kuriamos teigiamos emocijos, sudaromos sąlygos gerai vaiko savijautai <...>“.

4 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Geros mokyklos koncepcijoje

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	„<...> mokiniai suvokia save kaip asmenybes“;
	<i>Perspektyvus matymas</i>	„<...> savistaba, apmąstymas, ką žinau irgebu, o ko – ne, kaip dirbu ir kaip būtų galima dirbti <...>“;
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	„<...> asmenybės branda, pasiekimai ir pažanga <...>“;
	<i>Planavimas</i>	„<...> daug dėmesio skiriama mokymui(si) mokytiis – rasti, atsirinkti, įprasminti žinojimą <...>“;

1.	2.	3.
		“<...> įgyjami pagrindiniai gebėjimai, leidžiantys tapti pilietiškais, humaniškas vertybes puoselėjančiais visuomenės nariais ir sėkmingai planuoti asmeninį ir profesinį gyvenimą <...>“;
	Mokymasis per patirtį	„<...> ugdymas atviras ir patirtinis“; „<...> geba pasimokyti iš patirties ir pagrįstai planuoti“; „<...> mokoma(si) pagal individualius poreikius ir pasirinkimus, pagrįstus asmenine patirtimi, siekiais, prasmės suvokimu <...>“;
	Refleksija	„<...> mokyklos bendruomenė refleksiškai: apmąsto ir aptaria savo veiklą ir bendro gyvenimo įvykius, įsivertina <...>“; „<...> ugdymasis - pagrįstas abejone, tyrinėjimu, eksperimentavimu ir kūryba, teise klysti, rasti savo klaidas, jas taisyti <...>“;
	Įsivertinimas	„<...> skatina savarankiškai kelti klausimus ir mąstyti <...>“; „<...> ugdymas(is) grįstas savistaba ir įsivertinimu <...>“
Asmens savybės	Savarankiškumas	„<...> skatina savarankiškai kelti klausimus ir mąstyti <...>“; „<...> sveikai pasitiki savo jėgomis <...>“; „<...> skatinama mokinių saviraiška“;
	Atsakomybė	„<...> bendruomeniškumas (narys, vienybė, dalijimasis, rūpinimasis kitais, pagalba, įsipareigojimai) <...>“; „<...> įsipareigojimas draugams ir mokyklos bendruomenei <...>“;
Mokymosi kontekstas	Asmeniškai reikšminga	„<...> mokinių pasiekimai vertinami, atsižvelgiant ne vien į apibrėžtus, programinius ugdymo tikslus, bet ir į individualias kiekvieno mokinio išgales bei ypatybes, siekiant nuolatinės asmeninės pažangos mokiniui tinkamu būdu ir tempu, netrikdomos mokinio pasiekimų lygio klasėje ar mokinių grupėje įvertinimų <...>“; „<...> mokoma(si) pagal individualius poreikius ir pasirinkimus, pagrįstus asmenine patirtimi, siekiais, prasmės suvokimu <...>“; „<...> ugdymas personalizuotas (suasmenintas) ir savivaldis <...>“; „<...> įvairus įvairiems (atsižvelgiantis į mokymosi poreikių, pasirinkimų, galimybių, stilių skirtumus ir pasiūlantį įvairias bei tinkamas mokymosi tempo, būdų, technikų galimybes) <...>“;

1.	2.	3.
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	„<...> mokytojas yra mokinio pagalbininkas tyrinėjant pasaulį, mokymosi partneris, tačiau ir autoritetas tose srityse, kuriose mokiniui nepakanka patirties ar išminties<...>“; „<...> profesionalumas (dalyko išmanymas, profesijai būtinų kompetencijų turėjimas ir išmintis)<...>“;
	<i>Santykiai tarp ugdymo proceso dalyvių</i>	„<...> nuomonė ir idėjos yra išklausomos ir gerbiamos“; „<...> tarpusavio santykiai grindžiami humaniškais geranoriškumo, pagarbos, pasitikėjimo, solidarumo, lygiateisiškumo principais“; „<...> stiprūs ryšiai tarp vaikų tėvų ir mokytojų, užtikrinantys ugdymo tikslų įgyvendinimą“; „<...> ugdymasis (mokymasis): dialogiškas ir tyrinėjantis; interaktyvus (pagrįstas sąveikomis ir partnerystėmis, dialogiškas, bendruomeninis, tinklinis, peržengiantis mokyklos sienas (globalus)“; „<...> ugdymasis (mokymasis) pagrįstas dialogu“; „<...> vyrauja darna, humaniški santykiai“; „<...> vyrauja tolerancija ir geranoriškumas <...>“; „<...> mokiniai jaučiasi psichologiškai saugūs, priimti, jų nuomonė ir idėjos yra išklausomos ir gerbiamos. Savo buvimą mokykloje jie laiko prasmingu <...>“.

5 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Lietuvos švietimo strategijoje 2013-2022

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	„<...> atpažinti savo privalumus <...>“; „<...> suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus<...>“;
	<i>Perspektyvus matymas</i>	„<...> plėsti mokymosi pasirinkimo galimybes <...>“;
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	„<...> siekį skatinti asmenis orientuotis į aukščiausius rezultatus <...>“;
	<i>Planavimas</i>	„<...> veiksmingo veikimo siekiant tikslų <...>“;
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	„<...> stimuliuoti nuolatinį pozityvios patirties perėmimą ir dalijimąsi <...>“;

5 lentelės tęsinys 91 puslapyje

1.	2.	3.
	Refleksija	„<...> pradėti taikyti kriterinį kaupiamąjį vertinimą kaip besimokančiojo pasiekimų savikontrolės būdą <...>“;
	Įsivertinimas	„<...> pradėti taikyti kriterinį kaupiamąjį vertinimą kaip besimokančiojo pasiekimų savikontrolės būdą <...>“;
Asmens savybės	Savarankiškumas	„<...> prirėikus sudaryti savarankiško mokymosi galimybę <...>“;
	Atsakomybė	„<...> atsakingumo už savo veiksmus principas <...>“;
Mokymosi kontekstas	Asmeniškai reikšminga	„<...> demokratiškumo ir lygių galimybių principas <...>“; „<...> mokyklose diegti sisteminius pokyčius, lemiančius patyčių mažinimą, kad būtų užtikrinamas mokyklos bendruomenės psichologinis saugumas <...>“; „<...> plėsti mokymosi pasirinkimo galimybes ir didinti prieinamumą <...>“; „<...> organizuoti edukacinę pilietinę veiklą, asmenybės saviugdą visoje šalyje <...>“;
	Mokytojas profesionalas	„<...> darbuotojai turi autoritetą visuomenėje ir palaiko nuolatinę diskusiją <...>“; „<...> mokytojų kompetencija, asmeninės savybės, motyvacija, kūrybiškumas ir noras nuolat tobulėti, gebėjimas perimti gerąją praktiką yra pagrindinis Lietuvos švietimo sėkmės matas <...>“; „<...> apmąstantys, nuolat tobulėjantys ir rezultatyviai dirbantys profesionalūs mokytojai <...>“;
	Santykiai tarp ugdytojų dalyvių proceso	„<...> tolerancijos ir dialogiškumo vertybiniai principai <...>“; „<...> švietimo institucijų ir visuomenės narių dinamiška sąveika kuriant sumanią visuomenę <...>“; „<...> nuolat tobulėjančios, tarpusavyje ir su partneriais bendradarbiaujančios švietimo įstaigos, kurių darbuotojai turi autoritetą visuomenėje ir palaiko nuolatinę diskusiją <...>“.

6 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Lietuvos pažangos strategijoje Lietuva 2030

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	Savęs pažinimas	„<...> sukurti nacionalines visų besimokančių asmenų polinkius ir gabumus atskleidžiančias programas, talentų atpažinimo ir ugdymo <...>“;

1.	2.	3.
		„<...>reikia tokių pokyčių, kurie garantuotų kiekvieno asmens individualių gebėjimų ugdymą, pritaikymą ir pripažinimą <...>“;
	Perspektyvus matymas	„<...> generuojant vertingas idėjas ir jas įgyvendinant <...>“;
	Sėkmės kriterijai	„<...> Lietuvos žmonės yra išsilavinę, domisi mokslu ir naujovėmis, lengvai perpranta ir naudoja naujas technologijas, moka užsienio kalbų, puoselėja mokymosi visą gyvenimą principus <...>“;
	Planavimas	„<...> kiekvienas iš mūsų turi turėti daugiau galių ir atsakomybės priimant ir įgyvendinant daugelį svarbių sprendimų <...>“;
	Mokymasis per patirtį	„<...> ateities Lietuvos piliečiai kintančiame pasaulyje jausis saugiai ir laisvai tik tada, kai nebijos naujovių nebijos klysti ir gebės mokytis iš klaidų <...>“;
	Refleksija	„<...> ateities Lietuvos piliečiai kintančiame pasaulyje jausis saugiai ir laisvai tik tada, kai nebijos naujovių, nebijos klysti ir gebės mokytis iš klaidų <...>“;
	Įsivertinimas	„<...> iššūkius vertinant kaip naujas galimybes savo sėkmei kurti <...>“;
Asmens savybės	Savarankiškumas	„<...> veikli visuomenė: savarankiška, sveika, savimi pasitikinti, kūrybinga ir iniciatyvi <...>“; „<...> visuomenė jaučiasi valstybės šeiminkė <...>“;
	Atsakomybė	„<...> atsakingas žmogus <...>“; „<...> sudaryti sąlygas formuoti kūrybingai, atsakingai ir atvirai asmenybei <...>“; „<...> atsakomybė už savo veiksmus, moralumas, aktyvus rūpinimasis ne tik savimi, bet ir savo aplinka, bendruomene, savo šalimi <...>“; „<...> kiekvienas iš mūsų turi turėti daugiau galių ir atsakomybės priimant ir įgyvendinant daugelį svarbių sprendimų <...>“; „<...> visuomenė: jaučianti atsakomybę už bendrą likimą <...>“; „<...> galėsime prisiimti atsakomybę ne tik už save, bet ir už visuomenę, jaustis atsakingais valstybės šeiminkais <...>“;
Mokymosi kontekstas	Asmeniškai reikšminga	„<...> padėti kovoti su stereotipais ir stigmatizacija, išsaugoti ir stiprinti gyvenimo kokybę, socialinę, ypač vaikų, gerovę ir lygias galimybes visiems <...>“;

1.	2.	3.
	<i>Asmeniškai reikšminga</i>	„<...> reikia tokių pokyčių, kurie garantuotų kiekvieno asmens individualių gebėjimų ugdymą, pritaikymą ir pripažinimą <...>“; „<...> ypač svarbus individualus asmens gebėjimų ugdymas <...>“; „<...> Lietuvoje sudarytos sąlygos besimokantiems individualiai tobulėti ir kūrybiškumui formuotis, verslo ir mokslo bendroms idėjoms realizuoti <...>“;
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	„<...> sutelkti geriausius šalies mokytojus, mokslo, kultūros ir sporto ekspertus, pritraukti užsienio specialistų <...>“;
	<i>Santykiai tarp ugdymo proceso dalyvių</i>	„<...> atvirumas kitokiam požiūriui, pozityvioms iniciatyvoms, dialogui, bendradarbiavimui, naujovėms <...>“; „<...> skatinti <...> partnerystę <...>“; „<...> visuomenė turi būti solidari ne tik su išvykusiais ar atvykusiais, bet ir tarpusavyje, puoselėdama bendrumo jausmą su skirtingomis visuomenės grupėmis, skirtingomis kartomis, skirtingomis kultūromis <...>“.

7 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška X mokyklos nuostatuose

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	
	<i>Perspektyvus matymas</i>	
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	
	<i>Planavimas</i>	„<...> sudaryti sąlygas mokiniams rinktis savo polinkius, gabumus ir siekius atitinkantį ugdymosi kelią, galimybes prireikus motyvuotai keisti savo pasirinkimą <...>“;
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	„<...> išplėtoti gebėjimus ir patirtį <...>“;
	<i>Refleksija</i>	
	<i>Įsivertinimas</i>	
Asmens savybės	<i>savarankiškumas</i>	
	<i>atsakomybė</i>	
	<i>Motyvacija</i>	

1.	2.	3.
Mokymosi aplinka	<i>Asmeniškai reikšminga</i>	„<...> skatinti mokinių lygybę ir solidarumą su žmonėmis, turinčiais skirtingus gebėjimus <...>“; „<...> paisyti mokinių poreikių įvairovės, derindama ugdymo turinį, siūlydama ir taikydama skirtingus mokymo(si) būdus ir tempą <...>“; „<...> konkretina, individualizuoja ir pritaiko ugdymo programas skirtingų gebėjimų mokiniams <...>“;
	Mokytojas profesionalas	„<...> teikti mokiniams kokybišką neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildantį ugdymą <...>“.
	Santykiai tarp ugdymo proceso dalyvių	

8 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška 2018 – 2020 metų X muzikos mokyklos strateginiame plane

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	„<...> nuosekliai ir kryptingai kasmet vykdomi mokinių mokymosi poreikių nustatymo, mokymosi stilių tyrimai, analizuojami rezultatai <...>“;
	<i>Perspektyvus matymas</i>	
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	„<...> geras mokyklos vardas bendruomenėje <...>“; „<...> geri ugdytinių pasiekimai tarptautiniuose, šalies konkursuose ir festivaliuose <...>“; „<...> aktyvi mokyklos koncertinė veikla <...>“ ; „<...> rajono ir regiono kultūrinio gyvenimo aktyvinimas ir reprezentavimas <...>“.
	<i>Planavimas</i>	
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	„<...> mokomės kartu ir siekiame bendro tikslo <...>“;
	<i>Refleksija</i>	„<...> mokomės iš nesėkmių, sėkmes panaudojame veiklai tobulinti <...>“;
	<i>Įsivertinimas</i>	„<...> mokiniai mokomi įsivertinti savo ir įvertinti kitų darbo rezultatus <...>“;
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	
	<i>Atsakomybė</i>	

1.	2.	3.
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšminga</i>	„<...> teikia muzikinį ugdymą skirtingų gebėjimų mokiniams <...>“ ; „<...> programų pasirinkimo įvairovė mokiniams <...>“; „<...> mokiniams sudaroma galimybė rinktis veiklas pagal gebėjimus <...>“; „<...> kryptingai dirbti su itin gабiais mokiniais <...>“;
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	„<...> kvalifikuota, iniciatyvi, kūrybinga darbuotojų komanda <...>“;
	<i>Santykiai tarp ugdymo proceso dalyvių</i>	„<...> mokykla atvira bendravimui ir bendradarbiavimui <...>“; „<...> saugu ir įdomu mokytis, gera dirbti ir kurti <...>“; „<...> tėvai (globėjai, rūpintojai) dalyvauja renginiuose kaip organizatoriai (įtraukiami į darbo grupes po vieną) <...>“; „<...> stiprinti mokytojų ir mokinių tėvų (globėjų, rūpintojų) dialogą <...>“; „<...> kuriama šiuolaikiška, turinti modernią ugdymo bazę, mokykla <...>“; „<...> atvira pokyčiams, efektyviai dirbanti ir besimokanti <...>“.

9 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška X muzikos mokyklos 2019–2021 metų kultūros programoje

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	
	<i>Perspektyvus matymas</i>	„<...> nebijoti rizikuoti ir priimti sunkius sprendimus <...>“;
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	„<...> geras mokyklos vardas bendruomenėje <...>“; „<...> geri ugdytinių pasiekimai tarptautiniuose, šalies konkursuose ir festivaliuose <...>“; „<...> aktyvi mokyklos koncertinė veikla <...>“ ; „<...> rajono ir regiono kultūrinio gyvenimo aktyvinimas ir reprezentavimas <...>“. (teiginiai besikartojantys iš Strateginio plano 2018-2020 m.m.);
	Planavimas	„<...> domėtis kintančia aplinka ir reaguoti į pokyčius <...>“;
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	„<...> mokytis su kitais ir iš kitų <...>“; „<...> dalytis darbo patirtimi <...>“; „<...> sistemingas bendruomenės mokymasis – dirbant su kolegomis, dalijantis patirtimi, atradimais, sumanymais ir kūriniais, stebint kolegų pamokas, drauge studijuojant įvairius šaltinius, mokantis iš mokinių <...>“;

9 lentelės tęsinys 96 puslapyje

1.	2.	3.
	<i>Refleksija</i>	„<...> ugdyti tyrinėjant, eksperimentuojant, atrandant ir išrandant, kuriant, bendraujant <...>“; „<...> diskutuoti, įsivertinti, planuoti <...>“;
	<i>Įsivertinimas</i>	„<...> mokinių skatinimas įsivertinti savo pasiekimus mokantis <...>“;
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	
	<i>Atsakomybė</i>	
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšminga</i>	„<...> mokinių pasiekimus vertinti atsižvelgiant <...> į individualias kiekvieno mokinio išgales bei ypatybes, siekiant nuolatinės asmeninės pažangos mokiniui tinkamu būdu ir tempu <...>“;
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	„<...> mokytojas – mokymosi bendrakeleivis, patarėjas, dalyvis ir autoritetas, įtraukiantis mokinių tėvus (globėjus, rūpintojus), pasitelkiantis kolegų ir kitų pagalbą <...>“;
	<i>Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio</i>	„<...> kurti bendradarbiavimo atmosferą <...>“; „<...> sudaryti palankią atmosferą, kurioje bendruomenės nariai jaustųsi saugūs ir galėtų įvairiapusiškai atskleisti savo sugebėjimus <...>“; „<...> yra ryšys tarp vaikų, tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokytojų, užtikrinantis ugdymo tikslų ir uždavinių įgyvendinimą, mokyklos kultūros puoselėjimą <...>“; „<...> mokiniai jaučiasi gerbiami, saugūs, jų nuomonė ir siūlymai yra išklaunami ir vertinami <...>“; „<...> mokykloje vyrauja supratingumas, demokratiškas požiūris į mokinį, pagarba jam, gebėjimas išklausti mokinį <...>“.

10 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Muzikos mokyklos mokinių ugdymo individualizavimo, diferencijavimo, integravimo tvarkos apraše

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	
	<i>Perspektyvus matymas</i>	„<...> sąmoningai keliamus mokymosi tikslus <...>“;
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	„<...> darbas organizuojamas mokykloje taip, kad kiekvienas mokinys pasiektų kuo geresnių rezultatų <...>“;

10 lentelės tęsinys 97 puslapyje

1.	2.	3.
	<i>Planavimas</i>	„<...> suteikiama galimybė mokiniams pasirinkti ugdymo turinį (repertuarą, mokymosi būdus) <...>“;
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	„<...> atsižvelgiama į mokinio turimą patirtį <...>“;
	<i>Refleksija</i>	
	<i>Įsivertinimas</i>	
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	
	<i>Atsakomybė</i>	„<...> pripažįstama, kad vertingiausias mokinių aktyvus mokymasis <...>“;
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšminga</i>	„<...> tai pripažinimas, kad mokiniai yra skirtingi ir skirtingais būdais pasiekia geriausių rezultatų, kad jie mokosi ir patirties įgauna ne tik per pamokas, bet ir namuose, neformalioje veikloje,“ „<...> ugdymo turinys pritaikomas individualiems mokinių poreikiams <...>“; „<...> sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui sėkmingiau siekti individualios pažangos <...>“; „<...> tiriami mokinių individualūs poreikiai ir mokymosi stiliai <...>“;
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	„<...> mokiniams parodomi gerai atlikto darbo pavyzdžiai <...>“; „<...> skatinami būti lyderiais <...>“;
	<i>Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio</i>	„<...> mokiniai vadinami vardais <...>“; „<...> šypsomasi <...>“.

11 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška Mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo tvarkos apraše

1.	2.	3.
Kategorija	Subategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	„<...> padėti mokiniui pažinti save <...>“;
	<i>Perspektyvus matymas</i>	„<...> suprasti savo stipriąsias ir silpnąsias puses, kelti mokymosi tikslus <...>“;
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	„<...> siekti aukštesnės kiekvieno mokinio individualios pažangos <...>“.
	<i>Planavimas</i>	„<...> mokiniai analizuoja individualią pažangą, numato tolimesnius ugdymo(si) uždavinius <...>“;
	<i>Mokymasis per patirtį</i>	

11 lentelės tęsinys 98 puslapyje

1.	2.	3.
	<i>Refleksija</i>	„<...> stebėti, apmąstyti ir valdyti savo mokymąsi <...>“;
	<i>Įsivertinimas</i>	„<...> įsivertinimas – paties mokinio ugdymosi proceso, pasiekimų ir pažangos stebėjimas, vertinimas ir apmąstymas, numatant tolesnius mokymosi žingsnius <...>“; „<...> laiku nustatyti išskylančius ugdymosi sunkumus ir numatyti būdus jiems šalinti <...>“.
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	
	<i>Atsakomybė</i>	
Mokymosi kontekstas	<i>Asmeniškai reikšminga</i>	
	<i>Mokytojas profesionalas</i>	
	<i>Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio</i>	

12 lentelė. Savivaldaus mokymosi aktualizavimas mokymo(si) procese

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai teiginiai
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	„<...> padedu suprasti jų požiūrį į mokymąsi reflektuodama su mokiniais <...>“ (S5); „<...> aš moksleiviams pateikiu kelis to pačio dalyko mokymosi skirtingus būdus <...>“ (S10);
	<i>Perspektyvus matymas</i>	„<...> kartu aptariame, ką ir kaip mokysimės <...>“ (S1); „<...> mokoma kelti mokymosi tikslus <...>“ (S3); „<...> mokytojo padedamas išsikelia mokymosi tikslus ir uždavinius <...>“ (S3); „<...> leidžiama savarankiškai konstruoti savo mokymosi turinį ir muzikos mokymosi poreikius <...>“ (S5); „<...> kartu suformuluojame aiškias užduotis <...>“ (S6);
	<i>Planavimas</i>	„<...> skatinu mokinius savarankiškai planuoti savo mokymąsi <...>“ (S1); „<...> patariu susidaryti planą, kaip mokytis <...>“ (S1); „<...> skatinu ne tik planuoti <...>“ (S5); „<...> leisdama mokiniui pasirinkti kokiais etapais ir metodais jis tai įgyvendins <...>“ (S8); „<...> susidarome darbų sąrašą, kas ir kokia seka atliks vienokias ar kitokias užduotis <...>“ (S11);

1.	2.	3.
		„<...> mokiniui leidžiu pačiam pasirinkti kūrinys iš kelių variantų, pasirinkti užduočių atlikimo terminus <...>“ (S12); „<...> mokiniui pasiūlomas muzikos kūrinys, jis pats suplanuoja mokymosi eigą, išsianalizuoja medžiagą ir po kiek laiko pateikia, tada yra siūlomos rekomendacijos, kokybei pagerinti <...>“ (S13); „<...> stengiuosi sudaryti įvairias sąlygas mokytis atsakingai, ypač planuoti laiką <...>“ (S16);
	Sėkmės kriterijai	„<...> mokinys numato sėkmės kriterijus <...> (S3); „<...> numatyti galimus rezultatus <...> (S6); „<...> motyvuojant pasiekto rezultato teikiamu savivertes ir brandos augimu <...> (S8); „<...> skatinu, kad mokiniai suprastų jog mokosi sau <...> (S15);
	Refleksija	„<...> pamokos eigoje ar pamokos pabaigoje klausiu, kas pavyko/nepavyko, kodėl pavyko ar nepavyko <...>“ (S1); „<...> stebi, apmąsto ir koreguoja savo mokymąsi <...> (S3); „<...> padedu suprasti jų požiūrį į mokymąsi reflektuodama su mokiniais <...>“ (S5); „<...> nuolat su ugdytiniu reflektuojame ir padedu suprasti, kad nuolatos reflektuodamas jis gilinsis į mokymosi procesą ir save<...>“ (S5); „<...> siūlau pačiam įsivertinti savo darbus, pasidžiaugti sėkmėmis ir analizuoti nesėkmes <...> (S14);
	Įsivertinimas	„<...> įsivertina <...>“ (S3); „<...> ugdytis gebėjimą pačiam įsivertinti savo mokymosi procesą <...> (S6);
Asmens savybės	Savarankiškumas	„<...> mokinys pasirenka sau patogų pamokų laiką <...>“ (S6); „<...> stengiuosi nesakyti atsakymų, o vaikams patiems juos susirasti <...>“ (S90); „<...> jie rodo savo iniciatyvumą moksle <...>“ (S15);
	Atsakomybė	„<...> skatinu būti atsakingu <...>“ (S1); „<...> mokytojas moko vaikui pačiam būti atsakingam už savo mokymosi procesą ir jo valdymą <...>“ (S3); „<...> mokiniais leidžiama veikti mažiau ar daugiau laisvai <...>“ (S5); „<...> skatinu mokinį prisiimti atsakomybę už mokymosi rezultatus <...>“ (S8); „<...> mokiniais atsiranda poreikis prisiimti atsakomybę dėl mokymosi ir jo rezultatų ar pasiekimų <...> (S15); „<...> kartais paprasčiausiai nevedu pamokos....sutariame, kad grosime kai bus išmokęs ko nors naujo, pasiruošęs pamokai - tai dažnu atveju labai paveikia mokinio supratimą apie mokymąsi <...>“ (S15);

1.	2.	3.
Mokymosi kontekstas	<i>Svarbu mokiniui</i>	„<...> pasirinkti šį unikalumą atitinkančias mokymosi strategijas <...>“ (S3); „<...> leidžiu mokiniams patiems pasirinkti dalį pusmečio programos kūrinų <...>“ (S4); „<...> tai kiekvienam mokiniui taikomi mokymo metodai pagal gebėjimus ir galimybes <...>“ (S8);
	<i>Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio</i>	„<...> padėsinu, kad klysti galima, kad neklysta tik tie, kurie nieko nedaro <...>“ (S1); „<...> padėdu, konsultuoju, suteikiu grįžtamąjį ryšį <...>“ (S5).

13 lentelė. Personalizuoto mokymosi aktualizavimas mokymo(si) procese

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Asmeninės sistemos aktyvinimas	<i>Galimybė suformuoti mokymosi turinį</i>	„<...> programa parenkama kiekvienam mokiniui individualiai, atsižvelgiant į jo gabumus, siekius ir galimybes <...>“ (S4); „<...> pagal kiekvieno mokinio sugebėjimus, poreikius, ir mėgstamiausią mokymosi būdą sudarau sąlygas rinktis kūrinius <...>“ (S5); „<...> sudarau mokslo metų individualų ugdymo planą <...>“ (S6); „<...> kartu renkames repertuarą, galvojame kaip jį kuo geriau ir greičiau įsisavinti, žiūrime įrašus, sprendžiame kur ir kaip galėtume koncertuoti <...>“ (S16);
	<i>Galimybė pasirinkti mokymosi kelią/būdą</i>	„<...> stengiuosi pastebėti skirtingus mokymosi būdus <...>“ (S1); „<...> kiekvienam vaikui suteikiama galimybė mokytis pagal savo atskirą kelią <...>“ (S3);
Asmens unikalumas	<i>Atsakomybė</i>	„<...> skatinu mokinius prisiimti atsakomybę už savo veiklą <...>“ (S5);
	<i>Patirtis</i>	„<...> būtinai atsižvelgiu į turimą, sukauptą patirtį <...>“ (S1);
	<i>Poreikiai</i>	„<...> stengiuosi pastebėti individualius poreikius <...>“ (S1); „<...> ugdymas organizuojamas, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio individualius poreikius <...>“ (S3); „<...> planuodama ugdymo turinį stengiuosi, kad atlieptų vaiko poreikius ir lūkesčius <...>“ (S5);
	<i>Gebėjimai</i>	„<...> stengiuosi pastebėti skirtingus kiekvieno vaiko gebėjimus <...>“ (S1); „<...> ugdymas organizuojamas, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio individualius gebėjimus <...>“ (S3); „<...> programa parenkama kiekvienam mokiniui individualiai, atsižvelgiant į jo gabumus <...>“ (S4); „<...> mokiniai nėra vienodų gabumų <...>“ (S9); „<...> mokymąsi personalizuoju skirdama to pačio tipo užduotį, bet skirtingo sudėtingumo <...>“ (S10); „<...> personalizuotas mokymas kai mokymosi turinį pritaikau pagal mokinių gebėjimus <...>“ (S11);

1.	2.	3.
		„<...> mokiniai skirtingais gebėjimais, tai ir pateikiami skirtingo sudėtingumo muzikos kūriniai <...>“ (S13); „<...> parenkamos individualios programos pagal moksleivio sugebėjimus <...>“ (S15); „<...> atsižvelgiu į mokinio amžių, temperamentą, gebėjimus parinkdama repertuarą, mokymosi tempą, namų užduotis <...>“ (S12).
	Refleksija	„<...> su mokiniais diskutuoju kaip mokiniui patinka mokytis <...>“ (S5); „<...> daug diskutuojame, kad vaikai išmokyti bendradarbiauti ir spręsti problemas <...>“ (S5);
	Prasmingumas	„<...> siekti, kad mokinys patirtų mokymosi sėkmę <...>“ (S1);
	Įsivertinimas	„<...> moksleiviai turi galimybę vertinti ne tik savo, bet ir draugų įdirbį toje veikloje <...>“ (S13).

14 lentelė. Mokinių gebėjimų reikšmingumas

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Svarbu mokymuisi	Mokymosi turiniui formuoti	„<...> ugdymo procesas, turinys yra konstruojamas atsižvelgiant į kiekvieno mokinio skirtingus gebėjimus, jais yra remiamasi, nes kiekvienas mokinys yra skirtingas <...>“ (S1); „<...> atsižvelgiant į kiekvieno vaiko gebėjimus pritaikome ugdymo turinį konkrečiam vaikui <...>“ (S3); „<...> todėl visada mokymo(si) turinys yra individualus kiekvienam mokiniui, atsižvelgiant į jo sugebėjimus <...>“ (S4); „<...> pagal kiekvieno vaiko gebėjimus sudarau pusmečio programą <...>“ (S5); „<...> kuo labiau skirtingi vaikai, tuo platesnis mokymo turinys <...>“ (S9); „<...> atsižvelgiama ir į mokymo turinį <...>“ (S10); „<...> pagal skirtingus gebėjimus yra skiriami skirtingo sudėtingumo kūriniai <...>“ (I3); „<...> medžiaga, kurią parinksiu sudarant mokymosi programą, turi atitikti mokinio poreikius ir sugebėjimus (S15); „<...> parinkti mokinio gebėjimus atitinkančią programą <...>“ (S16);
	Mokymosi proceso organizavimui	„<...> ugdymosi procesą individualizuoju pagal gebėjimų dydį <...>“ (S6); „<...> pagal tai keliami tikslai <...>“ (S8); „<...> daro įtaką mokymosi proceso intensyvumui <...>“ (S8);
	Teoriškai svarbus	„<...> turi prisitaikyti prie mokinio sugebėjimų <...>“ (S2); „<...> tai turi svarbią reikšmę <...>“ (S7);
Svarbu mokiniui	Skatinimas veikti	„<...> kad jis neprarastų motyvacijos ir tuo pačiu palaipsniui tobulėtų <...>“ (S15); „<...> tik atlikdami tai, kas jiems geriausiai tinkama, patirs sėkmę, pasitenkinimo jausmą <...>“ (S16);

14 lentelės tęsinys 102 puslapyje

1.	2.	3.
	<i>Motyvacijai skatinti</i>	„<...> skatinu moksleivius turinčius mažiau gebėjimų – mokyti <...>“ (S14); „<...> jis neprarastų motyvacijos ir tuo pačiu palaipsniui tobulėtų<...>“ (S15).

15 lentelė. Poreikis keisti santykius tarp ugdytojo ir ugdytinio

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio	<i>Dialogas</i>	„<...> drąsesnio dialogo <...>“ (S1);
	<i>Bendradarbiavimas</i>	„<...> drąsesnio ir aktyvesnio bendradarbiavimo <...>“ (S1); „<...> noriu gražaus bendradarbiavimo su savo mokiniais <...>“ (S16);
	<i>Pasitikėjimas</i>	„<...> nedingtų tarpusavio pasitikėjimas <...>“ (S2); „<...> pasitikėjimo santykius, kurie sukurtų aktyvų ir prasmingą dalyvavimą muzikuojant <...>“ (S5); „<...> pasitikėjimas savimi ir kitu <...>“ (S6); „<...> pasitikėjimas <...>“ (S10); „<...> noriu kad vaikai pasitikėtų manimi <...>“ (S11); „<...> svarbiausia pasitikėjimas „<...>“ (S16);
	<i>Nuoširdus bendravimas</i>	„<...> bendrystės, kad mūsų mokymosi ir mokymo tikslai sutaptų, siekiant bendro rezultato <...>“ (S10); „<...> norėčiau, kad santykiai būtų nuoširdūs <...>“ (S12);
	<i>Artumas</i>	„<...> asmeniniai santykiai, kurie skatintų motyvaciją mokyti, kad sustiprėtų muzikavimo mokymasis <...>“ (S5); „<...> mažinti asmeninį bendravimą didinti dalykinį. Svarbu, nes pagerėtų mokymosi rezultatas <...>“ (S8); „<...> artimas ryšys su mokiniais itin svarbus, tai padeda tobulėti tiek man kaip pedagogui bet ir vaikams siekti gerų pasiekimų mano mokymo srityje<...>“ (S11);
	<i>Lygiavertiškumas</i>	„<...> lygiateisis bendravimo stilius <...>“ (S3); „<...> mokytojas turėtų būti labiau draugas nei suaugęs <...>“ (S9); „<...> nenoriu jausti barjero tarp mokinio ir savęs <...>“ (S11); „<...> mokytojas mokiniui - mokinyso mokytojui <...>“ (S14);
	<i>Drąsa klausti ar pasisakyti</i>	„<...> kad mokinys visada galėtų klausti kas neaišku <...>“ (S10); „<...> nebijotų išsakyti pastabų, jei mano mokymo metodai netinkami ar nepriimtini <...>“ (S11);
	<i>Atvirumas</i>	„<...> norėčiau didesnio atvirumo iš mokinių pusės <...>“ (S1); „<...> atvirumas <...>“ (S3); „<...> atvirumo apie savo lūkesčius ir tikslus <...>“ (S4); „<...> abipusis atvirumas <...>“ (S6); „<...> atvirumas <...>“ (S16);
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	„<...> kad mokiniai būtų savarankiškesni. Daugiau dėmesio skirčiau meniniam ugdymui <...>“ (S13);
	<i>Atsakomybė</i>	„<...> atsakomybė, pasirenkat vertybes <...>“ (S3); „<...> galutinio tikslo siekimas <...>“ (S14); „<...> skatinti mokinio atsakingumą <...>“ (S15).

16 lentelė. Mokymosi sėkmė

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Sėkmė mokiniui	<i>Pasitikėjimas savimi</i>	„<...> būna įkvėptas naujiems tikslams <...>“ (S1); „<...> sėkmė skatina pasitikėjimą <...>“ (S1); „<...> nori nuolat tobulėti <...>“ (S5); „<...> aktyviai išsako nuomonę <...>“ (S11);
	<i>Iniciatyvumas</i>	„<...> sėkmė skatina iniciatyvumą <...>“ (S1); „<...> aktyvus (mokinys) <...>“ (S3); „<...> imasi asmeninės iniciatyvos <...>“ (S3); „<...> jis aktyviau nori dalyvauti viešojoje veikloje <...>“ (S14);
	<i>Savarankiškumas</i>	„<...> stengiasi išsiaiškinti savo mokymosi poreikius ir tikslus, planuoja mokymosi laiką, įsivertina savo darbą <...>“ (S3); „<...> pats imasi atsakomybės už savo mokymąsi <...>“ (S5); „<...> ruošiasi joms (pamokoms), siekia savo tikslų grojant <...>“ (S16);
	<i>Pozityvumas</i>	„<...> mokinys su džiaugsmu mokosi <...>“ (S1); „<...> su kokia nuotaika jis ateina į pamoką <...>“ (S2); „<...> kai mokiniui sekasi, jis būna laimingas <...>“ (S5); „<...> mokinio nuotaika ir motyvacija <...>“ (S8); „<...> ateina ir išeina su gera nuotaika <...>“ (S9); „<...> pasidžiaugia pasiektais rezultatais <...>“ (S9); „<...> jei mokinys groja su malonumu, jaučia pasitenkinimą ir pasididžiavimą tuo, ką daro <...>“ (S12); „<...> mokinys noriai atlieka užduotis, užsidegęs laukia sekančios pamokos <...>“ (S15);
	<i>Pažangumas</i>	„<...> iš gerai atliktų užduočių, mokinio tobulėjimas <...>“ (S13); „<...> geresni mokymosi rezultatai <...>“ (S14);
	<i>Pamokų lankomumas</i>	„<...> iš to, ar mokinys noriai lanko pamokas <...>“ (S4); „<...> jis noriai lanko užsiėmimus <...>“ (S5); „<...> vaikai noriai lanko užsiėmimus <...>“ (S11); „<...> kai mokiniai noriai lanko visas muzikos mokykloje jiems vykstančias pamokas <...>“ (S16);
Sėkmė mokytojui	<i>Aktyvus mokinys</i>	„<...> kai matau iš vaikų susidomėjimą mano dėstomu dalyku <...>“ (S5); „<...> aktyviai dirba per pamoką ir namuose <...>“ (S9); „<...> aktyviai dalyvauja pamokoje <...>“ (S10); „<...> vaikai aktyviai dalyvauja užsiėmimuose <...>“ (S11);
	<i>Pasiekimai</i>	„<...> matau rezultatus pamokoje <...>“ (S4); „<...> kai mokiniai pasiekia išsikeltus tikslus <...>“ (S5); „<...> gerėjantys mokymosi rezultatai <...>“ (S6); „<...> iš mokinio pasiekimų <...>“ (S7); „<...> pasitenkinimas ir rezultatu <...>“ (S8); „<...> mokytojas mato mokinio progresą <...>“ (S9); „<...> kitą pamoką ateina pasiruošęs ir išmokęs <...>“ (S10);

16 lentelės tęsinys 104 puslapyje

1.	2.	3.
		„<...> iš mokinių rezultato <...>“ (S13); „<...> geri mokinio mokymosi rezultatai <...>“ (S15); „<...> kai mokiniai džiugina laimėjimais <...>“ (S16);
	Bendravimas ir bendradarbiavimas	„<...> teisingus bendradarbiavimo būdus <...>“ (S2); „<...> kalbasi su mokiniais apie mokymosi prasmę <...>“ (S3); „<...> kai mokiniai nori diskutuoti užduodamais klausimais <...>“ (S5); „<...> vyksta bendradarbiavimas visais lygmenimis <...>“ (S11); „<...> geresni mokytojo ir mokinio tarpusavio santykiai <...>“ (S14); „<...> abipusiai geranoriški mokytojo ir mokinio santykiai pamokoje <...>“ (S15);
	Dalykinės kompetencijos	„<...> tai rodo, kad parenku teisingas metodikas <...>“ (S2); „<...> sukuria darbingą aplinką, stengiasi sudominti mokinius <...>“ (S3); „<...> kai teisingai parenku mokiniams programą ir užduotis, kurios juos sudomina <...>“ (S5); „<...> pasitenkinimas mokymo procesu <...>“ (S8); „<...> jei mokinius sudomina užduotys, jei mokymo metodai ir priemonės rodo aiškius rezultatus <...>“ (S10); „<...> jei gebu vaiką sudominti <...>“ (S12);
	Mokinių mokymosi džiaugsmas	„<...> kai mokiniai pamokose būna pozityvūs ir nuoširdūs <...>“ (S5); „<...> pasitenkinimas mokantis <...>“ (S6); „<...> ryškėja mokinio motyvacija ilgalaikiam jo mokymuisi <...>“ (S14);
	Mokinio savarankiškumas	„<...> vis mažiau reikia pagalbos mokiniui <...>“ (S6).

17 lentelė. Mokinys - mokymosi šeimininkas

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Asmens savybės	Savarankiškumas	„<...> kai mokinys tobulėja atlikdamas užduotas užduotis, pats noriai suranda sau patinkančios medžiagos papildomai, siekia daugiau išmokti <...>“ (S13); „<...> kad mokiniai patys pasiruoštų repeticijoms <...> , po repeticijos vėl taip pat viską sudėliotų į vietas <...>“ (S16);
	Atsakomybė	„<...> prisiima atsakomybę pasiruošiant atsiskaitymams, egzaminams, koncertams <...>“ (S5); „<...> organizuoja mokykloje vykstančius renginius, koncertus tėveliams ir draugams <...>“ (S5); „<...> vaikas jaučia atsakomybę už galutinį rezultatą <...>“ (S12);

1.	2.	3.
		„<...> leisti mokiniui nebijoti pačiam priimti tam tikrus sprendimus (aš - drąsus) <...>“ (S14);
	Pasitikėjimas savimi	„<...> pasitikėjimas <...>“ (S3); “<...> tikėti savo sėkme <...>“ (S6); „<...> nuteikti mokinius pasitikėti savimi <...>“ (S7); „<...> patiems sukurti dinaminis niuansus <...>“ (S16);
Įkvėpimas veikti	Galimybė išsikelti tikslus	„<...> stengiuosi kartu išrinkti muzikinius kūrinius <...>“ (S1); „<...> skatinu išsikelti sau tikslus <...>“ (S1);
	Galimybė planuoti	„<...> skatinu susidaryti mokymosi planą <...>“ (S1); „<...> suteikiu galimybę planuoti savo koncertinę veiklą <...>“ (S5); „<...> mokymosi planavimas <...>“ (S6); „<...> moksleiviams leidžiu atlikti užduotis per jų pasirinktą laiką <...>“ (S10);
	Pasirinkimo laisvė	„<...> kai renkamės programą leidžiu vaikui išsirinkti kūrinį iš kelių pasiūlytų <...>“ (S2); „<...> galimybės pasirinkti sau repertuarą, taip pat apsispręsti dėl dalyvavimo koncertuose ir festivaliuose <...>“ (S4); „<...> neverčiu koncertuoti tų vaikų, kurie nenori, ir mielai koncertuojame su tais, kuriems tai patinka <...>“ (S12); „<...> leidžiu pasirinkti kūrinius pagal jų skonį <...>“ (S12); „<...> pasirinkti jiems patogiausią kūrinio „pirštuotę“ <...>“ (S16); „<...> leidžiu pasirinkti partijas, kas kokių papildomu instrumentu gros <...>“ (S16);
	Reflektavimas	„<...> jie analizuoja savo rezultatus ir priima sprendimus tobulėjimui pasirinkdami sunkesnius kūrinius <...>“ (S5);
	Įsivertinimas	„<...> skatinu išsikelti sau tikslus, o taip pat juos ir įvykdyti ir įsivertinti <...>“ (S1);
Mokytojo kompetencija	Įkvėpimas	„<...> stengiuosi pabrąšindama imtis naujų užduočių <...>“ (S1); „<...> motyvuojau ir skatinu siekti rezultato savarankiškai, skatindama ir pagirdama <...>“ (S8);
	Dialogas	„<...> nuoširdi ir tikslinga mokytojo ir mokinio komunikacija <...>“ (S3); „<...> mokinio nuomonė ir idėjos yra išklausomos ir vertinamos <...>“ (S4); „<...> reikia daugiau susikalbėjimo su mokytoju, kad mokiniai galėtų ir norėtų išreikšti savo nuomonę <...>“ (S4); „<...> mokiniai ir mokytojai turi susitarti dėl bendrų taisyklių <...>“ (S10); „<...> turime sukurti sąlygas <...>“ (S11); „<...> geri tarpusavio santykiai <...>“ (S14); „<...> mokytojas – draugas <...>“ (S14); „<...> kai mokinys pamokoje gali išreikšti savo nuomonę <...>“ (S15).

18 lentelė. Pasiekimų demonstravimas

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Mokytojo veikla	<i>Įvertinimas</i>	„<...> suteikti galimybę būti įvertintiems <...>“ (S1); „<...> pagirti mokinį už gerai atliktas užduotis <...>“ (S15);
	<i>Užduočių įvairovė</i>	„<...> padėti išsirinkti muzikinius kūrinius, kurie pabrėžtų jų gebėjimus <...>“ (S1); „<...> pateikiame kuo įvairesnes užduotis <...>“ (S3); <...> galimybė prisidėti organizuojant koncertinę veiklą <...>“ (S4); „<...> bendri klasės projektai komandose, individualių darbų pristatymai, "Lyderystės mokykla" - bendros veiklos su socialiniais partneriais - NVŠ, religinės, TAU ir kt. <...>“ (S6); „<...> bendru mokytojo ir mokinio sutarimu išrinkti programą <...>“ (S15);
	<i>Įgalinti klausti</i>	„<...> mokome mokinius kelti klausimus. <...>“ (S3);
Reikšminga mokiniui	<i>Gebėjimų unikalumas</i>	„<...> mažiau gebėjimų turinčius mokinius integruoti su stipresniais mokiniais, šito neakcentuojant <...>“ (S14); „<...> stengiuosi pritaikyti koncertų praktiką prie kiekvieno galimybių <...>“ (S16);
	<i>Mokymosi džiaugsmas</i>	„<...> man patinka vaikams sužadinti norą pajauti emocinį pasitenkinimą <...>“ (S11);
Prasmingos veiklos	<i>Žinių įprasminimas praktikoje</i>	„<...> paskatinti juos dalyvauti atviroje pamokoje, konkurse, viešame pasirodyje ar kt.<...>“ (S1); „<...> konkursai, įvairūs koncertai, vaidyba per miuziklus ir krikštynas <...>“ (S2); „<...> galimybė visiems norintiems dalyvauti koncertinėje veikloje <...>“ (S4); „<...> skatinami dalyvauti koncertuose, konkursuose <...>“ (S8);
	<i>Mokymasis kartu</i>	„<...> pamokoje stengiuosi įtvirtinti mokinio stipriąsias puses <...> prasčiau intonuojantys iš jų mokosi, o stipresni teorijoje dažniau kviečiami prie lentos, tuo būdu jie gali su kitais pasidalinti savo teorijos mokymosi ir užduočių atlikimo strategijomis<...>“ (S10).

19 lentelė. Pasitikėjimo kultūra

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Dialogo kultūra	<i>Nuoširdus bendravimas</i>	„<...> visuomet randu laiko pabendrauti su kiekvienu mokyklos bendruomenės nariu <...>“ (S3);

19 lentelės tęsinys 107 puslapyje

1.	2.	3.
		„<...> mokytojas - draugas, patarėjas, klausytojas <...>“ (S14); „<...> visada stengiuosi bendrauti ir mokyti draugiškai <...>“ (S16);
	Lygiavertiškumas	„<...> galimybę būsimuose pasirodymuose dalyvauti, aptariu su mokiniais <...>“ (S1); „<...> leidžiu pamokoje būti mokytoju <...>“ (S1); „<...> klausiu jų nuomonės <...>“ (S1); „<...> stengiuosi atsižvelgti į mokinio išsakytus norus <...>“ (S4); „<...> labiau įsigilinti į jo nuomonę <...>“ (S4);
	Pagarba	„<...> stengiuosi visada laikytis duoto žodžio <...>“ (S1); „<...> gerbiu visus ir viską <...>“ (S3); „<...> laikausi nustatytų pažadų, taisyklių bei susitarimų <...>“ (S3); „<...> skatinu teisingumą <...>“ (S3);
	Bendarbiavimas	„<...> skatinu bendruomeniškumą ir bendradarbiavimą <...>“ (S3); „<...> tvirtas ir nuoširdus bendradarbiavimas<...>“ (S15);
Mokytojo veikla	Refleksija	„<...> dažniau klausiu mokinių, kas jiems sekasi, o nesėkmės neakcentuoju, tik siūlau daug kartų tikrinti <...>“ (S10); „<...> skatinti vaiką, kad, įgyvendindamas susidarytą planą, nuolat stebėtų savo veiksmus ir vertintų pasiektus rezultatus <...>“ (S13);
	Įgalinimas veikti	„<...> skiriu užduotį, kurią jis pajėgus įvykdyti <...>“ (S1); „<...> vertinu įsitikinimus <...>“ (S3); „<...> parenku programą pagal mokinio gebėjimus <...>“ (S8); „<...> ieškau kiekvieno vaiko stipriųjų pusių ir jomis motyvuojau mokymosi procese <...>“ (S8); „<...> leidžiu prisiiinti atsakomybę <...>“ (S11); „<...> kiekvieno mokinio širdžiai atrakinti ir leisti laisvai plakti reikia skirtingų raktų. Ieškau jų...<...>“ (S16);
	Pozityvus vertinimas	„<...> rezultatais pasidžiaugiu viešai <...>“ (S1); „<...> akcentuoju tai, kas pavyko geriausiai <...>“ (S9); „<...> pabrėžiu, ką jis gerai atliko savarankiškai <...>“ (S10); „<...> moksleivius giriu, bet įvardinu konkrečius darbus <...>“ (S10); „<...> pagiriu vaiką už mažiausią sėkmę <...>“ (S12); „<...> stengiuosi padėkoti <...>“ (S12); „<...> skatinu mokinius net už mažiausias pažangas jų veikloje<...>“ (S14); „<...> nekritikuoti dėl nesėkmės, o skatinti eiti pirmyn <...>“ (S14).

20 lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška ugdytinių rašiniuose

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Bendravimo kultūra	<i>Nuoširdus bendravimas</i>	„<...> galime mokytis ir kalbėtis ne tik apie muziką, bet ir apie gyvenimą, kuris nuolat verda <...> (M4); „<...> nuoširdūs santykiai su mokytoju leidžia pasitikėti vienas kitu, skatina dar labiau tobulėti ir domėtis mokomuoju dalyku <...>“ (M4);
	<i>Drąsa klausti ar pasisakyti</i>	„<...> nebijau pasiūlyti naujų idėjų, nes žinau, kad jos bus priimtos <...>“ (M1); „<...> nebijau paklausti, nes žinau, kad man bus atsakyta <...>“ (M1); „<...> vertinu ją už tai, kad galiu jai atvirai pasakyti, jei jaučiuosi nenusiteikusi groti <...>“ (M2); „<...> atsakė į visus rūpimus klausimus <...>“ (M3); „<...> moko reikšti savo mintis, norus ir jausmus, kas man yra labai svarbu <...>“ (M3); „<...> mokytoja visuomet išklauso ir atsižvelgia į mano nuomonę, padeda ir pataria įvairiose situacijose <...>“ (M8); „<...> pareikšti savo nuomonę, į kurią būna atsižvelgiama ir taip parodyti savo sugebėjimus bei toliau tobulėti <...>“ (M13);
	<i>Gebėjimas išklausti</i>	„<...> esu išklusoma, o taip pat gaunu patarimų<...>“ (M1); „<...> svarbu, kad mokytoja manimi pasitiktų ir pasistengtų mane suprasti <...>“ (M2); „<...> mokytojai visi išklauso jei tik to paprašome, tam mokytojas ir yra, kad ne tik išmokytų kažko, bet ir išklaustytų <...> „(M6); „<...> visada mokytoja išklauso ir pataria <...>“ (M7); „<...> išklausys ko tu nori, pasiteiraus ar viskas sekasi <...>“ (M9); „<...> mokytoja visada išklauso ir atsižvelgia į mano nuomonę, kartu renkam man kūrinį, pasitariam kas būtų geriau <...>“ (M12);
	<i>Lygiavertiškumas</i>	„<...> santykiai su mokytoja yra labai artimi, sudaryti pasitikėjimo pagrindu <...>“ (M3); „<...> mokytoja niekad nelaukė savęs geresnė už mokinius, nežemino manęs už tai, kad kažko nesuprantu, nežinau ar neišmokau, jaučiausi lygiavertė savo mokytojai <...>“ (M3); „<...> su mokiniais mokytoja bendrauja labai draugiškai lyg su draugais <...>“ (M10); „<...> su savo specialybės mokytoja esu pažįstama jau gana ilgai. Per tą laiko tarpą ji man tapo ne tik mokytoja, bet ir vyresniąja drauge, su kuria visada apie viską galiu pasišnekėti. Tai yra vienas iš jos mokymo metodų <...>“ (M13);
Besimokančiojo savybės	<i>Savarankiškumas</i>	„<...> mokausi visada savarankiškai, jokios išorinės motyvacijos man nereikia, nors jei reikėtų, žinau, kad sulaukčiau jos ir iš artimųjų, ir iš mokytojos <...>“ (M2);

20 lentelės tęsinys 109 puslapyje

1.	2.	3.
		<p>„<...> aš pats turiu savarankiškai elgtis, dėl to labiau aš save drąsinu savarankiškumui <...>“ (M6); „<...> gera po pamokų nuveikti kažką naudingo ir įdomaus dėl savęs <...>“ (M12); „<...> esu pakankamai savarankiška, nes niekada niekas manęs nevertė eiti į muzikos mokyklą, atėjau čia savo noru, todėl pati suprantu, kad turiu groti ir namuose, kad pasiektčiau geresnį rezultatą <...>“ (M12); „<...> savarankiškumas čia svarbus, manau, jeigu mokiniai dirbs tik pamokose, nepasieks aukštų rezultatų, nes viskas priklauso ne tik nuo mokytojų, bet ir pačių mokinių noro būti aktyviems. Išlikti savarankiškai mane skatina pavydžiai: mano mokytoja <...> taip pat padeda mokyklos aplinka, mane supantys draugai. Visa tai skatina judėti pirmyn <...>“ (M13);</p> <p>Atsakomybė</p> <p>„<... pradėjusi kūrinį negaliu jo po kelių dienų numesti, turiu tobulinti jį iki pačio geriausio rezultato, tai moko mane atsakomybės <...>“ (M1); „<...> aš įdedu daug pastangų ir todėl mano rezultatai muzikos mokykloje yra geri <...>“ (M2); „<...> mokymosi rezultatai priklauso ne tik nuo mokytojų, bet ir nuo mokinių <...>“ (M4); „<...> aš pats esu atsakingas už tai, kad mokyčiausi muzikos mokykloje <...>“ (M6); „<...> už savo mokymąsi esu atsakinga aš pati <...>“ (M7), (M8); „<...> geriau jau iškentėti tas kelias sunkias akimirkas, o ne kaip daugelis mano pažįstamų, kurie nebaigė, vėliau gailėtis dėl savo priimtų sprendimų <...>“ (M11); „<...> manau, kad tu pats esi labiausiai atsakingas už tai, kiek išmoksti, kiek įdedi pastangų į savo kuriamą bagažą, o mokytojai ir tėvai gali tau tik padėti kaupti žinias bei pradžioje turi parodyti pavyzdį, kuris išmokytų disciplinos ir tvarkos <...>“ (M11); „<...> aš pati esu atsakinga už savo mokymąsi, kiek aš norėsiu ir būsiu pasiryžusi išmokti, tai tiek ir turėsiu <...>“ (M12); „<...> manau svarbiausia yra tai, kad mes norime mokytis tiek namuose, tiek mokykloje ir tuomet rezultatas atperka nuovargį ir pastangas, kurias įdėjome <...>“ (M13);</p>
<p>Motyvacija mokytis</p>	<p>Pripažinimas</p>	<p>“<...> savo sugebėjimus demonstruoju konkursuose, bei koncertuose <...>” (M3); “<...> visas reikiamas teorines žinias ir su puikia pagalba jas pritaikai praktikoje <...>“ (M4); „<...> mano gabumai įrodo jog galiu prisistatyt, būti koncerte, dalyvauti renginiuose <...>“ (M6); „<...> stengtis galima, kad pasitikėjimas augtų <...>“ (M6); „<...> galiu parodyti savo gebėjimus ir mokykloje, muzikos pamokose, tai pajvairina pamokas <...>“ (M8);</p>

1.	2.	3.
		<p>„<...> dalyvavimas koncertuose duoda nemažai naudos, padeda įveikti jaudulį, scenos baimę, skatina labiau pasitikėti savimi <...>“ (M10); „<...> savo gabumus galiu rodyti per pamokas ir koncertus, į tai tikrai atsižvelgiama ir tai skatina nesustoti <...>“ (M10); „<...> mokytoja visada pastebi mano gabumus - dalyvauju konkursuose <...>“ (M12);</p>
	Mokytojas	<p>„<...> susidūriau su žmonėmis, kurie puikiai išmano savo darbą <...>“ (M1); „<...> motyvacijos man nereikia, nors jei reikėtų, žinau, kad sulaukčiau jos ir iš artimųjų, ir iš mokytojos <...>“ (M2); „<...> paaiškino kodėl man yra svarbu suprasti ar išmolti tam tikrą dalyką <...>“ (M3); „<...> tada man reikėjo motyvacijos ir įkvėpimo nesustoti bei stengtis toliau. Visa tai suteikė muzikos mokykloje mane mokantys mokytojai <...>“ (M4); „<...> mane įkvepia mokytoja nepasiduoti, o suklydus, keliauti toliau ir stengtis pasitaisyti toje vietoje arba rasti kitų sprendimų <...>“ (M7); „<...> mano muzikos mokytoja mane įkvepia siekti savo užsibrėžtų tikslų ir nebijoti suklysti <...>“ (M8); „<...> santykiai su mokytoju mane įkvepia siekti savo tikslų, ugdo atsakingumą, kantrybę <...>“ (M9); „<...> mokymosi procesas, kurio metu jaučiau, kad augu ir tobulėju <...>“ (M11); „<...> labai svarbu jausti motyvaciją ne tik iš savęs, bet ir iš mokytojų pusės <...>“ (M12);</p>
	Paskatinimai	<p>„<...> didelę įtaką tam turi ir mokytojos pagyrimas ar kūrinio atlikimas prieš auditoriją. <...>“ (M4); „<...> ugdo pasitikėjimą savo jėgomis, yra labai smagu siekti tikslo kaip kažkas tai vertina ir džiaugiasi tavo pasiekimais <...>“ (M9); „<...> jaučiau, kad kiekvienas kūrinys buvo sunkesnis už praeitą, tačiau įveikiamas, ne pernelyg sudėtingas ir tinkamas mano gabumams vystyti, todėl pasitikėdavau mokytojais, kurie gebėjo įvertinti savo mokinius ir jų pasiekimus <...>“ (M11); „<...> kiekvieną kartą, suabejojus savo jėgomis, gaudavau paskatinimų, kurie buvo labai svarbūs <...>“ (M11); „<...> į gebėjimus yra atsižvelgiama pagyromis, suteikiamomis galimybėmis siekti kažko daugiau <...>“ (M12).</p>